

ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КНИГИ І БІБЛІОТЕКИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
(до 100-річчя Подільського державного аграрно-технічного
університету)**

м. Кам'янець-Подільський
15-16 травня 2019 р.

УДК (027.7+002):004(100)(063)

К 53

Редакційна колегія:

Іванишин В.В., д-р екон. наук, проф., ректор – голова редакційної колегії;
Скиба М.Є., д-р техн. наук, проф.; Бармак В.М., д-р. іст. наук, проф.;
Каденюк О.С., д-р. іст. наук, проф.; Білик Т.Л., канд. екон. наук; Ясінецька І.А.,
д-р екон. наук, проф.; Гуцол Т.Д., канд. техн. наук, доц.; Айвазян О.Б., канд.
іст. наук; Климчук Л.В., канд. іст. наук; Михайлик А.О., канд. іст. наук, доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою
Подільського державного аграрно-технічного університету
(протокол № 13 від 27.06.2019 р.)

К 53

Книги і бібліотеки в глобалізованому світі : матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції (до 100-річчя
Подільського державного аграрно-технічного університету), 15-
16 трав. 2019 р. – Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2019. – 161 с.

Збірник містить доповіді учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Книги і бібліотеки в глобалізованому світі», приуроченої до 100-річчя Подільського державного аграрно-технічного університету (м. Кам'янець-Подільський, 15-16 травня 2019 р.).

Форум став майданчиком для обміну досвідом та координації зусиль науковців та фахівців бібліотечної справи з метою сприяння розвитку бібліотек, зокрема, українських в сучасних умовах, визначення ролі книг та інших джерел інформації в науковому та освітньому поступі країни.

Відповідальність за зміст і достовірність публікацій несуть їх автори.

УДК (027.7+002):004(100)(063)

© Подільський державний аграрно-технічний університет, 2019

ЗМІСТ

Айвазян О.Б., Мацей О.О.

Роль бібліотек ЗВО Хмельниччини у формуванні та просуванні інтелектуальних ресурсів вишу 6

Михайлик А.О., Білик Т.Л.

Фонд рідкісної книги в науковій бібліотеці Подільського державного аграрно-технічного університету 12

Синиця Н.М.

Генерування потенціалу бібліотек та УБА: час дій, час змін 20

Дурицька М.В.

Бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету: відродження історичної пам'яті (до 100 – річчя заснування) 27

Каденюк О.С.

Використання бібліографічних показників у дослідженні історії селянства України 33

Мельниченко Г.І.

Краєзнавство – невід'ємна частина патріотичного виховання молоді 38

Крючкова Н.Д.

Часопис Поділля «Край Кам'янецький»: віхи становлення 42

Дитинник Л.В.

Національно-патріотичне виховання в бібліотеці вищої школи (на прикладі бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії) 51

Климчук Л.В.

Електронні ресурси бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 59

Толочко С.Є.

Співпраця як тип взаємодії бібліотек в епоху глобалізації 65

Фоміних В.В., Ленчицька Л.І.

Шлях наукового документу у книгозбірні Хмельницького національного університету 73

Циганок О.М., Посітко Л.А.

Бібліографічні покажчики – складова інформаційно-аналітичної діяльності сектору наукової бібліографії НБ ПДАТУ 78

Бичко О.М., Кандул А.Г.

Сучасні тенденції інформування науковців університету 83

Великосельська О.М.

Проект популяризації книги, читання і розвитку читацької культури студентської молоді та методи і форми його реалізації в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету 90

Мельник Т.Б.

Ефективна робота з першокурсником – запорука отримання активного користувача бібліотеки ЗВО..... 100

Молчанова С.А., Диха С. В.

Подієвий менеджмент в системі організації просвітницьких заходів (досвід наукової бібліотеки ХНУ) 106

Цісар Л.А.

Обслуговування користувачів та розкриття фонду читального залу спеціальної літератури наукової бібліотеки ПДАТУ 114

Козак Н.О.

Діяльність інформаційно-бібліографічного відділу щодо надання інформаційно-аналітичних даних для здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників 117

Соловйова Н.О.

Використання інтернет-ресурсів бібліотеками закладів вищої освіти 125

Богачик О.В.

Відділ інформаційних технологій, консультування і комп'ютерного забезпечення як структурний підрозділ сучасної бібліотеки ПДАТУ 133

Таланчук О.Б., Шевцова О.М.

Електронні інформаційні ресурси в системі обслуговування на прикладі
наукової бібліотеки Хмельницького національного університету..... 137

Босюк Г.А.

Роль публічної бібліотеки в процесі популяризації екологічних знань..... 144

Роляк А.О.

Professional Education: Overview of European Union Research 150

Борисенко Л.В.

Популяризація книг і читання у бібліотеці університету 158

УДК 027.7(477.43) : 004.738

Айвазян О. Б., Мацей О. О.
(м. Хмельницький)

РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У ФОРМУВАННІ ТА ПРОСУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ВИШУ

У статті досліджується досвід роботи бібліотек ЗВО Хмельниччини з формування, збереження та просування інтелектуальних ресурсів, корпоративна діяльність та робота з електронними ресурсами.

Ключові слова: НБ ХНУ, бібліотека ЗВО, веб-сайт бібліотеки, електронна бібліотека, інституційний репозитарій, ресурсна база бібліотеки, краєзнавство.

Бібліотекам закладів вищої освіти Хмельниччини, які є чи не найбільшими осередками регіональних інтелектуальних ресурсів, відводиться головна роль в їх організації, збереженні та просуванні.

Інтелектуальним ресурсом вишу є всі результати інтелектуальної діяльності провідних вчених і фахівців університетів, які формуються в процесі освітньої, наукової, науково-технічної діяльності [7].

Проблемі роботи з ресурсною базою бібліотек вишів приділено багато уваги на сторінках фахових видань. Окремі напрямки цього питання досліджували і фахівці та науковці Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек ЗВО: Л. В. Дитинник, Р. В. Драчук, В. С. Прокопчук, В. В. Фоміних О. М. та інші [2, 3, 5, 6].

Однак питання роботи саме з інтелектуальними ресурсами, особливо їх просування у світове наукове середовище, для бібліотек нашого регіону все ще залишається актуальним і недостатньо вивченим.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан роботи книгозбірень вишів області з питання організації інтелектуальних ресурсів, їх аналітичного опрацювання та надання доступу до них широкому колу наукової спільноти, визначити основні напрямки співпраці книгозбірень області з метою поширення інформації про інтелектуальний потенціал навчальних закладів Хмельниччини.

Розпочнемо з традиційних колекцій авторів – праць викладачів вишу, які збирає бібліотека як частину окремого краєзнавчого фонду. Цей фонд є перлиною кожної бібліотеки ЗВО і обов'язковим елементом її роботи з фондом. Крім монографій, підручників, навчальних посібників та інших матеріалів, у цьому фонді зберігаються періодичні наукові видання університету: журнали та

збірники наукових праць. Важливу частину інтелектуального ресурсу становлять неопубліковані праці – дисертації та звіти з НДР. Доповнюють краєзнавчу колекцію видання з історії університету, його підрозділів. Саме цей фонд використовується у проведенні іміджевих масових заходів, пов'язаних з діяльністю вишу – наукових конференцій, зустрічей із вченими, презентацій, а також у навчальному процесі. Щороку на таких заходах експонується понад 3 тис. наукових праць співробітників університетів та студентських робіт з фондів бібліотек об'єднання [4].

Особливе місце в популяризації наукового доробку викладачів займають виїзні книжково-ілюстративні виставки, які містять не тільки наукові праці викладачів, підручники, а й патенти, звіти з НДР тощо. До прикладу, за минулий рік НБ ХНУ проведено 7 таких виставок, а НБ ПДАТУ – 11.

Вагому частину краєзнавчої, інтелектуальної колекції складають бібліографічні матеріали, створені на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації, які допомагають розповсюджувати інформацію про науковий доробок університету та його історію шляхом продукування різноманітних списків літератури, біобібліографічних та тематичних покажчиків. Наприклад, у 2018 році бібліотеками об'єднання підготовлено 20 покажчиків, з яких найбільше створено бібліотеками КПНУ ім. І.Огієнка та ПДАТУ (8 та 6 відповідно). Вони стосуються історії вишів, їхніх кафедр, дослідження рідкісних фондів, біобібліографії та публікацій викладачів. Варто відзначити роботу бібліотеки КПНУ з видання п'ятого випуску Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка із серії «Бібліотекознавство. Книгознавство», участь працівників бібліотеки ХУУП в укладанні часопису «Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права», бібліотеки ХГПА у створенні біобібліографічних покажчиків. Бібліотеки ХКТІ та ХНУ спеціалізуються на створенні електронних продуктів, які представлені на сайтах книгозбірень. Зокрема, покажчик «Доктори наук, професори Хмельницького національного університету» наразі містить 58 розділів і має гіпертекстові посилання на повнотекстові ресурси.

З огляду на кількість виданих покажчиків (45%) можемо зробити висновок, що бібліотекарі все частіше віддають перевагу створенню саме електронних ресурсів через їх дешевизну та доступність широким колам користувачів. До таких ресурсів ми можемо віднести і видання для бібліотек нашого об'єднання на сайті НБ ХНУ: матеріали науково-практичних конференцій; інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі»; щорічне аналітично-інформаційне видання «Бібліотеки закладів вищої освіти: цифри та факти» тощо.

Поступово електронні видання стають досконалішими, доповнюються гіперпосиланнями на повні тексти і перетворюються на повноцінні БД, в яких

можливий пошук за кількома параметрами. Так, на базі покажчика «Доктори наук, професори ХНУ» поступово спільними зусиллями створена корпоративна БД «Науковці Хмельниччини» з можливістю пошуку як за алфавітом, так і за галузями знань. Наразі ведеться робота зі створення англomовної версії цієї БД. Тому в Положення про зведену базу даних «Науковці Хмельниччини» будуть внесені доповнення, відповідно до яких усі учасники проекту мають подавати коротке авторське резюме про наукову діяльність англійською мовою.

Досвід роботи з організації корпоративних БД «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області» та «Науковці Хмельниччини», діяльність бібліотек зі створення краєзнавчих каталогів, обговорення розвитку краєзнавчої діяльності на конференціях, засіданнях спілки краєзнавців, президії регіонального відділення УБА Хмельницької області дають можливість говорити про створення єдиного краєзнавчого електронного порталу, який забезпечив би доступ усім бажаючим до повних електронних текстів краєзнавчих видань, наукових праць закладів вищої освіти області, краєзнавчої публіцистики, інформації про науковців, бібліотекарів та знаних людей нашого краю. Це складна робота, яка повинна об'єднати зусилля всіх бібліотек області, що сприятиме формуванню та просуванню інтелектуальних ресурсів Хмельниччини у світове середовище.

Приклади такої роботи з науковим доробком викладачів мають бібліотекарі вишів, які вже працюють над створенням повнотекстових баз даних - електронних бібліотек та інституційних репозитаріїв, що позиціонують наукову, дослідницьку, освітню, просвітительську діяльність навчальних закладів у відкритому інформаційному просторі. Сьогодні репозитарії функціонують у 5-х бібліотеках об'єднання. Загальна кількість представлених документів в інституційних репозитаріях по об'єднанню складає 13514[4].

Інтелектуальні ресурси є вагомим складовим електронних бібліотек університетів. У 2018 році започатковано електронну бібліотеку Хмельницького університету управління та права. У даний час вже всі книгозбірні нашого методичного об'єднання мають електронні бібліотеки, які поповнюються новими виданнями та розділами.

Так, на сайті НБ ХНУ започатковано нові розділи - БД «Наукові конференції Хмельницького національного університету», «Автореферати дисертацій, захищених у Хмельницькому національному університеті». Протягом року відвідувачі бібліотеки КПНУ мали тестовий доступ до повнотекстової бази даних електронних документів «Polpred.com.». У роботі з періодичними виданнями НБ ПДАТУ займалася створенням та запуском сайтів журналів на базі загальнодержавної технологічної платформи «Наукова періодика України», зокрема «Подільський вісник: Сільське господарство, Техніка, Економіка», «Економічний дискурс», «Професійно-прикладні

дидактики» та підготовкою і завантаженням поточних випусків журналів до наукометричної бази «IndexCopernicus».

Важливо, що інформація про всі електронні видання відображена в ЕК бібліотек, а доступ до них здійснюється через веб-сайти книгозбірень, які сьогодні стають вагомими інформаційними порталами в освітньому середовищі університетів.

Новітні технології розширили можливості інформування про наукові ресурси бібліотек з метою їх просування та використання. Саме сайт є сполучною ланкою між користувачами та електронними ресурсами. Сьогодні спостерігається тенденція збільшення кількості звернень до сайту. Якщо 2017 року на сайти бібліотек об'єднання зверталися понад 580 тис. разів, то вже наступного – таких звернень було більше ніж 760 тис.

Бібліотека ХКТЕІ 2018 р. створила власний сайт (до цього була сторінка на сайті інституту), таким чином на сьогодні 70 % бібліотек об'єднання мають власні сайти, інші - сторінки на сайтах навчальних закладів.

Вагомим елементом у системі інформування стали соціальні мережі, які бібліотекарі використовують також і з метою обміну досвідом роботи з ресурсами. Всі бібліотеки об'єднання представлені в мережах, але варто відзначити бібліотеку ХКТЕІ, яка минулого року створила сторінки бібліотеки в соціальних мережах Інстаграм та Фейсбук, і на які щодня подавалася нова інформація. Щотижня проводилися «Флешбуки» - презентації книг за спеціальностями навчального закладу. Започатковано нову форму презентації останніх надходжень у соціальних мережах та на сайті бібліотеки – «Книжкові натюрморти».

У сучасній науці багато уваги приділяється розвитку наукових досліджень та інформуванню про них. Позитивно вплинуло на розвиток цього процесу надання доступу трьом університетам області до БД WebofSciense та Scopus (ХНУ, КПНУ, ПДАТУ), де зосереджені інтелектуальні ресурси науковців зі всього світу. Бібліотеками нашого об'єднання на допомогу науковцям на сайтах створено сторінки «Наукометрія», які включають розділи: нормативно-правова база, створення авторського профілю, науковці навчального закладу в наукометричних базах даних, університет у національних та світових рейтингах, корисні посилання тощо. З метою спрощення пошуку інформації підготовлено «Рекомендації з пошуку публікацій та видань, що індексуються наукометричними базами даних, для учасників освітнього процесу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка»[4].

Ще одна важлива функція книгозбірні – упорядкування профілів університету для спрощення пошуку публікацій викладачів вишу у наукометричних БД. З метою створення поєднаного профілю НБ ХНУ проведена ретельна робота щодо відбору всіх можливих варіантів організації,

для уникнення помилок при індексуванні публікацій до авторів доводиться інформація про необхідність використання офіційної назви (українською, англійською) та її скорочення за статутом університету [1].

Слід зауважити, що сьогодні в Україні книгозбірні університетів займаються реєстрацією журналів вишів у наукометричних БД, визначають індекси DOI статтям науковців університету, консультують щодо вибору журналів для публікацій, надають інформаційно-консультативну допомогу вченим у реєстрації в ідентифікаторах ORCID, GoogleScholar, Scopus, Researcher ID, навчають студентів написанню наукових статей (структурі статті), визначають h-індекс тощо. Зрозуміло, що умови праці, кількість працівників та їх досвідченість, відношення університетської спільноти до можливостей бібліотек значно впливають на рівень участі бібліотек у цих процесах, але об'єктивна реальність така, що в недалекій перспективі книгозбірні закладів вищої освіти будуть займатися цією роботою постійно, стануть опорними пунктами вишів у науко метричній діяльності як центри збереження, доступу, аналітичного опрацювання інтелектуальних ресурсів вишу.

Таким чином, бібліотеки ЗВО Хмельниччини відповідають вимогам сьогодення по роботі з інтелектуальними ресурсами вищої школи, здійснюють заходи з формування наукових фондів та електронних колекцій, сприяють їх збереженню та популяризації, допомагають науковцям у використанні світових наукових ресурсів, організовуючи доступ до всесвітньовідомих наукових платформ та БД. Однак сучасні умови вимагають об'єднання власних ресурсів в інформаційні корпоративні портали з метою полегшення пошуку краєзнавчої інформації та доступу до неї. На теренах нашої області об'єднаними центрами під егідою УБА можуть стати обласні методичні центри - обласна універсальна наукова бібліотека та наукова бібліотека Хмельницького національного університету, до яких приєднуються бібліотеки усіх відомств.

Список використаних джерел:

1. Бичко О. М. Бібліотека вишу: популяризація та використання наукометричних ресурсів. *Науково-комунікаційний простір бібліотеки ЗВО: вимоги часу та реалії* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 1-2 листоп. 2018 р. Миколаїв : НУК, 2018. С. 4–8.
2. Дитинник Л. В. Фонди рідкісних видань та стародруків, що знаходяться у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. *Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії : від витоків до сьогодення* : істор. нарис. Хмельницький : ХГПА, 2016. С. 21–22.
3. Драчук Р. В. Збереження фондів у бібліотеках: історичний та сучасний аспект *Бібліотека в освітньому просторі* : інформ. бюл.

Хмельницький, 2016. № 22 : Інноваційна діяльність у бібліотеках (за матеріалами фахових публікацій). С. 54–70.

4. Звіт про роботу Хмельницького обласного методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти за 2018 рік. Хмельницький, 2019. 48 с.

5. Прокопчук В. С. Фонд – основа бібліотеки. *Бібліотечна справа на Поділлі: минуле і сучасність* : матеріали наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 21 черв. 2016 р. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 46–52.

6. Фоміних В. В., Кучеренко М. В. Інноваційні технології комплектування бібліотечних фондів. *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство.* Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 5. С. 135–139.

7. Щербатюк А. І. Інтелектуальний ресурс сучасного вищого навчального закладу. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-1544/> (дата звернення: 15.04.19).

THE ROLE OF ACADEMIC LIBRARIES OF KHMELNITSKY REGION IN FORMING AND PROMOTING INTELLECTUAL RESOURCES OF HIGHER EDUCATION

Summary. *The article deals the experience of academic libraries of Khmelnytsky region in creating, maintaining and promoting intellectual resources, corporate activities and work with electronic resources.*

Key words: *Library of the Khmelnytskyi National University, academic library, library website, e-library, institutional repository, library resource base, regional studies.*

УДК 025.171:027.021(477.43)

*Михайлик А. О., Білик Т. Л.
(м. Кам'янець-Подільський)***ФОНД РІДКІСНОЇ КНИГИ В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ
ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНО-ТЕХНІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Статтю присвячено фонду рідкісної книги наукової бібліотеки ПДАТУ, особливостям його формування та наповнення в контексті історії самого університету. Визначаються загальні особливості фонду, характеризуються найбільш цікаві книги. Значну увагу приділено бібліотечним штампам як джерелу інформації щодо надходжень до університетської бібліотеки.

Ключові слова: бібліотека, аграрна освіта, університет, книги, книжкові печатки, наука.

Бібліотека – це серце університету. Таким саме серцем будь-якої поважної бібліотеки є цінні та рідкісні видання, які представлені у її фондах.

Унікальні пам'ятки, накопичені впродовж багатовікової діяльності бібліотеками України, відкривають дорогу до знань, до самовдосконалення та самопізнання всіх її користувачів – науковців, викладачів, студентів, школярів, усіх небайдужих до книги людей. Як слушно зауважила Л.М. Мальована: «Справа не лише в тому, що інформація, вміщена в старовинній книзі, стала надбанням історії. Вже сама така книга є пам'яткою книгодрукування, бібліографічною рідкістю і має величезну історико-культурну цінність» [1, с.185].

Інтерес сучасного українського суспільства до ретровидань є цілком виправданим, адже старовинні та рідкісні книги є таким самим предметом захоплення і колекціонування, як монети, картини, предмети антикваріату, медалі та нагороди. Більше того, книгу, на відміну від багатьох інших антикварних речей, практично не можливо підробити.

Бібліотечні фонди України зберігають унікальні книги та періодичні видання, які є культурним надбанням всього народу та виступають його документальною пам'яттю. Такими скарбами володіє і наукова бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету.

Які саме книги підпадають під категорію цінних та рідкісних? Згідно з Наказом Міністерства культури України № 437 від 14.06.2016 р. «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання», основними групами документів, що включаються до Державного реєстру національного

культурного надбання є книжкові пам'ятки (одиночні книжкові пам'ятки і колекції – книжкові пам'ятки) світового та державного рівнів.

Одиночні книжкові пам'ятки, які включаються до Державного реєстру:

1) рукописні книги (код групи – РК): створені до кінця XVII ст. – всі (у тому числі фрагменти), а починаючи з XVIII ст. – лише унікальні, з урахуванням особливостей письма та матеріалів, місця створення та мови, оформлення, змісту;

2) стародруки – видання XV–XVIII ст., за такими групами:

- інкунабули (код групи – Інк) – книги, надруковані в Європі у XV ст.;
- палеотипи (код групи – Пал) – книги, надруковані в Європі у першій половині XVI ст.;

- видання глаголичним шрифтом (код групи – Гл) – книги, надруковані глаголицею (однією зі слов'янських азбук) у XV–XX ст.;

- видання латинським шрифтом (код групи – Лат) – книги та періодичні видання, надруковані латиницею будь-якою мовою протягом 1551–1800 рр.;

- видання кириличним шрифтом (код групи – Кир) – книги, надруковані кирилицею (однією зі слов'янських азбук) протягом 1551–1800 рр.;

- видання гражданським шрифтом (код групи – Гр) – книги та періодичні видання, надруковані гражданицею (введений у Російській імперії внаслідок проведеної у 1708-1710 роках реформи азбуки і друку для друкування книжок світського змісту) до 1800 р.;

- інші стародруки (код групи – ІС) – книги та періодичні видання, надруковані протягом XV–XVIII ст. іншими шрифтами, ніж зазначені у абзацах другому – сьомому цього підпункту;

3) українські видання (код групи – Укр) – книги та періодичні видання, надруковані українською мовою протягом 1801–1922 рр., незалежно від того, на якій території вони надруковані, та надруковані будь-якою іншою мовою протягом 1801–1860 рр. на території сучасної України;

4) окремі найцінніші видання або примірники видань – перші та/або прижиттєві видання праць основоположників науки і техніки, що містять фундаментальні наукові відкриття і дослідження; перші та прижиттєві видання творів класиків художньої літератури, видатних діячів культури та мистецтва; примірники нелегальних чи заборонених цензурою видань; видавничі фальсифікати та примірники із замаскованими виданнями; книги, що є зразками художнього оформлення та поліграфічного виконання, в тому числі незвичайних форматів та форм; бібліофільські видання (номерні чи іменні примірники, видання, розмножені незвичайними способами, надруковані на нетрадиційних матеріалах, в оправах ручної роботи, виготовлених із рідкісних матеріалів тощо); примірники з автографами, записами, ескібрами та печатками видатних діячів держави, науки, культури, літератури – за такими групами:

- українські видання (код групи – УВ) – книги та періодичні видання, надруковані українською мовою протягом 1923–1945 рр., незалежно від того, на якій території вони надруковані, та надруковані будь-якою іншою мовою протягом 1861–1945 років на території сучасної України;

- російські видання (код групи – РВ) – книги та періодичні видання, надруковані будь-якою мовою протягом 1801–1925 рр. на території в межах сучасного державного кордону Російської Федерації, крім видань українською мовою, наведених у абзаці другому цього підпункту;

- іноземні видання (код групи – ІВ) – книги та періодичні видання, надруковані будь-якою мовою протягом 1801–1900 рр., незалежно від того, на якій території вони надруковані, крім видань, наведених у абзаці третьому цього підпункту.

3. Колекції – книжкові пам'ятки (код групи – ККП) – зібрання одиничних книжкових пам'яток та/або книги і періодичні видання, що в сукупності становлять цінний для держави (світу) історико-культурний об'єкт [2].

Виходячи з цього 2000 р. було утворено фонд цінної та рідкісної книги в структурі наукової бібліотеки ПДАТУ, який на даний час представлений 822 книгами та документами. Зауважимо, ця цифра постійно змінюється, оскільки до нього прибувають нові надходження.

Фонди сучасної наукової бібліотеки ПДАТУ почали формуватися наприкінці 1918 р., за два місяці до початку занять у новоствореному Кам'янець-Подільському державному українському університеті. Першим керівником університетської книгозбірні, яка на момент свого утворення навіть не мала початкового базового фонду, 1 вересня 1918 р. було призначено Івана Григоровича Сливку [3, с.7].

Невдовзі місто опинилося у воєнній блокаді і купувати книги за його межами стало неможливо. Місцева влада і сформована нею університетська комісія ініціювали передачу книг і періодичних видань до книгарні з фондів бібліотек інших установ, що розташовувалися у місті. Крім того, бібліотеці Кам'янець-Подільського державного українського університету надіслали друковані видання окремі шкільні бібліотеки, Університет Св. Володимира, Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, що передало 408 томів [4, с.17].

1919 р. у складі університету було утворено сільськогосподарський факультет, а 1921 р., на базі Кам'янець-Подільського українського державного університету, було утворено два окремі виші: Інститут народної освіти і Сільськогосподарський інститут. Того ж таки 1921 р. сільськогосподарському інституту було передано ряд будівель колишньої Подільської духовної семінарії, яку було закрито більшовицьким урядом. У тому числі головна будівля семінарії, де відбувалися заняття, знаходилася адміністрація

навчального закладу і бібліотека (тепер – перший корпус ПДАТУ, вул. Шевченка, 13).

За логікою, наявні там книги мали б перейти у власність Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту та закласти основу його бібліотеки, оскільки сільськогосподарський факультет окремої книгарні не мав. Тим більше, фонд семінарської читальні складали книги не тільки богословського спрямування, але й аграрного також. Однак, зараз у бібліотеці ПДАТУ немає жодної книги з печаткою семінарської книгарні. Ймовірно, всі наявні там книги були вилучені органами ВЧК як «неблагонадійні» та такі, що аж ніяк не відповідали комуністичній ідеології. Більшість з них зараз зберігається у бібліотеці Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника та фондів рідкісної книги КПНУ імені Івана Огієнка.

Отже, після відкриття інституту однією з проблем, які повстали перед освітнім закладом був брак книг, зокрема, на аграрну тематику. Фактично, інститутська бібліотека, як і у випадку з Кам'янець-Подільським державним українським університетом, почала формуватися «на рівному місці». Щоправда, до її фондів було передано також частину книг з університетської книгарні. Книги з відповідними печатками є в наявності у фондах наукової бібліотеки ПДАТУ.

Такі зміни наклали відбиток на наповнення книгозбірні ПДАТУ та, особливо, фонду рідкісної книги. Найважливішою його особливістю є те, що практично всі книги та документи, представлені в ньому, пов'язані з аграрною тематикою: землеробством, тваринництвом, ветеринарною медициною тощо. Присутні у фонді книги з інших галузей науки складають скоріше виняток.

Умовно структуру фонду можна представити таким чином: біля 45 % фонду складають видання, присвячені проблемам рослинництва, ще 45 % висвітлюють питання тваринництва і біля 10% книг представляють інші науки, в тому числі це енциклопедії, довідники, підручники тощо.

Саме до останньої категорії віднесемо три класичні праці Аристотеля, присвячених тваринному світу [5]. Названі книги знаходяться в чудовому стані, немов тільки вийшли з друкарського верстату.

Продовжує ряд класична праця Ганса Вейнерта «Происхождение человечества», де автор, услід за Дарвіном, чітко ставить питання про беззаперечну спорідненість сучасної людини з антропоморфними мавпами, однак називає неандертальця прямим її предком [6].

Наукову цікавість являє собою коротка розвідка Миколи Вавілова, присвячена проблемам північного землеробства, зокрема вирощуванню в умовах холодного клімату різновидів тропічних і субтропічних культур [7]. Мова йде про спроби синхронізації цвітіння рослин, які не визрівали в кліматі Радянського Союзу. Саме таке завдання стояло перед колективом Вавілова. На це також були направлені зусилля Трофима Лисенка, який згодом

перетворився з учня на опонента та запеклого ворога самого Миколи Івановича і науки генетики загалом.

До унікальних, безумовно, належать три праці ректора Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (1921 – 1926 рр.) Миколи Баєра [8]. Кам'янецький період життя і творчості видатного українця, по-суті, є найменш дослідженим.

Важливим джерелом інформації про формування фонду є штампи на книгах, які дають змогу відстежити звідки вони надійшли до книгозбірні сучасного ПДАТУ. Їх аналіз дає змогу відстежити розвиток аграрної освіти на території України протягом першої половини ХХ ст.

Так, у фонді рідкісної та цінної книги ПДАТУ наявні видання зі штампами: «БІБЛІОТЕКА Київський Агро-Економічний Інститут» (як окремих виш існував з 1930 до 1954 рр.), «БІБЛІОТЕКА Чернівецький Державний Учительський Інститут (навчальний заклад існував у м. Чернівцях з 1944 до 1955, до об'єднання з Чернівецьким університетом), «ФУНДАМЕНТАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Харківського Інституту Сільського господарства і Лісоводства» (під такою назвою діяв у Харкові з 1921 р. до 1930 р. найдавніший аграрний виш України – Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва), «БИБЛИОТЕКА Сельскохозяйств. инстит. г. Днепропетровск» Сільськогосподарського інституту в м. Дніпропетровськ (працював у Дніпропетровську (сучасне м. Дніпро) з 1934 р. до 1991 р. Зараз – Дніпровський державний аграрно-економічний університет. Зоотехнічний факультет Дніпропетровського сільськогосподарського інституту 1955 р. було переведено до Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту. Разом з ним до Кам'янець-Подільського було перевезено частину книг з бібліотеки ДСІ, які осіли в читальні КПСГІ).

У фонді є книги з бібліотеки Тімірязевської Сільськогосподарської академії (рос. – ТСХА) (правильна назва вишу – Сільськогосподарська академія імені К.А. Тімірязєва. Таку назву мав сучасний «Російський державний аграрний університет – Московська сільськогосподарська академія імені К. А. Тімірязєва» у 1923 – 1994 рр. Однак на бібліотечному штампі він позначений таким чином: «Т.С.Х.А. Библиотека Тимир. Сел. Хоз. Акад.»).

У фонді зустрічаємо книги з печаткою «Фундаментальна бібліотека ХАРКІВСЬКОГО ЗЕРНОВОГО ІНСТИТУТУ» (саме так на бібліотечному штампі називався Український науково-дослідний інститут зернового господарства, який повстав у Харкові 1929 р., однак вже 1932 р. був переведений до Дніпропетровська. Зараз – Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН України (м. Харків)).

Присутні також книги з печаткою Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені В.І. Леніна (в оригіналі російською мовою: «Центральная Научная

Сельсько-хоз. Бібліотека Всесоюзной Академии с.-х. наук им. Ленина». Книги раніше належали бібліотеці вищої науково-дослідної і координаційно-методичної установи з проблем розвитку сільського господарства СРСР, до складу якої входило більше 150 наукових установ. Існувала академія з 1929 до 1992 рр. Зараз – Російська академія сільськогосподарських наук). Окрім того, у фонді наявні видання з печаткою «БИБЛИОТЕКА Институт Аспирантуры В.А.С.Х.Н.И.Л.».

Зустрічаємо також книги з печаткою «БИБЛИОТЕКА КОМУНІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ Ім. т. АРТЕМА». *(Навчальний заклад з такою назвою існував у 1922 – 1932 роках у Харкові й готував кадри для партійних, профспілкових і радянських органів. 1932 р. реорганізований у Вищу комуністичну сільськогосподарську школу).*

Окрім штампів навчальних закладів зустрічаємо також видання з печатками книгарень наукових установ, державних органів та приватних осіб. Серед них печатки «БИБЛИОТЕКИ ВЕТЕРИНАРНОГО УПРАВЛЕНИЯ Минист. Внутр. Дел.». *(Ветеринарне управління при Міністерстві Внутрішніх справ Російської імперії існувало з 1901 до 1917 року, було установою адміністративного характеру і відповідало за питання попередження епідемій у тварин та розподіл коштів від процентного збору з гуртів).*

До більш пізніх віднесемо штампи «Бібліотека Інституту Ботаніки АН УРСР». *(Провідний український центр з ботаніки діяв під такою назвою з квітня 1931 р. й до 1971 р. З 1971 р. й до наших днів офіційна назва наукової установи «Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України»).*

У фонді наявні книги з печатками «Інститут зоології АН УРСР. БІБЛІОТЕКА». *(Інститут зоології АН УРСР повстав 1939 р. на базі Інституту зоології та біології АН УРСР. З 1981 р. – Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України).*

Є книги з печатками громадських організацій та приватних осіб. Це, зокрема, «БІБЛІОТЕКА РАЗЯНСКИЙ СОЮЗ КРЕДИТН. КООПЕРАТИВОВ» *(існував у 1915 – 1917 рр.), «Священник Сергій Стефанович Крыжановский», «БИБЛИОТЕКИ АЛЕКСЕЯ СЕРГЕЕВИЧА ЕРМОЛОВА» та ін.*

Отже, наукова бібліотека ПДАТУ пройшла довгий і складний шлях від свого утворення до нашого часу. Багато питань на цьому шляху залишаються слабо вивченими й потребують подальшого дослідження. Серед них – формування фондів книгарні, на яке від 1917 р. й до середини ХХ ст. потужно впливали ідеологічні та політичні чинники тоталітарного СРСР.

Список використаних джерел:

1. Мальована Л.М. Ретровидання у фондах наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Черкаського національного університету ім. Б.

- Хмельницького / Л.М. Мальована // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. - Вип. 4. - С. 185 - 190.
2. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16>
  3. Копилов С.А. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: від заснування до сьогодення / С.А. Копилов // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. - Вип. 4. - С.7 - 11.
  4. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: іст. нарис / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. - 284 с.: іл.
  5. Аристотель. О возникновении животных / Аристотель [пер. с греч. В.П. Карпова]. – Москва; Ленинград : Академиздат, 1940. – 250 с.; Аристотель. О частях животных / Аристотель [пер. с греч. В. П. Карпова]. – Москва : Биомедгиз, 1937. – 220 с.; Аристотель. Физика / Аристотель [пер. с греч. В. П. Карпова]. – 2-е изд. – М. : Госсосоюзиздат, 1937. – 230 с.
  6. Вейнерт Г. Происхождение человечества / Г. Вейнерт ; под ред. М. А. Гремяцкого; [пер. Л. Е. Опочининой]. – Москва ; Ленинград : Биомедгиз, 1935. – 335 с.
  7. Вавилов Н. И. Проблема северного земледелия: материалы ленинградской чрезвычай. сессии АН СССР (Ленинград, 25 – 30. XI. 1931) / Н. И. Вавилов. – Ленинград : Изд-во АН СССР, 1931. – 16 с.
  8. Баєр М.М. Науково-дослідна катедра «Природи, сільського господарства й культури Поділля при Кам'янецькому сільсько-господарському інституті» / М.М. Баєр. – Кам'янець на Поділля : Друкарня ім. Леніна, 1927. – 19 с. (Відб. з кн. 4-ї «Записок сільськогосподарського інституту в Кам'янці на Поділля», 1927); Баєр М.М. Підсумки будівництва Кам'янецького сільсько-господарського інституту та перспективи його розвитку / М.М. Баєр. – Кам'янець на Поділля : Друкарня ім. Леніна, 1927. – 21 с. (Відб. з кн. 4-ї «Записок сільськогосподарського інституту в Кам'янці на Поділля», 1927); Баєр М.М. Спроба обґрунтувати необхідну й достатню точність означення поля (площі) при землеурядженню / М.М. Баєр. – Кам'янець на Поділля : Друкарня ім. Леніна, 1927. – 11 с. – (Відб. з кн. 4-ї «Записок с.г. інституту в Кам'янці на Поділля », 1927 р.).

FUND OF A RARE BOOK IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE STATE AGRARIAN AND ENGINEERING UNIVERSITY IN PODILIA

Summary.

The article is devoted to the fund of the rare book of the scientific library of the State Agrarian and Engineering University in Podilia, features of its formation and filling in the context of the history of the university itself. Determine the general features of the fund, characterized by the most interesting books. Significant attention is paid to library stamps as a source of information on income in the university library.

Key words: library, agrarian education, university, books, book seals, science.

УДК[021.6/.8+023+027.5(477)]:005.745(045)

Синиця Н. М.
(м. Хмельницький)

ГЕНЕРУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ БІБЛІОТЕК ТА УБА: ЧАС ДІЙ, ЧАС ЗМІН

У статті розглядається спільна діяльність Бібліотек, професійного бібліотечного об'єднання «Українська бібліотечна асоціація», Хмельницького регіонального відділення УБА у підвищенні соціальної ролі бібліотек та зростанню компетентності бібліотечних кадрів.

Ключові слова: Бібліотека, Українська бібліотечна асоціація (УБА), регіональне відділення, бібліотечні кадри, професійні об'єднання, децентралізація, професійний розвиток, комунікація бібліотек.

Останнім часом розпорядженнями Кабінету Міністрів України схвалено кілька важливих для бібліотек і культури взагалі документів. Це «Довгострокова стратегія розвитку української культури - стратегія реформ» [1] (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р); «Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (розпорядження КМУ від 23.03.16 № 219-р) [2]; Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні (Постанова Кабінету Міністрів України від 06 лютого 2019 р. № 72 [3]. У підготовці цих документів активну участь брала Всеукраїнська громадська організація «Українська бібліотечна асоціація» (УБА). У 2018 році прийнято Стратегію Української бібліотечної асоціації на 2019-2021 рр., яка спирається на понад 20-літній досвід її діяльності.

Головним завданням у реалізації цих документів є реструктуризація реформування системи управління культурою: децентралізація, демократизація, зокрема передача повноважень та ресурсів разом із відповідальністю на місце. У бібліотечній справі - створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави на основі універсального доступу та економічної доцільності. Передбачається, що ці нормативи дозволять зберегти публічні бібліотеки у селах і забезпечити надавання в повному обсязі бібліотечні послуги як міському, так і сільському населенню в умовах децентралізації, щоб бібліотеки стали сучасними та потрібними своїм користувачам, реалізовували свій потенціал у творенні не лише інформаційного, а й відкритого громадянського та інтелектуального суспільства.

Щороку Українська бібліотечна асоціація України оголошує конкурс на девіз року під яким працюють усі бібліотеки України. На конкурс девізів у 2019 році було подано понад 240 пропозицій, серед яких обраний той, який найбільш повно відповідає сучасним завданням, меті і змісту бібліотек - «Бібліотека: час дій, час змін».

УБА пропонує своїм членам різноманітні послуги, які сприяють професійному розвитку, адвокаційній діяльності, удосконаленню бібліотечної освіти, практики та теорії, покращенню доступу до інформації громадян України. Використовуються різні канали доставки послуг для своїх членів – списки розсилання, веб-портал, Фейсбук тощо. Члени УБА та всі зацікавлені можуть скористатися послугами підвищення кваліфікації, взяти участь у конференціях, професійних поїздках для ознайомлення з практикою роботи інших бібліотек, отримати інформацію з щоквартального бюлетеня «Бібліотека» тощо.

Сьогодні в Україні функціонує 13 регіональних відділень УБА: Волинське, Донецьке, Івано-франківське, Луганське, Миколаївське, Полтавське, Рівненське, Тернопільське, Харківське, Хмельницьке, Черкаське, Чернівецьке та Чернігівське, які об'єднали понад 5 тисяч фахівців. Головною метою регіональних відділень є професійна орієнтація бібліотекарів, розвиток єдиного інформаційно бібліотечного простору, що сприяє корпоративній комунікації бібліотек, створенню умов для вільного доступу до інформації, підвищенню авторитету бібліотеки та бібліотечної професії серед користувачів і мешканців регіону.

Основні напрямками діяльності Хмельницького регіонального відділення УБА спрямовані на заходи, які проводяться в рамках реалізації Програми адвокаційної діяльності УБА на 2017-2021 рр. «ДІЄВА БІБЛІОТЕКА – УСПІШНА ГРОМАДА!». Відділення спільно з обласною універсальною бібліотекою, бібліотеками області, зацікавленими організаціями працює над виконанням програми за трьома основними цілями:

1. Сприяння впровадженню нових соціальних нормативів бібліотечного обслуговування в умовах утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ);
2. Формування модельних стандартів бібліотечного обслуговування та розроблення рекомендацій щодо їх впровадження в умовах децентралізації з урахуванням процесів інтеграції бібліотечних мереж, культурних інституцій, освітніх установ;
3. Підвищення обізнаності громади про потенціал бібліотеки у суспільних перетвореннях шляхом ефективних комунікацій, PR та реклами.

Серед важливих напрямків діяльності є реалізація «Стратегії розвитку бібліотек на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» та «Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр.», які направлені на забезпечення права жителів на

якісне отримання сучасних бібліотечних послуг, підвищення обізнаності кожного жителя територіальної громади про потенціал і можливості сучасної бібліотеки, підвищення статусу бібліотек у конкретному населеному пункті області.

З цією метою в області проведено ряд зустрічей, засідань за круглим столом. Так на базі Білогірської центральної районної бібліотеки в рамках консультацій з громадськістю відбувся круглий стіл на тему «Розробка Плану дій щодо реалізації на Хмельниччині Програми адвокаційної діяльності Української бібліотечної асоціації на 2017-2021 роки «Дієва бібліотека – успішна громада!». У роботі круглого столу взяли участь представники влади Білогірського та Теофіпольського районів, представники ОТГ, громадські активісти, фахівці обласних бібліотек, директори центральних районних (міських) бібліотек області, користувачі бібліотек, представники засобів масової інформації. Були обговорені питання: Про організацію бібліотечного обслуговування в умовах адміністративної реформи та утворення об'єднаних територіальних громад; Моделі організації бібліотек в ОТГ: досвід бібліотек України та області; Роль УБА у сприянні бібліотекам у підвищенні обізнаності громади у суспільних перетвореннях та комунікаційних процесах. Учасники обговорили важливі питання організації бібліотек, поділилися історіями успіху щодо якісного обслуговування місцевих громад, перетворення їх у центри формування інформаційних мотивів для громади. Круглі столи «Актуальні питання діяльності бібліотек в умовах адміністративно-територіальної реформи» проведено на базі Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв, «Бібліотека і реалізація цілей сталого розвитку ООН в Україні» у обласній бібліотеці для юнацтва, представники відділення брали участь у круглому столі «Спільна робота органів влади, культурно-освітніх установ та громадськості по реалізації державної політики галузі Культура» на базі обласного науково-методичного центру культури і мистецтва. Щороку відділення проводить виїзні розширені засідання президії УБА та директорів районних та міських бібліотек. Теми засідань – різноманітні: «Вплив Української бібліотечної асоціації на трансформацію публічних бібліотек в умовах адміністративної реформи», «Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад», «Концепція реформування системи забезпечення населення культурними послугами» тощо.

На основі тристоронньої угоди між відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Хмельницькою ОУНБ та обласним відділенням УБА реалізовувались проекти щодо розвитку інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку», здійснювалась реалізація Програм «Просування академічної доброчесності» та «Новинна грамотність». Спільно з відділенням УБА, за методичної підтримки ОУНБ 9 бібліотек об'єднаних територіальних громад реалізують проект «Розробка курсу на зміцнення місцевого

самоврядування в Україні» (ПУЛЬС). У партнерстві з бібліотеками області в рамках Тижня кодування ЄС, реалізовано проект німецької благодійної організація Haus des Stiftens gGmbH та Ресурсного центру розвитку громадських організацій «Гурт» як партнера мережі TechSoup Europe в Україні та отримано міні грант на проведення «Code start у бібліотеці» (стартовий день кодування), – метою якого було зацікавлення до програмування молодих людей, які не мають технологічних знань, але хочуть бути не просто пасивними користувачами, а творцями та реалізаторами своїх ідей. Учасниками були молоді бібліотекарі, користувачі бібліотек об'єднаних територіальних громад, діти сімей - переселенців тимчасово окупованих територій, учнівська молодь міста.

Відділення УБА вже котрий рік є співорганізатором обласних Форумів бібліотекарів Хмельниччини. В рамках форуму у 2018 році було проведено: вуличну акцію «Бібліотек@: все тут, всі тут»; науково-практичну конференцію «Публічні бібліотеки в умовах реформування місцевого самоврядування: практика, досвід, перспективи»; обласний конкурс сільських бібліотек «Успішна бібліотека – дієва громада»; огляд-конкурс на кращий інформаційно-просвітницький куточок «Я маю право». Грамотами та цінними подарунками УБА відзначені переможці конкурсів, активні членів відділення, кращі райони по залученню членства.

Сьогодні зростає дистанційний сервіс бібліотек. Сучасні читачі комп'ютерно грамотні, оснащені мобільними телекомунікаційними приладами. Вони хочуть отримувати інформацію на відстані. Щоб виконувати їх запити бібліотека має збирати і використовувати інформацію на всіх носіях. Водночас і бібліотекарі мають мати чудові навички міжособистісного спілкування для роботи з різними людьми в різних інформаційних ситуаціях. «Для розвитку інноваційних інформаційних послуг потрібна не тільки матеріально-технічна база, а й висококваліфікований кадровий склад, безперервна фахова освіта. Кваліфікація фахівця складається з декількох складових: спеціальна освіта, досвід роботи, володіння інформаційними технологіями, постійне підвищення кваліфікації, високий ступінь ерудиції, наявність здібностей до інформаційно-аналітичної діяльності»[4].

За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації й передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Сьогодні не можна за один раз, навіть за 5 або 6 років, підготувати людину до професійної діяльності на все життя. Нині щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань [5]. Тому працівники бібліотек мають опанувати інноваційні підходи, вміти вирішувати проблеми та бути відкритими до змін. Через те особлива увага регіонального відділення направляється на всебічну підтримку розвитку професійних компетентностей працівників бібліотек різних рівнів: обласних, районних, сільських, бібліотек ОТГ.

Члени відділення беруть участь у Міжнародних конференціях «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: стратегічні орієнтири», яка вже дев'ятий рік проходить у смт. Славське. Конференція є платформою для обміну кращими практиками досягнень бібліотек України, формування науково-освітнього середовища управління знаннями, пошуку спільних креативних рішень та інноваційних підходів. Доробком щорічних конференцій у Славському є Банки ідей, тут створено практику та забезпечено ефективну роботу майданчиків, де науковці, професори та викладачі, а також професіонали-бібліотекарі мають можливість обговорювати проблеми підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів, обмінюватися досвідом та тренерськими практиками, обговорювати проблеми, проекти, навчальні програми.

З метою підтримки молодих фахівців відділення на конкурсній основі фінансово підтримує членів ХУБА на участь у Зимовій школі молодих бібліотекарів, Літній школі адвокатури для бібліотекарів, Міжнародних форумах молодих бібліотекарів, Всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях з питань бібліотечної справи, навчальних програм УБА та Головного тренінгового центру. У 2018 році організовано групову поїздку членів відділення (35 чол.) на IX Львівський бібліотечний форум «Бібліотек@-творимо свободу». Участь у таких заходах дає змогу розкрити творчий потенціал бібліотекарів, який вони використовують для створення креативних просторів у бібліотеках, проведення форумів, ярмарків бібліотечних ідей.

Спільно з Хмельницькою ОУНБ проведено загальнообласне опитування бібліотекарів та користувачів «Розширення асортименту послуг бібліотек на основі використання нових інформаційних технологій», проведено анкетування «Вивчення потреб працівників бібліотек для розширення свого професійного світогляду». Відділення взяло участь у дослідженні стану розвитку Організацій Громадського суспільства за проектом UASD ДОЛУЧАЙТЕСЬ.

Велика увага приділяється розвитку відділення, посиленню його впливу на розвиток бібліотек. На семінарах, конференціях, школах розповідаємо про місію УБА, сервіси, послуги, які сприяють професійному розвитку, адвокаційній діяльності, удосконаленню бібліотечної освіти, практики та теорії, покращанню доступу до інформації громадян України. Проводимо навчання щодо доступу членів відділення до дистанційних сервісів УБА та сертифікатних спеціалізованих дистанційних програм навчання Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, спрямованих на отримання, оновлення та розширення знань, формування нових професійних компетентностей, засвоєння інноваційних технологій, форм і методів роботи бібліотек у сучасних умовах. На семінарах, практикумах, при виїздах на місця обговорюються переваги членства в УБА, пропозиції щодо більш активного

впливу відділення на професійний розвиток бібліотекарів самостійних бібліотек ОТГ, включення їх у коло професійного спілкування.

Хмельницьке обласне відділення є одним з найчисельнішим в Україні: у 2018 році нараховувало 559 індивідуальних членів. За 1 квартал 2019 року членами УБА вже стали 290 бібліотечних працівників. Переважно це працівники публічних бібліотек а також представники наукових бібліотек Хмельницького національного університету, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, інших навчальних бібліотек області. Проте ми шукаємо шляхи залучення до УБА не тільки бібліотекарів, а й жителів області, яким не байдужа доля бібліотек.

Сьогодні в УБА працює понад 10 секцій, серед яких найбільш активно працюють секція з адвокації, університетських бібліотек, молодіжна секція, секція публічних бібліотек та ін.

Відділення бере активну участь у акціях, які ініціює УБА: виділено фінансову допомогу Чернігівській ОУНБ у зв'язку з підтопленням в сумі 1,5 тис гривень. Крім того посилену допомогу бібліотеці надіслали індивідуальні члени УБА та окремі бібліотеки; взяли участь у партнерському онлайн проєкті УБА "Карта бібліотек України"; у Всеукраїнській акції «Бібліотека Українського воїна».

Майбутнє бібліотек у розмаїтті послуг, новизні, якості сервісу. І саме генерація потенціалу бібліотек та Української бібліотечної асоціації сприяє впровадженню змін у бібліотеках та бібліотечній професії, орієнтує професійну спільноту на розвиток інформаційних технологій та пріоритетність інтелектуальної свободи як основи інформаційно-бібліотечної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248862610>
2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016>. – Назва з екрана.
3. Державні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. - режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/>
4. Салата Г. В. Людина як єдність природного і культурного в контексті трансформації сучасної освіти [Текст] / Г. В. Салата // Молодий вчений. – 2015. – №10 (25).

5. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. URL:<http://www.niss.gov.ua/articles/252/> (дата звернення: 31.03.2019).

6. Шевченко І.О. Європейський контекст освітніх програм: від розробки до впровадження та ефективність для бібліотечної практики [Електронний ресурс] //Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири: матеріали 7 Міжнарод. наук.-практич. конф./ Укр. бібл. асоц.; редкол. : В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузева, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська.-. - Київ, УБА, 2017.- С.5.

GENERATION OF THE LIBRARY AND UBA POTENTIAL: TIME OF ACTION, TIME OF CHANGE

***Summary.** The article reveals the activity of the Libraries, professional library association "Ukrainian Library Association"(UBA), and Khmelnytsky regional department of UBA in raising the social role of libraries and increasing the competence of library staff.*

***Key words:** Library, Ukrainian Library Association (UBA), regional department, library staff, professional associations, decentralization, professional development, library communication.*

УДК 027.7:94(477.43)''1919/2019''

Дурицька М. В.
(м. Кам'янець-Подільський)**БІБЛІОТЕКА ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНО-ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ. (ДО 100 – РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ)**

У статті вперше робиться спроба відтворити історію становлення і діяльності однієї з найбільших університетських книгозбірень - наукової бібліотеки Подільського державного аграрно-технічного університету. На основі виявлених джерел аналізується динаміка розвитку бібліотеки.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечний фонд, бібліотечна рада, читальня, інститут, університет.

Бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету має багату на події сторічну історію, яка тісно пов'язана з долею навчального закладу. Сьогодні вона є однією з найбільших бібліотек аграрного спрямування Хмельницької області з фондом 635814 екземплярів. На жаль, за період її діяльності питання становлення і розвитку не знайшли відображення у друкованих працях, на сьогодні немає окремого видання.

Історія книгозбірні корінням сягає періоду заснування бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (5 вересня 1918 року), і як винятково важливий структурний підрозділ, разом з усім колективом, переживала чимало реорганізацій. Це дає підстави визначити такі основні етапи історії:

- 1918-1921 – час становлення і розвитку бібліотеки в рамках бібліотеки
- КПДУУ, відкриття протягом цього часу у грудні 1920 року бібліотеки-читальні сільськогосподарського факультету;
- 1921-1930 – формування бібліотеки Сільськогосподарського інституту внаслідок розформованого державного університету на ІНО та СГІ;
- 1930 - 1935 – бібліотека інституту технічних культур та зоотехнічного;
- Період війни – розташування військової частини;
- 1954 – 1995 - відновлення, функціонування, подальший розвиток діяльності бібліотеки з відновленням СГІ;
- 1995 – 2004 - існувала як бібліотека ПДАТА
- З 2004 - і по сьогодні – важливий підрозділ Подільського державного аграрно-технічного університету.

Одним з яскравих періодів історії книгозбірні була діяльність за часів Кам'янець-Подільського державного українського університету. Формування фундаментальної бібліотеки стало одним з основних напрямів діяльності першого ректора І. Огієнка. Підвалини даної культурно-освітньої установи склали особисті книги, привезені з Києва його вчителем з Брусилова І.Г. Сливкою [1, с. 38], "який став згодом першим бібліотекарем університетської книгозбірні. Допомогу у формуванні фонду надавали наукові установи, навчальні заклади різних куточків України. Найпершими спонсорами бібліотеки стали – наукове товариство імені Тараса Шевченка у Львові (408 томів цінної літератури), Статистичний комітет губернського управління (6660 книг), міська чоловіча гімназія (2716 видань) [1, с.39]. Серед дарувальників – Кам'янець-Подільське церковно-археологічне товариство, бібліотека Київського університету св. Володимира. Зацікавленість у поповненні виявили українські видавництва, духовні заклади, в результаті чого в бібліотеці знаходились друковані раритети бібліотеки Подільської духовної семінарії, яка знаходилася в цьому корпусі на 3 поверсі [2]. Важливим джерелом поповнення стали експедиції викладачів і студентів у міста і села краю, особливо до колишніх панських маєтків (так було придбано приватну бібліотеку з Могилева) [1, с. 39].

З відкриттям 22 жовтня 1919 року сільськогосподарського факультету (вперше на Правобережній Україні розпочав підготовку фахівців для села, оскільки земельна реформа в Україні вимагала збільшення числа обізнаних людей з сільськогосподарською освітою [3, с.35] також надавалося значної уваги формуванню бібліотечного фонду факультету, проводилась робота по забезпеченню студентів навчальною і науковою літературою, переважно агрономічного змісту. З цією метою майже кожному викладачеві, який відбував у відрядження до наукових центрів України або за кордон виділялися кошти для придбання книг [4, с.16]. У серпні 1919 року СГФ мав 68 підручників та книг [5, арк. 29-31]. Тоді ж факультетська рада звернулася до керівництва університету виділити кошти на закупівлю книг у Румунії на суму 5 тис. крб., відрядивши туди приват-доцента О. Полонського [7, с. 20]. Відомо, що надходили звернення до Подільської губернської народної управи, повітових управ з проханням передати до факультетського бібліотечного фонду другі екземпляри книг з їхніх бібліотек [7, с.20], від агронома Заїкіна і громадянина Літькова надійшла допомога книгами [7, с.19]. Приміщення виділено ще не було. Та вже 17 січня 1920 року Рада факультету своїм рішенням відвела під бібліотеку- читальню верхній зал у факультетському будинку. 23 січня Правління університету підтримало цю ухвалу [5, арк.44]. У лютому у відповідь на звернення бібліотекаря Степана Сірополка - в майбутньому відомого бібліотекознавця, бібліографа [1, с.55] до ректора були

вироблені правила співпраці фундаментальної бібліотеки з факультетськими бібліотеками [1, с.41].

Спільними зусиллями академічного персоналу і студентства у грудні 1920 року було відкрито бібліотеку з читальнею (аудиторії на той час погано освітлювалися). Її завданням стало зібрати книги виключно наукового змісту з агрономічних дисциплін. До читального залу передавалися конспекти лекцій викладачів, частина книг подаровано [8, с.343]. До прикладу, Микола Баєр – працював на посаді ректора СГІ (1921-1926) - звернувся до Ради сільськогосподарського факультету, яку очолював Микола Геращенко – високоосвічена і освічена людина, з проханням не відмовити прийняти в дар всю бібліотеку у Києві з природничих, математичних книжок, словників англійської, німецької мов, наукових видань [9].

У період становлення читальний зал працював щоденно, крім святкових днів. Було вироблено статут читальні – книгами користувалися в першу чергу викладачі, студенти, потім інші читачі, вносячи абонементну плату на реставрування книг [9].

Аналіз архівних документів, наявних матеріалів дає змогу стверджувати, що спочатку бібліотека нараховувала лише 1000 примірників літератури. Внаслідок реорганізації ІТЕН 26 лютого 1921 року в ІНО та СГІ, бібліотечні книги були розподілені між ними, а до червня 1921 р. бібліотечний фонд зріс до 1500 томів, які надійшли з націоналізованих бібліотек, у тому числі з колишньої духовної семінарії. До кінця 1921 року книгозбірня нараховувала 3 тис. примірників літератури. 15 червня 1922 року тут було вже 4233, у вересні 1923-9430, у жовтні 1924 – 10200 [8, с. 344]. Примірниковий фонд поділявся на відділи: загальний, соціальний, чисті науки, мистецтво, література, історія та географія, прикладні знання. Переважали книги агрономічного змісту [10, арк. 33].

Особлива увага приділялася підбору кадрів. Від бібліотекарів вимагалось знання іноземних мов: наприклад, в газеті «Червоний кордон» від 23 квітня 1925 р була вміщено оголошення, що КПСІ оголошує конкурс на посаду бібліотекаря. Претендент повинен мати агрономічну освіту, знати німецьку мову, вміти читати і писати на французькій та англійській мовах [11, арк.25]. Бібліотечними працівниками були студенти інституту, які активно долучалися до бібліотечної роботи. Завідувала бібліотекою студентка В.К. Вікул (походила з родини священників) [8, с.343]. У книгозбірні у 20-30 роках працювало чимало фахівців своєї справи - зав. бібліотекою - О. М. Зварикін, бібліотекар П.А. Зайделева, каталогізатор Є. І. Котенко. Велика роль у формуванні книжкових фондів належала голові Бібліотечної комісії, професору М. Геращенку. Питання каталогізації книг, організація ремонту, вироблення бібліотечних правил розглядалася на засіданнях Бібліотечної комісії [9].

У квітні 1929 року бібліотека мала по одному примірнику 87 різних назв закордонних журналів [3, с.46].

Наявність і близькість державного кордону залишили відбиток на внутрішньому житті Кам'янецьчини, у зв'язку з чим у 30-х роках ХХ ст. розділений СГІ на інститут технічних культур та інститут зоотехнічний, були переведені на схід та інші міста України [3, с.69].

Після повоєнного відновлення діяльності інституту (1954) основні фонди наукової бібліотеки нараховували близько 38 тисяч томів. Велику допомогу у комплектуванні книжкового фонду бібліотеки надали Українська сільськогосподарська Академія, яка передала близько 300 томів цінних книг, Львівський, Одеський та Харківський сільськогосподарські інститути. Загалом 18 сільськогосподарських ВНЗ. В результаті було сформовано фонд кількістю 97275 книжкових одиниць [3, с.79]

Удосконалювали роботу книгозбірні з 1955 року : Горшунова-Голенговська Ю.Л. – старший бібліограф; Зацерківна Л. – бібліограф; Тустановська І. – старший бібліотекар; Горвиць Р.З. ; Кулініч Д.М. [9].

Важливу роль в організації діяльності бібліотеки відіграють її керівники, які своєю працею вносили вагомий вклад у розвиток книгозбірні. З другої половини 50-х років ХХ ст. бібліотекою завідував Анатолій Білецький. З метою правильного складання наукової бібліографії, пошуку і збирання бібліографічного матеріалу ним періодично практикувалося проведення занять з основ бібліографії [9]. Одним з перших досягнень керівника бібліотеки стало створення у 1960 р при інституті першої Бібліотечної ради, до складу якої увійшли: голова ради А. П. Білецький; викладачі, кандидати наук М. Г. Гордієнко, І.Ф. Рось, Б.Й Хмельов, М.Я. Шлякман; студенти Н.І. Корольов, Н.І.Швед; Ковальов В.Д. [12, с.128]. Члени Ради збиралися два-три рази на місяць, несли відповідальність за роботу бібліотеки, порядок, правильне ведення каталогів [1, с.42], розглядали питання виробничого характеру. Завідувач бібліотеки звітував перед ректором за встановленою формою [1, с.47]. Завершено роботу по складанню алфавітного і систематичного каталогів. 11 лютого 1966 року повністю закінчено інвентаризацію бібліотеки [9].

У 1967 році бібліотеку очолила Горшунова Юлія Людвігівна . Про таких керівників говорять – « відзначалася високими професійними якостями, завдяки її наполегливій праці інститутська бібліотека все більше і більше відповідала вимогам аналогічних підрозділів». Цього ж року приміщення книгозбірні розширилось на 126,9 м², з'явився новий довідково-бібліографічний відділ. У цей час бібліотекою активізовано створення красназавчої бібліографічної інформації, розпочалося збирання інформації про історію бібліотеки від дня її заснування [9]. У 1968 році за сприяння Горшунової Ю.Л. та бібліографа Свідер Н.З. оформлено два альбоми «Літопис бібліотеки» [12, с.128], що стали поштовхом до написання даного матеріалу.

Нова сторінка в історії бібліотеки була відкрита у березні 1983 року, коли її очолила Малина Лідія Іванівна [12, 129]. Це був прекрасний знавець бібліотечної справи, досвідчений професіонал, вимогливий керівник, вміло поєднувала організаційно-бібліотечну, науково-дослідну роботу [9]. Під її керівництвом у 1987 р. відкрито читальний зал суспільної літератури.

З часу розбудови української держави змінилися основні орієнтири діяльності бібліотеки КПСІ. Саме життя підказувало напрямки удосконалення роботи книгозбірні. Відтоді і надалі увага зосереджувалася на формуванні бібліотеки як національного інформаційного ресурсу, організації його всебічного використання. Завдяки старанням керівника та усього колективу бібліотека ПДАТУ отримала статус наукової та входила в п'ятірку кращих бібліотек України; здійснювався безплатний книгообмін з 16 аграрними ВНЗ; створено фонди рідкісної книги, обмінно-резервний, архівний.

При бібліотеці працювали бібліотечна та методична ради кількістю 27 працівників. Як авторитетний фахівець, довела бібліотечний фонд до 632 758 примірників, залишивши помітний слід в історії як бібліотеки, так і навчального закладу загалом [12, с.129].

З 2014 року бібліотекою завідувала бібліограф Циганок Ольга Миколаївна, зусиллями якої було продовжено цілеспрямовану роботу з вивчення історії книгозбірні часів українського університету. Великої уваги надавалося професійному зростанню кадрів, третина колективу пройшла курси перепідготовки. На базі бібліотеки відбувся науково-практичний семінар «Бібліотека навчального закладу – центр формування молодшої особистості», за підсумками якого був опублікований однойменний збірник.

З травня 2018 року директором бібліотеки університету працює кандидат історичних наук, доцент, член Національної спілки краєзнавців України - Михайлик Артур Олександрович. На даному етапі робота бібліотеки чітко планується й аналізується.

Проведення на базі університетської книгозбірні науково-практичної конференції «Книги і бібліотеки в глобалізованому світі» стало закономірним наслідком того, що майже за 100 років свого існування вона нагромадила значний досвід, а фахівці у галузі бібліотечної справи зробили вагомий внесок у навчальний процес університету і розвиток наукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: історія й сьогодення / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр.- Кам'янець-Подільський:Оіюм, 2008. – Т.11. – С.37-59.
2. Подільська духовна православна семінарія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// kampod.name/podilska-duhovna-pravoslavna-seminariya/](http://kampod.name/podilska-duhovna-pravoslavna-seminariya/).

3. Бахмат М.І. Подільський державний аграрно-технічний університет: монографія / М.І.Бахмат, М.І. Алещенко. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2005. – 264с.
4. Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921) / О.М. Завальнюк, А.О. Копилов // Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – 408с.
5. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО). – Ф.Р. 582. – Оп.1. – Спр.17.
6. ДАХО. – Ф.Р. 582. – Оп.1. – Спр.42.
7. Завальнюк О.М. Сільськогосподарський факультет Кам'янець-Подільського державного українського університету (1919-1921pp): Дослідження, документи, матеріали / О.М. Завальнюк, О.Б. Комарницький. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 552с.
8. Покалюк В.В. Навчальна та науково-дослідна робота Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту в п.п. 20-х років ХХ століття / В.В. Покалюк // Матеріали XIV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції (Кам'янець-Подільський, 14-15 листопада 2014 року). – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. – С.340-345.
9. Літопис бібліотеки 1921-1966 роки: Альбом. – Кам'янець-Подільський, 1968. - 28с.
10. ДАХО. – Ф.Р. 195. – Оп.1. – Спр. 9.
11. ДАХО. – Ф.Р.195. – Оп.1. – Спр.84.
12. Подільський державний аграрно-технічний університет: Історичний нарис. – Київ: ТОВ «Видавництво Логос Україна», 2013 . – 217с.

THE LIBRARY OF THE PODILSK STATE AGRICULTURAL AND TECHNICAL UNIVERSITY: THE RESTORATION OF HISTORICAL MEMORY. (UP TO 100 - ANNIVERSARY OF ESTABLISHMENT)

***Summary.** The article is about the first attempts to recreate the history of formation and activity of the largest university bookstore of State Agrarian and Engineering University in Podilia scientific libraries based on the discovered sources analyzing the dynamics of the library's development.*

***Key words:** a library, library funds, a library board, a reading room, an institute, a university.*

УДК 016-049.7:930.2:323.325(477)

Каденюк О. С.
(м. Кам'янець-Подільський)**ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ У
ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ СЕЛЯНСТВА УКРАЇНИ**

У статті розглядаються підходи до аграрної політики на різних етапах розвитку нашого суспільства, висвітлюються мало вивчені проблеми вітчизняної історії.

Ключові слова: селянство України, аграрна політика, бібліографічний показник, дослідження, історія.

Багатовікова історія українського селянства завжди привертала увагу дослідників: істориків, економістів, філософів, демографів та етнографів. В сучасному світі відбувається переосмислення нашого історичного минулого, особливо радянського періоду. Серед суспільствознавців триває досить жвава дискусія, яка торкається основних рис соціалізму, його провідних ідеалів та цінностей. Відбувається активний пошук нової економічної моделі. Повною мірою це стосується й перспектив розвитку сільського господарства. Сьогодні вже запроваджуються нові форми та методи господарювання на селі: оренда, кооперація, агрофірми, госпрозрахункові трудові колективи. Багато з них, як свідчить історичний досвід, мали місце у нашому сільському господарстві. Безперечно, що вивчення та узагальнення аграрної політики, досвіду попередніх років сприятиме виробленню конкретних заходів для поліпшення нинішнього стану сільського господарства. Для цього корисно звернутись до історії, - розглянути підходи до аграрної політики на різних етапах розвитку нашого суспільства, винести уроки. Зважений і об'єктивний аналіз минулого з позицій глибокого історизму допоможе правдиво висвітлити мало вивчені проблеми вітчизняної історії.

На всіх етапах свого існування, селянство становило одну з провідних продуктивних сил. Воно винесло на собі весь тягар соціально-економічні деформації сільського укладу життя.

Історична наука та її розвиток суспільної думки у цілому, тривалий час знаходились у полоні догматичних схем часів ідеологізації суспільних наук, монополії на істину, схематизму, обмеженого доступу вчених до архівних джерел негативно позначились на стані наукових праць з історії. Безперечно, що певна їх кількість концептуально застаріла, але вони входять до історіографії того чи іншого питання. Сама ж вона - це теж історія, оскільки відображає стан розвитку історичної науки, дозволяє виявити особливості

розвитку суспільної думки у цілому. Можна зважити на недоліки праць, проте нехтувати ними не слід.

З огляду на це створення науково-допоміжних бібліографічних показників літератури та джерел заслуговує всілякого схвалення. Вони потрібні дослідникам, викладачам вузів, оскільки у більшості з них вивчається історія України. Великий потяг населення до історичної правди має також стимулювати працівників бібліотек до створення універсальних чи тематичних показників літератури. Їх поширення серед населення сприятиме кращому ознайомленню з досягненнями вітчизняної історичної науки.

Тому, заслуговує на увагу огляд колективної праці науковців Інституту історії України НАН України Т.А. Приліпко, І.В. Бондаренко та інших “Історія селянства Української РСР 1917-1989 рр. Науково-допоміжний бібліографічний показник,” виданої Київською книжковою типографією наукової книги у 1990 році, зовсім невеликим накладом 800 примірників. А обсяг цієї на сьогоднішній день доволі рідкої книги становить 660 сторінок. Ця наукова бібліографічна рідкість знаходиться у книжковому сховищі бібліотеки Подільського державного аграрно-технічного університету, що дає можливість науковцям соціально-економічного, соціально-гуманітарного напрямку досліджувати джерельну базу аграрної історії.

Щодо вказанного видання, науково-допоміжний показник літератури та джерел з історії українського радянського селянства охоплює значний проміжок часу: від жовтня 1917 року до кінця 90-х років ХХ ст.. Література та джерела розміщені у проблемно-хронологічному порядку, що значно полегшує їх пошук. Вперше до подібних збірників залучено праці відомих політичних діячів держави, провідних науковців, імена яких тривалий час заборонялося навіть згадувати. Серед них - праці М.І.Бухаріна, економістів-аграрників 20-х років - О.В.Чаянова, М.Д.Кондратьєва, М.П.Макарова, О.М.Челінцева, Г.Студенського, Л.М.Юровського, а також представників української школи економістів-аграрників - І.П.Короткова, К.Г.Паньковського, К.С.Кононенко, В.М.Соловейчика та ін. Їх праці значно поліпшують розуміння складних проблем соціально-економічного розвитку українського села 20-х років, дозволяють також виявити основні його перспективи на майбутнє. У них висвітлювалися конкретні проблеми кооперативного будівництва, розвиток окремих галузей сільського господарства.

Заслуговує на увагу й той факт, що до посібника залучено велику кількість журнальних публікацій 20-30-х років. Саме тоді помітного розвитку набули контракти - система договорів державних і кооперативних організацій з селянськими господарствами, а також різні види кооперації. Проте вже наприкінці 20-х років відбувся злам основних принципів нової економічної політики, їх замінили командно-адміністративні методи управління економікою. Упродовж 30-х років була здійснена насильницька суцільна

колективізація як антипод кооперації. Нехтування економічними законами розвитку, глумління над гуманністю та традиціями обернулися страшним лихом для народу та глибоким занепадом сільського господарства. Колективізація була проведена всупереч інтересам трудящего селянства, оскільки на той час ще не визріли її організаційні та соціально-економічні передумови.

Великих втрат сільському господарству України завдала війна. Продуктивні сили були вкрай підірвані, матеріальна база колгоспів зруйнована. Війна стала тяжким випробуванням не лише для колгоспного ладу, а передусім - для колгоспного селянства. Саме воно вил вило чудеса трудового героїзму та мужності на фронтах. Післявоєнне десятиріччя пов'язано з відбудовою народного господарства, з відновленням матеріально-технічної бази колгоспів. Протягом 50-х років спостерігався помітний приріст сільськогосподарської продукції, значно поновились продуктивні сили, відбулися зміни у характері виробничих відносин.

Помітний вплив на розвиток матеріальної та духовної культури українського села, оновлення його життя справили рішення XX з'їзду партії, розкриття культу особи Сталіна та його негативних наслідків. Потепління політичного клімату позначилось на розвитку суспільних наук. Історіографія поповнилась цікавими дослідженнями, сміливою постановкою проблем. З деяких архівних фондів були зняті обмеження.

Економічне піднесення сільського господарства, яке тривало упродовж 50-х років, пішло на спад з середини 60-х років: наступила тривала смуга господарського застою. Помітно знизився рівень виробництва сільськогосподарської продукції, а державні плани заготівель зростали. Низькі та майже беззмінні ціни на сільськогосподарську продукцію, диктат планових установ, остатковий принцип розподілу у колгоспах гуртового продукту збільшували їх економічну заборгованість. Відсутність гнучкої соціальної політики на селі, послаблення уваги до його проблем сприяли посиленню міграційних процесів, спустошенню та занепаду багатьох сіл. Труднощі економічного розвитку замовчувались. Ідеологізація науки, догматизм теоретичного мислення, його наукова та політична обмеженість оприяли появі наприкінці 60-х років концепції "розвинутого соціалізму". Її стрімке просування поглинуло будь-яку спробу самостійного мислення чи судження. Праці з історії визнавали лише досягнення та успіхи. Теорія "розвинутого соціалізму" - вершина застою у розвитку суспільних наук. Вона не мала нічого спільного з реальним станом соціально-економічного та духовного розвитку. У суспільстві неухильно зріли кризові явища: хронічне недовиконання основних показників плану розвитку народного господарства, інфляція, товарний дефіцит, загострення інших соціальних протирічч, зокрема алкоголізм, наркоманія, спекуляція, корупція та організована злочинність. Ці явища

проникли і на соло. Вони негативно вплинули на виховання сільської молоді, на формування у неї суспільно значимих ідеалів та цінностей. Тривалий час усі ці проблеми замовчувались. Історикам ще належить вивчити причини застою, його руйнівні наслідки. Важливо не обмежуватись лише на вивчення "білих плям", а глибоко досліджувати весь історичний період у цілому. Тому матеріал покажчика систематизовано за такими розділами:

- Загальний розділ.
- Селянство України в період соціалістичної революції, іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни /1917- 1920 рр./.
- Нова економічна політика і селянство /1921-1927 рр./.
- Селянство України в період суцільної колективізації та становлення колгоспного ладу.
- Селянство в передвоєнні роки /1933-1941 рр./.
- Воз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною і початок соціалістичних перетворень в сільському господарстві регіону.
- Колгоспне селянство Радянської України в роки Великої Вітчизняної війни /1941-1945 рр./.
- Відбудова і розвиток сільського господарства. Колгоспне селянство Української РСР в перше післявоєнне десятиріччя /1945-1956 рр./.
- Селянство України в 1956-1985 рр.
- Селянство України на етапі перебудови.
- Бібліографічні покажчики.
- Довідкові видання.

В "Загальному розділі" матеріал згруповано за підрозділами;

- Соціалістичне перетворення дрібного селянського господарства.
- Розвиток аграрної теорії в програмних документах Комуністичної партії та Радянського уряду.
- Узагальнення і дослідження з історії аграрних відносин.
- Наукові розробки з проблем історії розвитку радянського селянства.
- Матеріали з'їздів, конференцій, сесій, симпозіумів, нарад і "круглих столів" з актуальних питань соціального розвитку радянського села.
- Критика зарубіжної немарксистської історіографії з проблем аграрної історії і розвитку радянського селянства.

В I-IX розділах виділено рубрики "Джерела", "Огляд джерел", "Історіографія", "Література" та тематичні підрозділи. Література в розділах і підрозділах розміщена в проблемно-хронологічній послідовності за алфавітом прізвищ авторів або назв творів, статей.

Для зручності користування посібник має допоміжний довідковий апарат:

- Покажчик авторів, назв книг і статей.

- Іменний покажчик.
- Географічний покажчик.
- Хронологічний покажчик.
- Список переглянутих і розписаних джерел.
- Опис літератури здійснено мовою оригіналу.

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик “Історія селянства Української РСР (1917-1989 рр.)” у свій час був підготовлений з метою інформування вчених-суспільствознавців, викладачів вузів, учителів, бібліотечних працівників про літературу, що висвітлює історію селянства України за роки Радянської влади, і на сьогоднішній день ця праця лишається актуальною для всіх, хто досліджує та цікавиться аграрною історією України.

THE USE OF BIBLIOGRAPHIC INDEXES IN THE STUDY OF THE HISTORY OF THE PEASANTRY OF UKRAINE

Summary. Approaches to agrarian policy at different stages of development of our society are considered in the article, little problems of national history are covered.

Key words: peasantry of Ukraine, agricultural policy, bibliographic index, research, history.

УДК 908:37.035:172.15-053.6

*Мельниченко Г.
(сmt. Нова Ушиця)*

КРАЄЗНАВСТВО – НАВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті висвітлюються основні питання розвитку бібліотечного краєзнавства, формування у молоді певної системи знань по краєзнавству.

Ключові слова: бібліотечне краєзнавство, патріотизм, бібліотека, рідний край.

Пріоритетним напрямком виховання молоді в національній системі освіти є патріотичне виховання. Сьогодні, коли в нашій державі нестабільна ситуація на сході країни, це питання особливо актуально.

Час вимагає щоденно і щохвилинно формувати в молоді, та й кожної людини зокрема, національно-патріотичну свідомість, патріотичні почуття, щоб не допустити оманливого відчуття другорядності всього українського. Саме так ми зміцнюватимемо національну ідею і віру в свою державу, матимемо впевненість у собі та своїх силах.

Невід'ємною частиною патріотичного виховання є краєзнавство. Адже саме з малої Батьківщини, місця, де ти народився, побачив сонце, вперше відкрив для себе світ, розпочинається любов до великої Батьківщини.

На рівні із системою освіти велика роль у процесі формування ідеології патріотизму у молодого покоління належить бібліотекам. Патріотичний обов'язок бібліотекарів – зростити молодь у любові до України.

З цією метою працівники бібліотеки розробили краєзнавчо-пізнавальний проект «Мій рідний край – земля моєї долі», метою якого є виховання у молодого покоління почуття патріотизму, любові до рідного краю, поваги до його історії та потреби вивчення сьогоднішніх завдань і пізнання рідної землі. Запропонований проект стане основою для подальшого розвитку бібліотечного краєзнавства, пошук раніше невідомих даних про нього, формування у молоді певної системи знань по краєзнавству. Цілком очевидно, що без краєзнавства – годі й говорити про національну гідність, самовідданість, повагу до української держави, особливо зараз, коли вона, мабуть, ніколи не переживала такого складного, такого суперечливого і переломного моменту в своїй історії.

Щоб по-справжньому любити рідний край, його слід добре знати, необхідно вивчати його історію, мову, культуру.

Бібліотечне краєзнавство – складова частина загального краєзнавства, особливості якого обумовлено специфікою бібліотечної справи. Його мета – виявити, зібрати і надати для використання всі матеріали, пов’язані за змістом з певною місцевістю, яка для її населення є рідним краєм; забезпечити бібліографічну інформацію за допомогою цікавих форм і методів популяризації краєзнавчої літератури; залучати молодь до активного суспільного життя.

Досвід проведення різноманітних заходів з краєзнавства показав, що студентам не байдужа дана тема, вони з задоволенням беруть участь у різноманітних заходах.

Робота проводиться за такими напрямками:

- дослідження та вивчення історії рідного краю;
- відродження та популяризація місцевих традицій, обрядів, звичаїв;
- вивчення та пропаганда краєзнавчої літератури.

В бібліотеці коледжу закладені давні традиції популяризації краєзнавчих знань, накопичений чималий досвід роботи. Є значний масив інформаційних ресурсів, випробувані різні методики роботи, широко застосовуються нові інформаційні технології, в тому числі і для власної краєзнавчої інформації.

Максимально розкрити краєзнавчий фонд, наблизити його до користувачів, наочно представити широке і різноманітне коло наявних у бібліотеці краєзнавчих матеріалів допомагає система наочної популяризації видань. У бібліотеці створений краєзнавчий сектор, де розміщені:

- «Літературна карта Хмельниччини» ;
- постійно діюча книжкова виставка «Землі квітучої краса - Хмельниччина моя»;
- папки –досьє: « Земля людьми славиться», « Письменники, які народились на Хмельниччині», «Письменники, життя яких пов’язане з Хмельниччиною», «Заповідні стежки рідного краю», «Легенди Поділля».

Традиційно бібліотеки використовують форми роботи, що склалися вже за багато років: книжкові виставки (найбільш розповсюджена форма), виставки-експозиції (де разом з книгами експонуються інші предмети, твори народних умільців), краєзнавчі календарі (інформують про краєзнавчі дати і події та пропонують літературу відповідної тематики: «Імена в історії Хмельниччини», «Так починалося: З історії рідного краю», «Новоушиччина сьогодні» .

Персональні виставки присвячуються видатним діячам краю. Такою виставкою є виставка- вернісаж книг місцевого поета –пісняра А. Пасічника «Струни душі», на якій представлені збірники поезій автора.

Виставки до знаменних дат знайомлять з документами, присвяченими краю.

Прикладом такої виставки може бути виставка-роздум «Мій край- моя історія жива». Інтер'єр виставки прикрашають фотографії мальовничих куточків Хмельниччини, цитати-вислови про рідний край видатних земляків-діячів минулого і сучасності тощо.

Нині бібліотечна практика збагатилася новими видами виставок, серед яких виставка-подорож «Стежками рідного краю», виставка-вікторина «Відкрий для себе рідне місто», виставка-вернісаж «Краю мій, оспіваний в віршах», інформаційна вітрина «Хмельниччина газетним рядком» тощо.

Виставкова робота передбачає не лише безпосередній показ книг та інших краєзнавчих документів, а і використання багатьох елементів наочності, а саме: макети, моделі, різноманітні предмети, символи, емблеми, що мають відношення до теми виставки. Для яскравого розкриття змісту представлених документів використовуються також ілюстративні матеріали (портрети, декоративні елементи), цитати, анотації.

В бібліографічній довідці «Видатні місця та люди Новоушиччини» бібліотекарями коледжу зібрані не лише відомості про пам'ятки Новоушицького краю: заповідники місцевого значення, пам'ятки археології, дані про краєзнавчий музей, але й зібрані матеріали про визначних людей, які проживали і проживають на території краю.

Бібліотечне краєзнавство має свою специфіку, якій найбільше притаманні комплексні форми популяризації краєзнавчих документів, серед яких: краєзнавчі дні (тижні, місячники); зустрічі з відомими людьми краю, вченими, краєзнавцями; конкурси на кращого знавця краю. З'явилися і нові форми роботи: слайд-розповіді: «Стежками Новоушицького краю», «Архітектурні пам'ятки Хмельниччини»; відео – презентації : «Новоушиччина сьогодні», «Героям Новоушиччини присвячується».

Цікавою стала виставка –презентація «Мій край у фотооб'єктиві», на якій були представлені роботи студентів з фотографіями мальовничих куточків краю.

Важливим напрямом роботи бібліотеки є історичне краєзнавство.

Новоушицький край тісно пов'язаний з життям і діяльністю славетного роду Патонів. На березі Дністра у с.Хребтіїв ще й досі стоїть маєток Михайла,дядька відомого вченого Бориса Патона. Михайло та його дружина у 1908 році заснували ремісничу школу в Новій Ушиці, що була «праматір'ю» нашого коледжу. Шанують славетний рід Патонів у Новій Ушиці, де одна із найкращих вулиць названа іменем нині чинного президента Національної академії наук України Б.С.Патона. Ця славетна сторінка із життя новоушичинни відображена в краєзнавчому музеї коледжу.

Хмельниччина одна із тих областей, яку не обминула трагедія Голодомору 1933 року. Згадуючи цю сумну дату працівники бібліотеки разом з

працівниками районної бібліотеки підготували презентацію книги місцевого поета В.Василяша «Голодомор на теренах Поділля». Значну роботу до Дня пам'яті жертв Голодомору провели студенти коледжу. Ними було зібрано більше тридцяти листів-спогадів жителів району про ті важкі роки виживання. Активізація пошукової роботи стала поштовхом до творчої співпраці з краєзнавцями та бібліотечними працівниками району.

Краєзнавча робота завжди буде одним із напрямів діяльності бібліотек, адже знання рідного краю духовно збагачує людину, виховує почуття патріотизму, глибоку повагу до традицій свого народу, служить своєрідним мостом, що єднає покоління минулі з поколіннями нинішніми і майбутніми.

Список використаних джерел

1. Гришук Б. Поділля – колыско і доле.- Львів: Каменяр, 1998.- 275с.
2. Ковальчук С.І., Задорожний М.А. Пам'ятки природи Хмельниччини .- Львів: Каменяр, 1985.
3. Кульбовський М. З подільського кореня (нарис).- Хмельницький, НВП «Еврика» ТОВ, 2003.- 200 с

LANDSCAPE - THE HIGH PART OF THE PATRIOTIC YOUTH EDUCATION

Summary. The article highlights the main issues of the development of library history, the formation of a certain system of knowledge in local history in youth

Key words: library history, patriotism, library, native land.

УДК 070(477.43)

Крючкова Н. Д.
(м. Кам'янець-Подільський)**ЧАСОПИС ПОДІЛЛЯ «КРАЙ КАМ'ЯНЕЦЬКИЙ»: ВІХИ
СТАНОВЛЕННЯ**

У статті здійснено історико-краєзнавче дослідження історії часопису: чий орган, видання, як змінювалися функції й завдання газети.

Ключові слова: літопис, часопис, періодичність, рубрики, редактор.

Будь-яка сфера людської діяльності потребує інформаційного забезпечення. Наукове дослідження не може відбуватися без ознайомлення з джерелами інформації. Тому досліднику необхідно мати повне уявлення про систему інформаційного забезпечення дослідницької діяльності в цілому, що розкривають тему його власного дослідження. У різних обсягах та формах публікацій інформація може бути представлена великою кількістю джерел, а саме: статтями у часописах та наукових збірниках, матеріалами та тезами конференцій, бібліографічними покажчиками, електронними документами тощо. Вагомою складовою фонду відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі ВРВ) є рідкісні видання XVIII – початку XX ст., яких налічується понад 27 тис. одиниць зберігання. Це зібрання включає книги та періодичні видання з усіх галузей знань і становить велику історичну й культурну цінність.

Вагомою складовою фонду відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі ВРВ) є рідкісні видання XVIII – початку XX ст., яких налічується понад 25 тис. одиниць зберігання. Це зібрання включає книги та періодичні видання з усіх галузей знань і становить велику історичну й культурну цінність.

Зібрання періодичних видань ВРВ XIX – початку XX ст. універсальне за тематикою і читацьким призначенням. Воно нараховує понад 533 назви (228 назв журналів і 305 назв газет). Більшість із них російськомовні – “Подольский край” (Каменец-Подольск); “Подольские епархиальные ведомости” (Каменец-Подольск); україномовні – “Україн” (Кам'янець-Подільський); “Слово” (Кам'янець-Подільський); двомовні – “Червоний шлях = Красный путь” (Київ); “Вісти = Известия” (Ізяслав) тощо. Тематика видань зібрання різноманітна: здебільшого це друки суспільно-політичного змісту, також є часописи з медичних і технічних наук, з питань сільського та лісового господарства.

Регіональна газета «Край Кам'янецький» – періодичне видання, яке зародилося у радянську добу в історії української преси і відноситься до

партійної преси. Літопис історії видання починається із часопису «Червоний кордон», перший номер якого вийшов у світ 1 травня 1924 року. Свою історію із часописом пов'язує і обласна газета «Подільські вісті», проте «Край Кам'янецький» є прямим нащадком «Червоного кордону».

Часопис «Червоний кордон» – головний друкований орган Кам'янець-Подільського окружного парткому КП(б). Упродовж існування він декілька разів змінював свою належність: з вересня 1925 по 1930 рік – друкований орган окружного парткому для мешканців Кам'янець-Подільського та Проскурівського округів; з 1930 по вересень 1937 року – видання Кам'янець-Подільського районного комітету КП(б)У та райвиконкому, а з вересня – офіційне видання Кам'янець-Подільського обласного комітету КП(б)У та облвиконкому. Першим головним редактором був С. Божко. Час від часу видання змінювало свій обсяг, оформлення, розширювало регіональні межі, функції й завдання, регулярно містило багато змістовних матеріалів. Наприклад, 6 травня 1924 року Кам'янецький Окрвиконком ухвалив *«визнати обов'язковою для всіх державних і приватних торговельно-промислових підприємств, починаючи з II розряду, а також установ, знаходячихся в Окрузі, передплату на часопис «Червоний кордон» [1, с.1].* Часопис був загальнообов'язковим для передплати, яка складала для державних і приватних установ 6 карбованців на рік та для членів комнезамів, сільбудинків, селян, робітників і червоноармійців 4 карбованці і 20 копійок на рік. Він виходив двічі на тиждень кожного четверга та неділі, накладом 1500 примірників від двох до шести сторінок.

На той час у часописі окремих рубрик не виділялося. На першій сторінці друкувалися найголовніші матеріали: медичної (*«Треба лікуватися»*), військової (*«Последний нынешний денечек»*, *«Готуйтесь до учебных сборів!»*) тематики. Автори матеріалів незавжди зазначали своє авторство, вони могли підписатися криптонімами «С.Б.», «А.Б.», або без імені: Бургомистров, Максименко, Зазуляк.

Майже завжди на останній сторінці часопису друкувалися оголошення та реклама, яка публікувалася під виглядом оголошень.

Часопис висвітлював події, що відбувалися за межами СРСР. 11 травня 1924 року перша сторінка була повністю присвячена подіям зарубіжжя. У матеріалах **«Нам не первина»**, **«На “культурному” Заході»**, **«В Німеччині голосують»** йдеться про вибори, комунізм у різних країнах світу, військові події. Наприклад, інформаційна замітка **«Як б'ють по культурному»**, що надана інформаційним агентством ТАРС: *«...Арештовані співробітники нашого торговельного представництва у Берліні знаходяться у кошмарних умовах. Арештованого Маєра побито в тюрмі так погано, що внаслідок внутрішнього кровотоку втратив зір.» [2, с.1].*

Велике значення для часопису став улітку 1927 року прихід у редакторський колектив Володимира Павловича Беляєва. Він послідовно очолював декілька відділів, зокрема театральний. Проте у 1929 році В. П. Беляєва призвали на військову службу і він змушений був покинути роботу у «Червоному кордоні».

Часопис «Червоний кордон» своїми матеріалами охоплював значну частину Поділля та повідомляв про події, що відбувалися у СРСР. Владі більшовиків потрібен був журналістський колектив, який би виконував усі накази органів влади. Можливо саме тому, авторський колектив газети постійно змінювався. Журналіст виконував роль агітатора та пропагандиста, часопис як і всі тогочасні видання був заангажований, повністю підкорений владі. Тому недивно, що публікації часто були з підтасованими фактами, пропагували ідеї нової політики, встановлювався культ особи Леніна.

Схожими до сучасних інформаційних блоків у часописі були короткі замітки, які об'єднувалися у блоки під одним заголовком: **«Новини. У нас»**, **«У панів»**, **«Селянське життя»**. У одному блоці було від 4 до 20 повідомлень. Розміром вони сягали від одного до десяти речень. Згодом з'явилася постійна рубрика **«Новини. У нас»**.

Вперше у часописі з'являється некролог **«Вічна тобі пам'ять, товаришу-сусідо!»**. Йшлося про смерть молодого польського комсомольця тов. Енгеля, який був закатований польською владою за те, що він убив провокатора польської дефензиви свого товариша по школі Лучака [3, с.1].

Однією з найцікавіших рубрик була **«За червоним кордоном»**. У маленьких повідомленнях йшлося про події, що відбувалися зарубіжжі. Наприклад, новини з Румунії. В одній з заміток розповідалося про найгучніші тогочасні сутички селян та жандармерії, польсько-румунські політичні відносини, судові процеси.

У блоку заміток трапляється і огляд преси. Зокрема, це англійська газета **«Вестміністер»**. У матеріалі розповідається про те, що повідомляє газета, наводяться окремі невеличкі цитати. Пізніше з'являється рубрика під назвою **«В газетах пишуть»**, де описуються матеріали із інших видань, зокрема **«Правда»**, **«Більшовик»** та інші.

У часописі практикувалася публікація звітів. Наприклад, у матеріалі **«Стан споживчих товариств Кам'янецьчини»** [4, с.3] П. Білінський подає інформацію про споживчі товариства Кам'янецьчини у вигляді великого інформаційного звіту.

Велика увага у часописі приділяється проблемі села. Майже у кожному номері газети відводиться шпальта, де публікуються матеріали про проблеми села, визначних працівників, досягнення. Часто працівник показово осуджується задля залякування і підвищення дисципліни. При цьому

називаються імена, місця проживання людей, матеріали втрачають будь-яку конфіденційність. Наприклад, замітка **«Скільки води висмоктали буряки»**:

«В цім році на досвідній станції переводились досліди над тим, скільки буряки висмоктали з землі води.» [5, с.2].

Отже, у часописі розглядалися питання соціально-економічного, політичного та партійного становища регіону; діяльність шкіл, бібліотек, музеїв, ВНЗ та їхніх працівників; висвітлювались події, що відбувалися у той період. Часопис містить багато змістовного фактичного матеріалу, необхідного для використання істориками та краєзнавцями у вивченні Поділля. Оскільки часопис належить до партійної преси України, він має велике історичне значення як приклад розвитку періодичних видань у регіонах радянської держави.

26 лютого 1930 року часопис «Червоний кордон» починає видавати окрему газету, присвячену проблемам села. Це **«Колективіст Прикордоння»** – орган Кам'янецького Райпарткому, Райвиконкому та РайКНС на Кам'янецьчині. Газета виходила кожного третього дня тижня і саме з неї розпочинається історія **«Краю Кам'янецького»** як окремого видання. Газета була переважно спрямована на публікацію інформації про сільське господарство, жителів села, тому сам редакційний колектив називав її «колгоспівською газетою». Відповідальним редактором був Ротштейн. Газету «Колективіст Прикордоння» видавав часопис «Червоний кордон», тому між ними було багато спільного. Передусім, це манера написання матеріалів, у яких журналісти віддзеркалювали інформаційну політику влади. Коли «Червоний кордон» прославляв усю тогочасну систему, то завданням «Колективіста Прикордоння» можна назвати лише «прославлення» колгоспників сільського господарства.

У газеті «Колективіст Прикордоння» не було різноманітності жанрів. Переважно усі матеріали подавалися у вигляді невеликих інформаційних повідомлень, наприклад, матеріал **«На чорну дошку таких членів сільрад»**:

«За постановою загальних зборів земгромади с. Цибулівка організован союз. До союзу вступили бідняки та середняки.

Замість того, щоб сільрада вела перед у справі колективізації, остання пасе задніх. З 9 членів сільради до союзу вступило лише 2. Останні члени сільради не вступили і досі.

Таких членів сільради треба переобирати» [6, с.3].

Цікавою заміткою газети **«Колективіст Прикордоння»** стала близька до сучасного репортажу публікація В.Лозінського **«Як в Шутнівцях – зводку писали»**: «Кілька годин верховець їздив по с. Шутнівцях розшукуючи правління сества, аби дали зводку що зроблено в справі мобілізації коштів, а «правлінці» в цей самий час «працювали» аж чуби мокрі, сьому пляшку допивають...» [7, с.4].

Газета **«Колективіст Прикордоння»** мала велике значення для мешканців села, адже саме вона надавала їм основну інформацію про події, що відбувалися в районі, інформувала про нові закони та нововведення. Звичайно, її недоліком було те, що вона не могла бути настільки об'єктивною і мати право повідомляти на своїх шпальтах усю правду. Будь-який матеріал носив у собі агітаційний характер, пропаганду тогочасної влади, політичного, державного устрою. Проте ця особливість була притаманна усім виданням радянського періоду. Наприклад, повідомлення **«Про довготермінові позики сільському господарству»** інформувало селян про нововведення:

«Згідно постанови президії Окрвиконкому та Кам'янецького РВК для колгоспів, союзів та індивідуальних господарств Кам'янецького району намічені довготривалі позики в сумі 513554 крб. Кредити розподіляються слідуючим чином: для колгоспів, артілів та союзів – 501207 крб. для фонду регулювання бідноти та для тяглової сили – 6447 крб. та для бідницьких індивідуальних господарств на тяглову силу – 1900 крб.» [8, с.1].

Окремим етапом у історії «Краю Кам'янецького» стала газета **«Сталінський клич»** – орган Кам'янець-Подільського райкому КП(б)У та виконкому районної Ради депутатів трудящих. Вона виходила українською мовою двічі на тиждень. Ціна одного примірника була 15 копійок. Посаду головного редактора займав С. Кислий, а з 1955 року І. Романюк.

Як і всі місцеві газети на теренах СРСР **«Сталінський клич»** інформував про події відновлення країн після війни, що є характерною ознакою радянської преси. Дійсне зображення життя не було прийнятним, адже існували «приховані» параметри, виходити за які було рівноцінно звільненню з роботи, або й ув'язненню. Радянський читач змушений був сприймати завуальовану інформацію, адже іншого джерела, щоб дізнатися про події в районі та країні зокрема, просто не було. Партійне керівництво вирішувало, якою має бути газета, про що писатимуть журналісти. Саме така політика стала нормою для усіх тогочасних видань.

Що ж до газети **«Сталінський клич»**, то вона, як і її попередники, належить до партійної преси. Завдяки газеті, на місцевому рівні партійна номенклатура могла повертати ті порядки, що існували до війни, адже преса була безпосереднім засобом впливу серед населення. Тематика та проблематика публіцистичних виступів у газеті була традиційною, проте слід наголосити про появу на сторінках газети повідомлень у вигляді коротких або розширених інформаційних заміток, у яких йдеться про заходи, що були вжиті в аграрному секторі та висвітлюють різноманітні соціальні проблеми.

Наприклад, у замітці Петренка **«Негайно покращити догляд за тваринами»** засуджуються робітники колгоспу в селі Сокіл, які начебто нерационально використовують корми для тварин:

«В колгоспі ім. Сталіна, села Сокіл за останній час послаблено боротьбу за належний догляд тваринництва.

Тут особливо гостро треба було б поставити питання про раціональне витрачання кормів за призначенням, але старший конюх Дерев'яшко Михайло лише спостерігає як корм йдуть направо й наліво і ніяких заходів до припинення цього неподобства не вживає. Потурає цьому також зав. фермою Горошук Дем'ян і голова правління колгоспу Брешлей.

Такий безгосподарчий стан по догляду за тваринництвом у зимовий період треба негайно виправити, а винних у неправильному витрачанні кормів притягти до відповідальності»[9, с.2].

Така публікація інформує про проблему в інших колгоспах під страхом викриття і загальнолюдського осуду.

Особливим був новорічний номер газети. У ньому друкувалися вірші на новорічну тематику: «Сорок сьомий» С. Білявського, «З новим роком» П. Пірогова [10, с.2], завдяки яким читач міг відчутти інформаційну розрядку.

Яскраво висвітлюються у газеті вибори до Верховної Ради УРСР 9 лютого 1947 року. Темі виборів був присвячений увесь номер. Зокрема, подавалися поради для складання і уточнення списку виборців: **«Списки виборців»** [10, с.2], **«Трудящі району висувують кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР»** [11, с.1].

Практикуються і передруки з інших газет. Наприклад, у номері від 4 січня 1947 року передруковано есе невідомого автора **«Голова колгоспу»** із газети «Колгоспник України». Також газета використовує інформацію, надану інформаційними агентствами, переважно ТАРС та РАТАУ. Наприклад, 4 травня (№35) 1948 року опубліковано матеріал **«Вся країна святкувала 1 травня»** [12, с.1], який надало агентство ТАРС. Інформацію з інших регіонів УРСР надає інформаційне агентство РАТАУ.

Описується і життя району. Наприклад, у розширеній замітці **«Білять хати»** В. Банішевський описав приготування до свята Першого травня:

«Готуючись до свята трудящих – Першого травня, колгоспники артіль «Червоний трудовик» с. Патринець побілили свої хати, відремонтували огорожі та заклали квітники.

Закінчують побілку хат та громадських будинків члени артіль «Нове життя» с. Рогізна. Поряд з цим кожен колгоспник на своїй садибі посадив 5-10 фруктових дерев. 404 хати побілено в колгоспі ім.Леніна с. Вихвистівець. Спеціальна шляхова бригада по ремонту шляхів наполегливо працює на впорядкуванні вулиць села та шляхів. Кращі майстри шляховики Мусій Лодаренко, Казимир Шевчук, Станіслав Шедловський щоденно виконують норми виробітку на 190-200 процентів. Колгоспники посадили на шляхах та колгоспному саду понад 2000 фруктових і декоративних дерев.» [13, с. 1].

Вводиться рубрика «Хроніка культурного життя», де публікуються переважно невеликі матеріали про культурне життя району. Наприклад, замітка А. Гідрова **«Концерти та доповіді для колгоспників»**:

«Група артистів районного будинку культури (керівник групи тов. Брезіцький) вже побувала в цьому році в 65 колгоспах і провела 125 концертів для колгоспників.

З великим успіхом пройшли концерти в колгоспах «Перемога» с. Баговиця, ім. Кагановича с. Жванець, ім. Леніна с. В.Панівці і інших. Найбільш заслужені відгуки про виконання ролей в скетчах, радянських пісень та художнього читання здобули артисти Євгенія Храмова...» [14, с.1].

На відміну від своїх попередників, у часописі «Сталінський клич» було чимало рубрик, наприклад, «Хроніка культурного життя», «Партійне життя», «За рубежем», «Замість фейлетону», «Вісті з колгоспів», «Нам пишуть», «По нашому району», «По Радянському Союзу», «Малий фейлетон», «Наш календар» та інші. Окремо велася літературна сторінка, де публікувалися твори місцевих письменників.

Постійною рубрикою була рубрика «Малий фейлетон», у якій друкувався Панько Привольний. Його фейлетони були соціальної тематики і викривали явища дійсності.

Найчастіше у газеті друкувалися Н. Дорофєєв, Є. Стопчак, А. Сидоренко, Панько Привольний, М. Шкларук, Д. Григор'єв, Я. Ткачук, С. Соловійов, Л. Яценко, С. Сивак, М. Михайлов, В. Банішевський та інші. На сторінках газети друкувалися вірші П. Тичини, М. Рильського.

«Радянська Кам'янецьчина» – орган Кам'янець-Подільського райкому КП України та районної ради депутатів трудящих Хмельницької області. Газета перебрала всі традиції своєї попередниці, незмінними залишився і редакторський колектив, як і раніше його очолював І. Романюк, заступником головного редактора був Х. Бейдер. Із новою назвою газета ожила. З'явилося набагато більше ілюстрацій, тепер на кожній шпальті їх було кілька. Змінився і вигляд видання. Газета почала видаватися у зменшеному і більш зручному для читання форматі.

Матеріали збільшилися за обсягом. На першій шпальті – інформації, які відбувалися не лише району, а й СРСР. Наприклад, на передовиці був опублікований матеріал інформаційного агентства ТАРС **«Підсумки радянсько-китайських переговорів»**:

«...У спільній радянсько-китайській Декларації, підписаній Головою Ради Міністрів СРСР М.О.Булганіним і Прем'єром Державної Ради та Міністром Закордонних Справ КНР ЧжоуЕнь-лаєм, говориться, що зустрічі, розмови і переговори проходили в атмосфері серdecності, щирості і дружби...» [15, с.1].

Цікавою і новою рубрикою була **«Кам'янецький їжак»**. Вона мала розважальний характер. Тут друкували анекдоти, викривальну, гумористичну

поезію, фейлетони. Також читачі могли публікувати у колонці свої скарги. Наприклад, матеріал **«Невирішена проблема»**, авторами якої була група молоді:

«...А от є у Вихватнівцях секретар комсомольської організації М.Рибак, яка дивиться на це серйозніше.

- Що? Бажають комсомольці на збори зібратись, поговорити? І що їм говорити, мало вони між собою говорять? Почекають! І от чекають. З весни 1956 року, незабаром нова весна прийде, роботи немає і зборів немає. Є тільки оголошення – на збори. Зійдуться комсомольці і розійдуться. Які ж збори без секретаря? А Марія Рибак не приходить...» [16, с.4].

Друкуються і великі за обсягом твори, наприклад, повість Миколи Кубрака **«Любов до життя»** [17, с.3].

Постійною рубрикою була **«Листи сільських кореспондентів»**. Наприклад, лист жителя с. Княгинин **«Зустріч з цілинником»**:

«Нагорянську середню школу відвідав Валерій Кушнір, який після закінчення її в 1954 році поїхав працювати на цілинні землі. Він розповів учням про почесну працю цілинників, про трудове життя молодих патріотів. Сам В.Кушнір за відмінну роботу став учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки. З великою увагою слухали учні розповідь свого односельчанина. В багатьох з них виникли думки і самим побувати на цілині» [18, с.3].

Рубрика **«По нашому району»** складалася з блоку заміток, у яких публікувалася інформація з життя району. Це могли бути незначні події, розповіді про екскурсії. Таку замітку підготувала викладач фізики О. Єрмакова під заголовком **«Цікава екскурсія»**:

«Учні десятого класу Нагорянської школи побували на екскурсії в районному центрі. Десятикласників добре зустріли у міському відділі зв'язку і дали їм вичерпні пояснення. Так, інженер т. Присяжний розповів про апаратуру радіовузла. Начальник телеграфа т. Михайлин і старший станційний технік т. Горбовський задовольнили допитливість учнів, дохідливо і зрозуміло пояснивши їм принципи роботи телеграфа...» [19, с.2].

Отже, газети **«Колективіст Прикордоння»**, **«Сталінський клич»**, **«Радянська Кам'янецьчина»** – видання, на яких будувалася історія газети **«Край Кам'янецький»**. Газета набувала практичного досвіду, здобувала авторитет серед постійних читачів. У свій час вони були чи не єдиним джерелом інформації для жителів району, з'єднуючи звичайного сільського мешканця із зовнішнім інформаційним світом.

Список використаної літератури

1. Червоний кордон. – 1924. – 8 трав. (Ч. 3). – С. 1.
2. Там само. – 11 трав. (Ч. 4). – С. 1.
3. Там само. – 15 черв. (Ч. 14). – С. 1.

4. Там само. – 3 лип. (Ч. 19). – С. 3.
5. Там само. – 17 серп. (Ч. 32). – С. 2.
6. Колективіст Прикордоння. – 1930. – 19 берез. (№ 7). – С. 3.
7. Там само. – 23 берез. (№ 8). – С. 4.
8. Там само. – 30 берез. (№ 10). – С. 1.
9. Сталінський клич. – 1947. – 1 січ. (№ 1). – С. 2.
10. Там само. – 4 січ. (№ 2). – С. 2.
11. Там само. – 11 січ. (№ 3). – С. 1.
12. Сталінський клич. – 1948. – 4 трав. (№ 35). – С. 1.
13. Там само. – 27 квіт. (№ 32). – С. 1.
14. Там само. – 21 трав. (№ 40). – С. 1.
15. Радянська Кам'янецьчина. – 1957. – 25 січ. (№ 10). – С. 1.
16. Там само. – 27 січ. (№ 12). – С. 4.
17. Там само. – 3 лют. (№ 15). – С. 3.
18. Там само. – 8 лют. (№ 17). – С. 3.
19. Там само. – 10 лют. (№ 18). – С. 2.

JOURNAL OF THE STONE END OF KAMENETSKY: A MILESTONE OFFORMATION

***Summary.** The article deals with the historical and local lore of the history of the magazine: whose organ, publication, how the functions and tasks of the newspaper changed.*

***Key words:** chronicle, journal, periodicity, columns, editor.*

УДК 378.015.31:316.42 :027.7ХГПА(045)

Дитинник Л. В.
(м. Хмельницький)**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В БІБЛІОТЕЦІ
ВИЩОЇ ШКОЛИ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧОЇ АКАДЕМІЇ)**

У статті розглянуто питання виховання патріотизму, національної свідомості, толерантності у молодого покоління на прикладі масово-виховної роботи, яку проводять співробітники бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії..

Ключові слова : *національно-патріотичне виховання, бібліотека, вища школа, масово-виховна робота, студенти, працівники бібліотеки.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Динамічні перетворювання в усіх сферах життя суспільства змушують нас, працівників бібліотек, швидко реагувати на всі зміни, перебудовувати, удосконалювати методи і форми роботи.

Бібліотека вишу сьогодні не лише важливий підрозділ навчального закладу, але й необхідна складова формування загальної культури студентської молоді, соціальний інститут, який активно приймає участь у виховному процесі, особлива ланка в системі національного виховання. Діяльність бібліотеки направлена, з однієї сторони, на забезпечення основних умов для навчання і наукової діяльності, з іншої, – на культурний розвиток кожного студента. Виховання патріотизму, терпимості, толерантності при цьому завжди залишалося особливою за значенням темою, а за сучасних умов набуло особливої гостроти й актуальності.

Попри всі зміни та інновації, в основі масово-виховної роботи бібліотек головним залишається завдання виховання високої духовності і моралі, патріотичних почуттів, мовленнєвої культури, любові до прекрасного, милосердя, взаєморозуміння, любові до людини, високої інтелігентності молоді...

Студентство – одне з найбільш активних соціальних верств населення, яке володіє високим інтелектуальним потенціалом, майбутня культурна, політична, бізнесова еліта України. Проте сьогодні складна соціально-економічна ситуація в країні породила розчарування частини молоді і є серйозною перешкодою національно-патріотичному вихованню. Кожен третій юнак і дівчина не пов'язують своє майбутнє з Україною, і справа не тільки в тому, що невизначеність молоді у майбутньому, зумовлена високим рівнем

безробіття, змушує її замислюватись про можливість виїзду за кордон. Напевно, в цьому є й провина тих, кому доручене виховання підростаючого покоління. Попри все, згадаймо події Майдану, який практично створила молодь. У центрі уваги були інші цінності: свобода, повага до людини, боротьба з корупцією, соціальна справедливість.

Наука доводить, що справжнє виховання є глибоко національним за своїми сутністю, змістом, характером. Згідно з національною доктриною розвитку освіти в Україні національно-патріотичне виховання є одним з головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Воно спрямоване на виховання свідомого громадянина, патріота, на формування уміння жити в громадянському суспільстві, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури [3, с. 309].

Працівники бібліотеки мають вагомий досвід національно-патріотичного виховання студентів. Проте варто наголосити, що для того, щоб розвинути у молоді високі патріотичні почуття, поглибити її знання про історію і культуру рідного краю, про його національних героїв, необхідно самим володіти такими якостями, як висока культура, моральність, самосвідомість і за допомогою різноманітних засобів прищеплювати стійку громадянську позицію, високу культуру міжнаціональних взаємовідносин, художньо-естетичну, екологічну культуру майбутнім фахівцям. У цьому плані бібліотекарів можна порівняти з педагогічними працівниками. Потрібно лише, щоб ця справа лягла на серце тим бібліотекарям, котрі самі перейматимуться ідеєю національного виховання і зуміють прищепити цю ідею в серця молодого покоління.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розкриття практичних аспектів виховної роботи по національно-патріотичному вихованню, яку проводять працівники бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Виклад основного матеріалу... Сучасні інформаційні ресурси дозволяють проводити роботу з національно-патріотичного виховання в різних напрямках: громадянському, історико-патріотичному, краєзнавчому. Завдання бібліотекаря – за допомогою фонду художньої та публіцистичної літератури, кіноматеріалів висвітлювати правдиву історію українського народу, прищеплювати шанобливе відношення до рідної мови, а також до традицій та культури інших народів, формувати здоровий спосіб життя як національного надбання тощо.

Хочеться наголосити на окремих просвітницько-виховних заходах, що сприяють патріотичному та моральному вихованню студентства ХГПА. Цікаво проходять бесіди за круглим столом за темами: **«Жінка в творчості подільських письменників і поетів»**, **«Патріоти – сучасники»**, **«Цнота, мудрість і мужність»**.

Підготовка до цих виховних заходів не лише спонукає студентів заглиблюватись у вивчення спеціальної літератури за темою, а й вчитись самостійно мислити, правильно і чітко давати відповіді, приймати участь у дискусіях, розширювати кругозір, збагачуватись духовно.

«Любові сяйво золоте» - так називалась вікторина, присвячена Міжнародному жіночому дню. Вікторина спонукала молодь перечитати твори М. Цветаєвої, А. Ахматової, П. Тичини, М. Рильського, ознайомитись з лірикою подільських поетів, згадати народні пісні про кохання, інсценувати казку, в якій зображені ніжні почуття і відданість. Студентська молодь доторкнулась класичних шедеврів: Шекспіра «Отелло», згадали історію староеврейських міст Содом і Гомера. При підготовці студенти користувались інформаційними ресурсами бібліотеки та матеріалами з Інтернету.

Так, традиційно до роковин Т. Г. Шевченка проводяться різноманітні просвітницькі акції (літературознавчі та літературно-мистецькі години, бібліографічні огляди тощо). Особливо хочеться відмітити заходи, що були присвячені 205-річчю від дня народження Великого Кобзаря. Це літературно-мистецьке свято **«Між нас тобі Тарасе жити»**. Під час заходу студенти ознайомилися із життєвим шляхом Великого Кобзаря переглянувши документальну відеострічку «Тарас Шевченко – обличчя української нації».

Заглибитись в духовну спадщину письменника, відчути його невмирущі слова та актуальність творчості в наші дні, допомогли письменники, члени національної спілки письменників України, лауреати обласної премії імені Т.Г. Шевченка Віталій Мацько, Лідія Ярошно, Михайло Цимбалюк, Віталій Міхалевський, Йосип Осецький. Вони зупинилися на періоді перебування Великого Кобзаря на Хмельниччині, декламували власні вірші та ознайомили присутніх з історією встановлення пам'ятника Т.Г. Шевченку у м. Хмельницькому. Викладч кафебри мистецтв кандидат педагогічних наук Яківчук Галина Василівна виконала дві пісні на слова Т.Г.Шевченка.

Цікавою і пізнавальною була зустріч студентів з Іваном Адамовичем Михайловським – членом Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України», поетом і прозаїком, автором восьми книг. Іван Адамович презентував свою книгу «Роздуми про Шевченка», в якій висвітлив свої дослідження деяких епізодів життя та творчості поета: про його подорож на Поділля, перші видання «Кобзаря» та «Букваря», про останню наречену – Анну Шарікову, про шляхетні корені Шевченкового роду та родинне дерево поета. Також автор представив увазі майбутніх педагогів увесь свій творчий доробок.

Бібліотекарями книгозбірні щорічно проводяться різноманітні патріотично-виховні заходи, які дозволяють виховати у молоді національно-патріотичні почуття, готовність до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання української держави, поглибити знання про державну символіку України (історію походження Герба, Прапора) тощо..

Серед вже проведених заходів слід відмітити особливо вдалі заходи, які знайшли великий відгук серед студентства.

У День Гідності та Свободи в читальному залі бібліотеки ХГПА відбулися патріотичні читання **«Україна – територія гідності і свободи»**.

Учасниками дійства стали хмельницькі письменники, заступники голови ХОО ВТС «Конгрес літераторів України» Корицька Галина Василівна та кандидат юридичних наук, доктор філософії в галузі права Осецький Йосип Петрович; проректор з гуманітарної освіти та виховання ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент Слюзко Валентина Іванівна; студенти.

Головним меседжем читань стала думка про те, що Революція Гідності залишила глибокий, визначальний і незабутній слід у новітній історії України, ця її сторінка написана «не чорнилом, а кров'ю».

Події листопада 2013 - лютого 2014 рр. вийшли за межі логіки. Однак там, на Майдані, відродилася українська нація, Гімн, набув нового звучання, а кольори національного стягу ніколи не були такими символічними, як на тлі невинної крові героїв Небесної Сотні.

Учасники читань мали змогу відновити в пам'яті трагічні події, переглядаючи документальні кадри і матеріали книжкової виставки «Шана і пам'ять Небесній Сотні».

До Дня української писемності та мови, який відзначається в нашій країні з 9 листопада 1997 року у читальному залі бібліотеки відбулася літературна вікторина **«Наша мова – мова вічної землі»**. Її активними учасниками стали студенти, засвідчивши рівень своїх знань рідної мови.

До уваги присутніх була представлена тематична поличка «Книжкові скарби» зі стародруками із фондів бібліотеки ХГПА, що мала на меті зацікавити присутніх історією української мови, її славними та трагічними сторінками. Адже, мова, за словами славетного українського вченого, релігієзнавця та мовознавця Івана Огієнка, – це душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб, те, що об'єднує націю в часі та просторі.

Без сумніву, знання рідної мови – одна із важливих умов становлення освітянина та кожного свідомого громадянина. Тому важливо любити, поважати та удосконалювати знання рідної мови.

Патріотичні почуття вміщують в себе почуття любові та прив'язаності до своєї малої Батьківщини - до тих місць, де людина народилася і зростала, гордості за спортивні і культурні досягнення своєї держави, шанобливе відношення до історичного минулого свого народу, його звичаїв та традицій, усвідомлення власної причетності та відповідальності за долю країни. Батько, Батьківщина – не лише спільнокореневі слова. Як ми не вибираємо батьків, так і не вибираємо Батьківщину. Не може бути абстрактної любові до України як держави без малої Батьківщини в серці.

Говорячи про національно-патріотичне виховання, не можна залишати поза увагою такий важливий чинник, як виховний ідеал, без якого неможливе будь-яке виховання. Часто на питання "Хто для Вас є ідеалом?", студенти знизують плечима або відповідають, що не замислювались над цим, і лише одиниці говорять про те, що в них є ідеал, якому вони наслідують, до якого прагнуть. Така ситуація склалася, на нашу думку, тому, що після розвалу СРСР, де ідеалом для мільйонів був більшовицький ідеал, українське суспільство ще не встигло сформувати новий взірець людської поведінки.

Ідеал — уявлення про взірець людської поведінки і стосунків між людьми, що виникають із розуміння мети життя. Він об'єднує ціннісні орієнтації, життєві принципи і плани, рівень домагань, задуми і вчинки в цілісну лінію життєвої поведінки людини. Зрозуміло, що формування ідеалу залежить від виховання, умов життя і діяльності, від особливостей власного досвіду.

Видатний український педагог Г. Г. Ващенко, проаналізувавши різні підходи до визначення виховного ідеалу, зробив сміливу спробу окреслити його в українському контексті як служіння Богові та Україні: «Тільки на основі високих ідеалів, — пише Г.Г. Ващенко, — може утворитись міцна, суцільна особистість. Отже, коли ми хочемо виховати в українській молоді міцну волю і цільний характер, треба передовсім прищепити їй прагнення до високої мети, що об'єднувала б увесь український народ. Такою метою є благо і щастя Батьківщини» [1, с. 174].

Сучасний український ідеал виховання — всебічно, гармонійно розвинена особистість, національно свідома й соціально активна, людина з високою громадянською відповідальністю, з глибокими духовними, патріотичними почуттями. Саме на формування такої людини повинні бути скеровані дії бібліотекарів, які займаються вихованням молодого покоління.

З метою сформувати у студентів знання про історію рідного міста, його визначні історичні пам'ятки, відомих людей, які проживали та живуть у місті в бібліотеці ХГПА проводяться уроки пам'яті, присвячені визволенню м. Хмельницького від німецько-фашистських загарбників, виховні години, присвячені видатним діячам м. Хмельницького, зустрічі з краєзнавцями, презентації книжкових виставок тощо.

Виховна година **«Пам'ятаємо, вшановуємо, славимо»** приурочена до Дня пам'яті та примирення і Дня Перемоги над нацизмом у Європі 8 та 9 травня — ці дні залишаються для нас завжди затьмарені гіркотою втрат і осяяні сонцем Перемоги.

Прошло вже 73 роки з того часу, коли закінчилась найкривавіша війна в історії людства. Тепер ми можемо більш адекватно оцінювати цю війну, її наслідки, а головне — причини її появи. Метою цього є аж ніяк не зменшення заслуг її героїв, а лиш розвіювання неправдивих стереотипів про неї.

День пам'яті та примирення проходить під гаслом «1939-1945. Пам'ятаємо. Перемагаємо», а символом відзначення є червоний мак. Молоде покоління має знати та пам'ятати героїчне минуле своєї країни. Пам'ять і знання – нероздільні. Щоб не забувати, треба знову і знову перегортати вже відомі й відкривати нові сторінки історії, звертатися до невичерпних книжкових джерел. Наш обов'язок не тільки в свята згадувати кожен день пам'ятати про усіх, хто кував перемогу і загинув.

Формуванню розвитку інтересів студентів сприяють презентації. Неодноразово в рубриці «Література рідного краю» проводилися літературні зустрічі з творчими діячами Хмельниччини – подільським поетом, головою Хмельницького обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" В. Ц. Міхалевським, лауреатом обласної премії ім. Т. Г. Шевченка М. М. Кульбовським, членами обласної та міської спілки письменників – Лідією Ярошно, Марією Лисайчук, Ніною Шмуріковою, ВТС «Конгрес літераторів України» – Володимиром Захар'євим, Галиною Корицькою.

Бібліотека завжди була і є збирачем, зберігачем, дослідником творів друку, вічних пам'яток писемності, а також популяризатором духовної спадщини поколінь. Народна мудрість говорить: «Народ, який думає на один рік - вирощує хліб; народ, який думає на десять років – вирощує сади; народ, який думає на сто років - вирощує молоде покоління». Саме в цьому полягає доцільність розпочатих заходів з циклу «Взірці педагогічної ниви», які проходять у бібліотеці академії. Метою зустрічей студентів із шанованими науковцями нашої академії (Шоробурою І.М., Слюзко В.І., Машкіною Л.А., Ящук І.П., Пісоцькою Л.С. та ін.) було ближче знайомство з ними та пропаганда їх наукових й педагогічних напрацювань.

Необхідність виховання та розвитку особистості в кожному представникові молодого покоління накладає на бібліотеку додаткову відповідальність за формування навиків інтелектуальної праці, творчий розвиток внутрішнього світу студента, виховання почуття гордості за навчальний заклад, де він здобуває вищу освіту.

Заходи, які проводяться бібліотекою, спрямовані на реалізацію національно-патріотичного виховання, створенню умов для популяризації кращих здобутків національної, культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу.

Гарні слова свого часу сказав Микола Реріх, який наголосив, що бібліотеки – це і місце роботи, і "храм думки", і науково-дослідницький центр, і лабораторія, і музей, і вища школа, і місце високих радощів, світ розуму і очей. Саме бібліотека вищого навчального закладу завжди повинна бути оазисом культури в закладі. Сьогодні книгозбірні, підпадаючи під фінансовий та культурний тиск, повинні еволюціонувати, більш активно запрошуючи

читачів зануритися у дослідження книжкових багатств, щоб знати коріння свого роду, звичаї, традиції та обереги, долучитися до світу краси.

Молоді потрібно оволодівати не лише системою наукових знань, а насамперед цілісною національною культурою, не виключаючи вищих здобутків культури, духовності цивілізованих народів.

Ващенко Г. застерігав, що, виховуючи в молоді патріотизм, здорову національну гордість, свідомість своєї національної гідності, «...ні в якому разі не можна виховувати в неї національної пихи й презирства до інших народів лише на тій підставі, що вони не українці. Український народ на собі відчув, що таке несправедливість, і сам мусить бути справедливим» [1, с. 177].

Принцип толерантності, як один з принципів національно-патріотичного виховання, передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, формування у студентів відкритості, поважливого ставлення до цінностей, відмінних від національних ідей, до культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне та відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру, як невід'ємну частину загальнолюдської.

Усі заходи, які проводять співробітники бібліотеки сприяють не лише громадянському самовизначенню, розвитку історичної самосвідомості (співвіднесення своєї долі з історією країни), що є дуже важливим для виховання громадянина-патріота, але й формують толерантне ставлення до інших культур. Потрібно так виховати молодь, щоб вона, де б не знаходилася, в якому б куточку світу не перебувала, відчувала свій зв'язок з Україною, пам'ятала, що вона представляє собою весь український народ, вела себе гідно – так, щоб українців поважали.

Бібліотека академії, маючи необмежені можливості доступу до різноманітної інформації, виступає одночасно як джерело, з якого молодь черпає свої знання, і як джерело соціальної адаптації студентства. У роботі зі студентами кожного курсу ставляться конкретні виховні цілі залежно від їх особливостей, рівня вихованості, якостей, які слід сформулювати на певному етапі, виходячи з основних завдань виховання студентської молоді, визначених Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») [2].

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. – Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – Т.1 – 191 с.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2010. – 456 с.

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION IN THE HIGHER SCHOOL LIBRARY

Summary. *The article deals with the issues of education of patriotism, national consciousness, tolerance in the younger generation on the example of mass educational work which is conducted by the staff of the library of the Khmelnytska humanitarно-pedahohichna akademiia*

Key words: *national-patriotic education, library, high school, mass-educational work, students, library staff.*

УДК027.7:004.9:378.4(477.43-21)К-ПНУ

Климчук Л. В.
(м. Кам'янець-Подільський)

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті висвітлено електронні ресурси бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Розкрито їх використання в освітньому процесі та науковій діяльності користувачів книгозбірні.

Ключові слова: електронні ресурси бібліотек ЗВО, АБІС «УФД/Бібліотека», електронний каталог, інституційний репозитарій, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Розробка нових моделей вищої освіти та орієнтація на розвиток інноваційної освіти із застосуванням різних технологій навчання вимагають від бібліотек ЗВО не тільки підвищення якості роботи і вдосконалення процесів, але й суттєвих змін у модернізації організаційної структури надання інформації. Сьогодні характерною рисою освітнього процесу є той факт, що у навчальних планах освітніх програм зростає частка годин самостійної роботи студентів (до 70%), що повинна забезпечуватися інформаційними ресурсами бібліотеки [1, с. 289].

Ефективність самостійної роботи у бібліотеках ЗВО залежить від впровадження сучасних освітніх технологій, забезпеченості літературою (навчальною, навчально-методичною, довідковою та науковою), наявності робочих місць, обладнаних електронною технікою, доступу до Інтернет-ресурсу. Зазначені елементи є в бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі – К-ПНУ ім. І. Огієнка), а бібліотечні фахівці систематично працюють над удосконаленням інформаційного ресурсу.

На сучасному етапі інформаційний ресурс бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка являє симбіоз традиційних документних ресурсів на паперових носіях і електронних ресурсів локального й мережевого доступу. До традиційних ресурсів належать: документний фонд та науково-довідковий апарат бібліотеки. Електронні ресурси більш різноманітні: електронний каталог, повнотекстова база даних (далі – БД), інституційний репозитарій (електронний архів), електронні документи на дисках, веб-сайт бібліотеки, Інтернет-ресурс.

Здатність фонду документів на різних носіях інформації забезпечувати наукову та освітню діяльність університету є сьогодні критерієм якості обслуговування бібліотеки. Орієнтація на оперативне надання інформації реалізується шляхом удосконалення веб-сайту бібліотеки, участі у корпоративних проєктах зі створення електронних зведених баз тощо. Працівники книгозбірні надають довідково-інформаційне обслуговування та довідки в режимі реального часу в Інтернеті.

У 2006 р. для покращення інформаційного забезпечення освітнього процесу, навчально-методичної, науково-дослідної та виховної роботи, що сприяє підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти, закуплено автоматизовану бібліотечну інформаційну систему (АБІС) «УФД/Бібліотека». Дана програма дозволила автоматизувати процеси, пов'язані з комплектуванням фонду, каталогізацією документів, обслуговуванням віддалених користувачів.

Розробники АБІС це «Український Фондовий Дім». Система відповідає міжнародним стандартам та забезпечує комплексну автоматизацію основних процесів бібліотеки: комплектування бібліотечного фонду (визначення потреб, замовлення літератури, оформлення надходжень, облік і аналіз фонду, списання); обробки документів (складання бібліографічного опису документа, класифікація, створення каталогів тем); бібліографії (складання аналітичних описів, підготовка бібліографічних довідок); обслуговування користувачів (пошук і замовлення документів, комплектування замовлень, видача та повернення документів)[4].

Система містить засоби для автоматизації бібліотечних процесів:

- Відбір, перегляд та друк документів;
- Комплектування фонду;
- Обробки документів;
- Організації доступу до електронних документів (електронних копій);
- Ведення інформації про користувачів;
- Обслуговування користувачів;
- Експорт-імпорт.

Система орієнтована на роботу в комп'ютерній мережі, де велика кількість користувачів одночасно працює з серверами застосувань та баз даних. Наповнюються та функціонують бази «Електронний каталог», «Читачі», «Праці викладачів», «Красознавча картотека», «Моніторинг книгозабезпечення», «Ресурси відкритого доступу», «Періодичні видання», «Рідкісні та цінні видання», «Нові надходження літератури», «Творчий доробок бібліотеки», «Повнотекстова БД», «Статті періодичних видань», «Статті наукових збірників», «Дисертації», «Автореферати дисертацій», «Випускні кваліфікаційні роботи», «Репозитарій», «ЗвЕК», «Науковці Хмельниччини»

тощо. Система побудована за архітектурою клієнт-сервер, базується на системах управління базами даних реляційного типу. У березні 2018 року відбулося оновлення версії.

Для задоволення інформаційних запитів в електронній формі функціонує читальний зал електронної бібліотеки (далі – ЧЗЕБ), оснащений персональними комп'ютерами та багатофункціональними пристроями. Фонд ЧЗЕБ складає близько 800 дисків, що містять 46992 електронних документи, також 23 тис. доступні користувачам у локальній мережі. Співробітники залу надають консультації біля комп'ютерів, організовують інформаційне обслуговування за допомогою електронної пошти, беруть участь у проведенні Днів кафедри університету, створюють віртуальні виставки, презентації, буктрейлери, організовують вебінари.

Одним із головних складових інформаційного ресурсу бібліотеки і частиною віртуального обслуговування є електронний каталог (далі – ЕК). Він дозволяє оперативно отримувати відомості про документи наявні у фонді бібліотеки та надає можливість виконувати швидкий і якісний пошук за наступними параметрами: автор, назва документа, рік видання, мова, вид документа (книга, рукопис, збірник, дисертація, автореферат, журнал тощо), навчальна дисципліна, анотація, ключові слова, наявність електронної версії підручників та місце збереження документів у підрозділах бібліотеки. Документи, які надходять до бібліотеки заносяться до електронного каталогу, предметизуються та отримують штрих-коди. Станом на травень 2019 р. електронний каталог містить близько 284 тис. бібліографічних записів назв документів на 500 тис. примірників. Оновлення версії ЕК бібліотеки проходить в автоматизованому режимі.

Електронний ресурс, який діє лише в локальній мережі університету, – це повнотекстова база документів, доступ до якої здійснюється за наявності читачього квитка та паролю доступу з робочих місць ЧЗЕБ. До повнотекстової бази бібліотеки прикріплено 23 тис. документів.

Фахівці бібліотеки є активним постачальником інформації в Інтернет-ресурс. У 2013 році започатковано інституційний репозитарій університету. Це електронний архів, що накопичує й зберігає електронні публікації та електронні версії документів (творів) наукового, освітнього та методичного призначення створені науково-педагогічними працівниками різних факультетів, аспірантами та студентами університету, а також надає до них постійний, безкоштовний доступ у мережі Інтернет. Програмне забезпечення – DSpace 6.0. Репозитарій зареєстровано у реєстрах: DOAR (Directory of Open Access Repositories); ROAR (Registry of Open Access Repositories). Повсякчас триває робота над редагуванням репозитарію та укладанням договорів з викладачами університету щодо розміщення їх наукового доробку в електронному архіві. У 2017 році було здійснення оновлення програмної частини та змінено структуру інституційного

репозитарію, відповідно до якої було проведено реструктуризацію електронного архіву та зведення його до 6 фондів, 16 підфондів та 108 колекцій.

У 2009 р. створено веб-сайт бібліотеки. Упродовж 2012-2013 н.р. було підготовлено нову версію сайту з кардинальною зміною його структури та зовнішнього вигляду [2, с. 222]. З лютого 2016 р. розміщено оновлену версію веб-сайту, зокрема змінено дизайн та трансформовано рубрики, аконтент систематично оновлюється. У березні 2017 р. на сайті бібліотеки започатковано нову послугу – «Віртуальне визначення УДК», що користується активним попитом.

Веб-сайт містить відомості з історії книгозбірні та сучасну діяльність бібліотеки, її фонди та електронні ресурси, здійснює систематичне інформування щодо нових надходжень документів, проведення культурно-освітніх заходів, діяльності дорадчих органів. Даний ресурс сприяє проведенню навчального процесу – коли викладачі та студенти розділені у просторі, часі, а більша частина самостійної навчальної діяльності здійснюється з використанням інформаційно-комунікативних технологій[3].

Основні напрямки діяльності веб-сайту представлені у розділах та рубриках, які можна згрупувати у декілька смислових блоків:

Перший блок «Про бібліотеку» містить наступні розділи: Історія; Структурні підрозділи; Контактна інформація.

До другого блоку «Сторінка користувача» ввійшли розділи: Нормативно-правові документи; Акція «Подаруй бібліотеці книгу»; Нові надходження до бібліотеки; Передплата; Віртуальні виставки; Сторінка викладача; Режим роботи бібліотеки.

Наступний блок «Інформаційні ресурси» презентує розділи: Фонд бібліотеки; Фонд відділу рідкісних видань; Електронні ресурси (Електронний каталог; Інституційний репозитарій; Повнотекстова база документів; Віртуальна довідка); Обмінний фонд; Бібліографічні огляди; Видання та публікації; Каталоги виставок; Календар знаменних і пам'ятних дат.

Четвертий блок «Хроніка життя бібліотеки» інформує про діяльність Бібліотечної ради університету, висвітлює культурно-просвітницьку роботу та організаційно-методичну роботу бібліотеки[3].

За допомогою зручного інтерфейсу та простої навігації, реалізовано механізм пошуку в електронному каталозі та довідково-бібліографічних базах даних. Окрім того, на сайті представлено 50 закордонних та 30 українських повнотекстових електронних ресурсів відкритого доступу, які включають в себе електронні версії книг, статей з періодичних видань та інших матеріалів.

Складовою частиною віртуального бібліотечного середовища є представництво в популярних соціальних мережах «Facebook» і «Google+», сторінки яких слугують для переадресації до головного веб-сайту

книгозбірні. За їх допомогою проводиться робота з інформування користувачів про послуги, заходи, що організовуються та проводяться бібліотечними фахівцями.

Бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка бере участь у низці корпоративних проєктів зі створення електронних ресурсів. З 2010 року проводиться робота над поповненням Зведеного електронного каталогу (ЗвЕК) бібліотек Хмельницької області. Мета проєкту – організація зведеного електронного ресурсу для інформаційного забезпечення освітніх потреб, розкриття потенціалу інформаційних ресурсів бібліотек – учасниць проєкту, а також підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування та розширення інформаційних можливостей користувачів.

Також бібліотека бере участь у формуванні та наповненні зведеної бази даних «Науковці Хмельниччини». Даний ресурс є корпоративним проєктом бібліотек Хмельницької області, який започатковано у квітні 2017 року з метою популяризації наукових досягнень вчених Хмельниччини. База даних максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність вчених, які мають науковий ступінь «доктор наук» та/або вчене звання «професор». Персональні рубрики розміщені за абеткою прізвищ містять коротку біографічну довідку, список наукових праць та список літератури про діяча.

Користувачі бібліотеки мають доступ до бази даних електронних документів Polpred.com. У листопаді 2017 року університет отримав доступ до міжнародної науково-метричної бази Scopus, а з листопада 2018 року ще й до Web of Science. Ведеться робота з редагування профілю представництва університету в цих базах, організовуються вебінари щодо користування наукометричними базами та тренінг-семінари з питань пошуку інформації й розміщення публікацій у журналах, що індексуються у Scopus та Web of Science.

Отже, упродовж сторічної історії навчального закладу бібліотека є головним інформаційним центром, що виконує покладену на нею місію – задоволення інформаційних потреб освітнього процесу. Працівники бібліотеки забезпечують надання бібліотечних послуг, виробничих процесів. Досягнення високої якості обслуговування користувачів – це пріоритетний напрям діяльності бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Список використаних джерел

1. Єпіфанова О., Савельєва В. Інформаційні ресурси бібліотек вищого навчального закладу: організація, використання, управління (З досвіду роботи Наукової бібліотеки Східноєвропейського національного університету ім. В. Даля). *Вісник Львівського університету. Серія: книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. 2011. Вип. 6. С. 279-290.

2. Кантлін С. О. Електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: стан та перспективи розвитку. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 3. С. 219-223.

3. Климчук Л. В. Веб-сайт бібліотеки як складова інформаційного забезпечення університету. Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи : матеріали наук.-практ. конф. бібліотек вищих закл. освіти Хмельницького обл. метод. об'єднання, м. Кам'янець-Подільський, 20 квітня 2016 р. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. С. Нечипорук ; гол. ред. О. Б. Айвазян. – Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. URL: <http://lib.khnu.km.ua/>.

4. Український фондний дім : веб-сайт. URL: <http://ush.com.ua/#>.

ELECTRONIC RESOURCES OF LIBRARY OF THE KAMIANETS-PODILSKYI NATIONAL IVAN OHIIENKO UNIVERSITY

Summary. *The article outlines the electronic resources of the library of the Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, discloses their use in the educational process and the scientific activities of users of book-keeping.*

Key words: *electronic resources of libraries of higher education institutions, ALIS "USH/Library", electronic catalog, institutional repository, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University.*

УДК 021.64

Толочко С. Є.
(м. Київ)

СПІВПРАЦЯ ЯК ТИП ВЗАЄМОДІЇ БІБЛІОТЕК В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто співпрацю бібліотек як спільну діяльність на основі розподілу повноважень і взаємних зобов'язань, яка здійснюється з метою найбільш повного задоволення інформаційних потреб і ефективного використання бібліотечних ресурсів. Розкрито зміст, переваги і недоліки таких основних форм співпраці бібліотек як централізація, координація, кооперація, інтеграція. Охарактеризовано основні напрями діяльності бібліотек, найбільш прийнятні для розвитку співпраці як взаємодії бібліотек в епоху глобалізації.

Ключові слова: взаємодія бібліотек, централізація бібліотек, кооперація бібліотек, координація бібліотек, корпорація бібліотек, інтеграція бібліотек.

Актуальність теми дослідження. В епоху глобалізації уявлення суспільства про завдання бібліотек, їхнє місце у науковому, культурному, освітньому та інформаційному середовищі, у розвитку демократії і місцевого самоврядування зазнає кардинальних змін. Найважливіша мета діяльності бібліотек сьогодні вбачається у забезпеченні вільного і необмеженого доступу до інформації і забезпеченні збереження її джерел. Однак досягнення цієї мети значно ускладнюються через ті економічні умови, в яких наразі опинилися бібліотеки: у всьому світі спостерігається скорочення фінансування і одночасне збільшення витрат на їхнє утримання і розвиток. Намагаючись залишатися конкурентоздатними, бібліотеки розширюють асортимент послуг, прагнуть удосконалювати їхню якість. У цьому контексті актуальним постає питання необхідності усвідомленого економічно вигідного розподілу праці й колективного використання її результатів, тобто розвитку співпраці бібліотек, яка й уможливить раціональне формування й ефективне використання інформаційних ресурсів з метою найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів у нових умовах [15, с. 229–230].

Аналіз досліджень і публікацій. Накопичення досвіду співпраці вітчизняних бібліотек на різних рівнях і у різних контекстах вимагає теоретичного узагальнення і дослідження її закономірностей і тенденцій з метою підвищення ефективності. Хоча практичний досвід взаємодії бібліотек, як міжвідомчої, так і територіальної, має тривалий історичний шлях, активне

теоретичне її осмислення почалося у вітчизняному бібліотекознавстві у 1970-1980-х рр.

Питання організації взаємодії в бібліотечно-інформаційній галузі, регіональні стратегії, методи організації співпраці бібліотек розглядалися О. Барковою, М. Васильченком [5], Т. Вилегжаніною [6], В. Горовим, В. Ільганаєвою [7], Є. Корніловою [8], І. Лобановською [9], В. Пашковою, Ю. Половинчак [13], П. Роговою, А. Свободою [15], І. Шевченко, Г. Шемаєвою, Р. Щербан [16] та іншими дослідниками. Окремі аспекти корпоративних бібліотечних проєктів висвітлювалися О. Мар'їною [10;11], О. Башун [2], В. Ільганаєвою [7], Т. Павленко [12]. Особлива увага науковців і практиків традиційно приділяється вивченню корпоративної діяльності наукових бібліотек і бібліотек закладів вищої освіти (С. Барабаш [1], І. Беззуб [3], Є. Корнілова [8], Л. Прокопенко [14] та ін.).

Численні публікації у фахових періодичних виданнях і доповіді на наукових і практичних конференціях акцентують увагу на важливості впровадження, принципах об'єднання і окремих здобутках конкретних корпоративних проєктів бібліотек України та перспективах їхнього подальшого розвитку. Автори вивчають різні аспекти формування та функціонування таких проєктів, зокрема, поставлені завдання, організаційні засади, аналізують регламентуючі документи та технічні й технологічні особливості тощо.

Проте потребує узагальненого дослідження загальне поняття про співпрацю бібліотек як особливого типу їхньої взаємодії, зокрема, в умовах глобалізації.

Мета даної статті – розглянути співпрацю бібліотек як особливий тип їхньої взаємодії і визначити її переваги для ефективної діяльності бібліотек у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія бібліотек – це процес, який тісно пов'язаний із соціально-економічним, технологічним та культурним розвитком суспільства і має особливі типи у конкретних історичних умовах. Історія бібліотечної справи демонструє багато прикладів взаємодії бібліотек, яка від простих і неупорядкованих форм на первісних етапах їхнього існування як соціальних інституцій розвинулась через відомчо-галузеву співпрацю з обов'язковими внутрішньосистемними зв'язками до керованих державою проєктів, що охоплюють усі напрями бібліотечної роботи [15, с. 229].

Сьогодні міжбібліотечна взаємодія розглядається як «спільна діяльність бібліотек на основі розподілу повноважень і взаємних зобов'язань з метою найбільш повного задоволення інформаційних потреб і ефективного використання бібліотечних ресурсів» [4, с. 615], що представлена у таких основних формах: *централізація, координація, кооперація, інтеграція*.

Централізація, яка активно впроваджувалася в СРСР у 1970-1980-х рр., передбачає об'єднання самостійних бібліотек у централізовані бібліотечні

системи із загальним книжковим фондом, штатом працівників, єдиним керівництвом, централізованим комплектуванням і опрацюванням літератури. Не дивлячись на те, що така форма взаємодії забезпечує можливість кваліфікованого керування бібліотечними процесами й ухвалення рішень, вона наражає бібліотеки на небезпеку надмірної регламентації, нівелювання особливостей об'єднаних у систему бібліотек тощо [9, с. 136].

1990-і рр. характеризуються розвитком нових типів взаємодії бібліотек. Так, багато переваг має **координація**. Така взаємодія, розрахована на тривалий термін, реалізується за певним планом з урахуванням типів бібліотек на основі розмежування їхніх функцій і спеціалізації діяльності для досягнення загальної мети. Успішна координація сприяє скороченню дублювання і витрат на окремі процеси, підвищує ефективність роботи, зменшує навантаження бібліотекарів тощо. Координація організовується на різних рівнях: за відомчо-галузевим, міжвідомчим, міжгалузевим, міжмережовим або територіальним принципом.

Останніми десятиліттями набула поширення найскладніша форма координаційних взаємозв'язків – **кооперація** бібліотек, яка передбачає спільне користування ресурсами і розширення можливостей групи бібліотек для досягнення ними оптимального обслуговування всіх можливих користувачів кожної із бібліотек-учасниць. Кооперативна діяльність реалізується переважно на договірних зв'язках за умов спільного виконання окремих видів робіт зі збереженням юридичної самостійності окремих учасників.

Останні дві форми взаємодії бібліотек є хорошим підґрунтям для розвитку вищого рівня спільної діяльності – корпоративного. **Корпорація** створює умови для представлення якісного інформаційного продукту з використанням новітніх інформаційних технологій, забезпечує модернізацію управління бібліотечними ресурсами, формування нового інформаційного середовища, розкриття потенціалу інформаційних ресурсів бібліотек як складової частини інтелектуальної інфраструктури суспільства [7, с. 15].

Як показує практика і доводить теорія, сьогодні найефективнішою формою співпраці бібліотек є **інтеграція**, яка розглядається як об'єднання ресурсів і сервісів у межах єдиної (зазвичай більшої) інформаційної системи [9, с. 137]. Важливою особливістю бібліотечної інтеграції є комплексність взаємодії, об'єднання бібліотек різних типів і видів за всіма основними напрямками діяльності, зростання взаємозалежності, високий рівень координації, централізації й кооперації [4, с. 617].

В Україні впровадженням корпоративних проектів займаються національні та державні бібліотеки, зокрема Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Національна історична бібліотека України, Національна наукова медична бібліотека України, Національна наукова сільськогосподарська

бібліотека НААН, Національна бібліотека України для дітей, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.

Більшість дослідників наголошують, що у сучасній Україні взаємодія бібліотек переважно відбувається на регіональному рівні [2; 6; 10; 11; 16]. Варто відзначити корпоративні мережі бібліотек різних міст (Маріуполь, Миколаїв, Харків), бібліотечну інформаційну систему Рівненської області, консорціум «Історична Волинь», ініціатором якого є Рівненська ОУНБ, корпоративний проект «КОРДБА», що адмініструє Національна бібліотека України для дітей, Центрально-Український кооперативний каталог, створення і модерування якого забезпечує ОУНБ імені Д. І. Чижевського (м. Кропивницький), зведений каталог періодичних видань, передплачених провідними бібліотеками Дніпра, Івано-Франківська, Придніпровський корпоративний каталог, який адмініструє Дніпропетровська ОУНБ імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія та багато інших.

Останніми роками набула розвитку й інша важлива складова співпраці бібліотек – галузеві об'єднання медичних, сільськогосподарських, педагогічних бібліотек [8; 9; 10-12].

Серед бібліотек найактивніше співпрацюють обласні універсальні наукові та бібліотеки закладів вищої освіти, зокрема Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та ін. [3; 10; 11; 14].

Загалом існуючі сьогодні бібліотечні об'єднання можуть бути класифіковані за різними ознаками: метою громадської діяльності, терміном дії, юридичним статусом, характером членства та об'єднуваних ресурсів, територіальним охопленням, профілем діяльності, різноманітністю організаційно-правових форм учасників, наявністю фінансової діяльності, сутністю створюваного продукту тощо [13, с. 64].

Найпоширенішими формами міжнародної співпраці бібліотек сьогодні є обмін досвідом шляхом безпосередніх зустрічей (семінари, конференції, стажування тощо), публікації у фаховій міжнародній та вітчизняній періодиці та у мережі Інтернет, а також комплексна спільна діяльність у рамках міжнародних бібліотечних організацій [14, с. 62].

Узагальнюючи сучасний досвід роботи вітчизняних бібліотек, можна виокремити такі основні напрями діяльності, де їхня співпраця в умовах глобалізації виявляється найдоцільнішою і найуспішнішою:

- розвиток фондів – розглядається як розподіл між бібліотеками відповідальності за повноту формування фондів і збереження різних за видовими, мовними і географічними ознаками документів;

- збереження документних ресурсів – цей напрям особливо актуальний з огляду на особливості деяких документів (наприклад, газет, малозапитуваних документів тощо), збереження яких потребує значних площ і створення спеціальних умов, що можливо вирішити на корпоративних засадах;
- надання доступу до документних ресурсів – передбачає широкий асортимент послуг і шляхів розвитку співпраці: взаємодія може здійснюватися шляхом створення вільного доступу до інформації через співпрацю з видавцями та провайдерами інформації; широко використовується спільне оцифрування документів з метою збереження, створення повнотекстових електронних бібліотек та надання доступу до електронних документів; традиційно важливим залишається міжбібліотечний абонемент, електронна доставка документів тощо;
- бібліографічне обслуговування – пов'язується з наданням доступу до ресурсів національної бібліографії як складової світових інформаційних систем, а також до міжнародних баз даних і електронних каталогів, до інших електронних продуктів та послуг (наприклад, віртуальної довідкової служби) тощо;
- корпоративна каталогізація – створюється на основі добровільного об'єднання бібліотек з метою спільного одноразового наукового оброблення документів та подальшого їхнього відображення в електронному каталозі і наданні до нього доступу віддаленим користувачам;
- підвищення кваліфікації кадрів – спільний обмін професійним досвідом, організація семінарів, дискусій, відеоконференцій, в тому числі і з використанням можливостей сучасних технологій дистанційного навчання та спілкування [6, с. 4; 7; 13; 15].

Важливим напрямом співпраці бібліотек є також робота у громадсько-професійних об'єднаннях. В Україні найуспішнішою організацією є ВГО «Українська бібліотечна асоціація» – незалежна всеукраїнська громадська організація, що об'єднує на добровільних засадах осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які професійно пов'язані з бібліотечною справою, бібліографічною й інформаційною діяльністю, та зацікавлених осіб у їх розвитку на основі єдності інтересів для спільної реалізації своїх прав і свобод.

Вітчизняні бібліотеки змогли встановити широкі і різноманітні зв'язки для взаємодії як на національному, так і на міжнародному рівнях із здобуттям Україною незалежності, коли послабились субординаційні обмеження, які наклали на діяльність бібліотек умови функціонування в СРСР. Нині можливість здійснення бібліотечної співпраці визначена наявною законодавчою базою: Закон України «Про культуру» (2010 р.) – Розділ VIII «Міжнародні культурні зв'язки», ст. 33; Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р.) – Розділ VI «Обов'язки та права бібліотек», ст. 20,

Розділ XI «Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи», ст. 31 та іншими.

Висновки. Сучасний рівень розвитку бібліотечної справи характеризується тенденціями плідної і взаємовигідної співпраці за усіма напрямками бібліотечної діяльності, розвитком різноманітних координаційних й інтеграційних процесів. Особливі економічні та соціально-культурні умови побутування сучасних бібліотек збагатили практику взаємодії, її характер, динаміку, форми, типи.

Дослідження досвіду формування й функціонування міжбібліотечних проектів в Україні дає підстави стверджувати, що співпраця бібліотек як тип взаємодії набула певного розвитку: спільні бібліотечні проекти нині функціонують у всіх регіонах, на всіх рівнях із залученням різних бібліотечних установ з метою раціонального використання інформаційних, фінансових, трудових ресурсів, підвищення оперативності, ефективності, якості й комфортності інформаційного забезпечення користувачів. Однак, вітчизняні бібліотечні об'єднання створюються переважно як локальні, у межах певної території, й здебільшого обмежуються взаємодією за певним напрямом діяльності, за профілем своєї відомчої підпорядкованості або за галузевою спрямованістю. В цілому, ці процеси відбуваються надто повільно, потребують активізації і подальшого вивчення як позитивного практичного досвіду, так і теоретичних засад.

Список використаних джерел

1. Барабаш С.І. Співпраця та партнерство бібліотек як компоненти їх адвокаційної діяльності // Деятельность библиотеки высшего учебного заведения в свете модернизации высшего образования : (к 50-летию науч. б-ки СевНТУ) : материалы науч.-практ. конф., Севастополь, 25-26 нояб. 2010 г. Севастополь, 2010. С. 79–84.
2. Башун О.В. Глобальна бібліотечна кооперація: історія та сучасність // Бібл. форум України. 2003. № 2. С. 29–30.
3. Беззуб І. Кооперація – універсальний механізм співпраці бібліотек ВНЗ // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. Вернадського. 2013. Вип. 36. С. 524–539.
4. Библиотечная энциклопедия / Рос. гос. б-ка. Москва : Пашков дом, 2007. С. 615.
5. Васильченко Н.П. Координация как этап взаимодействия библиотек // Бібл. форум України. 2010. № 1 (29). С. 15–16.
6. Вилегжаніна Т. Кооперація бібліотек: проблеми і переваги // Бібл. планета. 2006. № 1. С. 4–7.
7. Ільганаєва В.О. Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку // Бібл. форум України. 2006. № 2. С. 13–15.

8. Корнілова Є.О. Корпоративні технології у наукових бібліотеках // Бібл. вісн. 2007. № 4. С. 7–12.
9. Лобановська І.Г. Співробітництво освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору: матеріали Міжнарод. наук. конф. (м. Київ, 21-23 жовтня 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2014. С. 134–140.
10. Мар'їна О.Ю. Корпоративна взаємодія бібліотек України // Короленківські читання–2012. Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі : матеріали XV всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 жовт. 2012 р.) / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня Укр. бібл. асоц. Харків, 2013. С. 14–18.
11. Мар'їна О.Ю. Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні // Вісн. Кн. палати. 2010. № 1. С. 22–25.
12. Павленко Т. Модель корпоративного проєкта по формуванню сводного електронного каталога: из опыта медицинских библиотек Украины // Бібл. форум України. 2010. № 1. С. 21–26.
13. Половинчак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору // Наук. пр. НБУВ. Київ, 2014. Вип. 39. С. 58–68.
14. Прокопенко Л.С. Міжнародні бібліотечні організації: можливості співробітництва бібліотек вищих навчальних закладів // «Бібліотек@ – територія єдності»: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / Укр. бібл. асоц. Київ, 2014. С. 60–64.
15. Свобода А.А. Взаємодія бібліотек як фактор прогресу бібліотечної галузі: історія, сучасний стан, проблеми // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. праці НБУВ. Київ, 1998. Вип. 1. С. 229–234.
16. Щербан Р.М. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система // Бібл. форум України. 2007. № 2. С. 2–4.

COOPERATION AS A TYPE OF LIBRARY INTERACTION IN THE GLOBALIZATION

Summary. The cooperation of libraries as joint activities on the basis of division of powers and mutual obligations, which is carried out with the purpose of the most complete satisfaction of information needs and effective use of library resources, is considered. The content, advantages and shortcomings of such main forms of cooperation of libraries as centralization, coordination, cooperation, integration are revealed. The main directions of libraries activities, the most suitable

for development of cooperation as interaction of libraries in the globalization, are described.

Key words: *library interaction, centralization of libraries, library cooperation, library coordination, library corporation, library integration.*

УДК: 027.7:025.4

Фоміних В. В., Ленчицька Л. І.
(м. Хмельницький)

ШЛЯХ НАУКОВОГО ДОКУМЕНТУ У КНИГОЗБІРНІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Розглядається шлях автореферату дисертації та дисертації у книгозбірні Хмельницького національного університету. Особлива увага звертається на визначення індексів УДК та зберігання наукових документів у фонді наукової бібліотеки.

Ключові слова: автореферат дисертації, дисертація, індекс УДК, бібліотечний фонд, наукова бібліотека, університет.

Запровадження інноваційних технологій в інформаційне забезпечення навчального процесу внесло значні зміни в процес комплектування університетської книгозбірні. Наявність у ЗВО власних видавництв, необмежений доступ до ресурсів Інтернету, створення та розвиток вишами власних електронних бібліотек, інституційних репозитаріїв та модульного середовища призвело до значного зменшення попиту на навчальну літературу, а отже, й на придбання бібліотеками кількості дублетних видань.

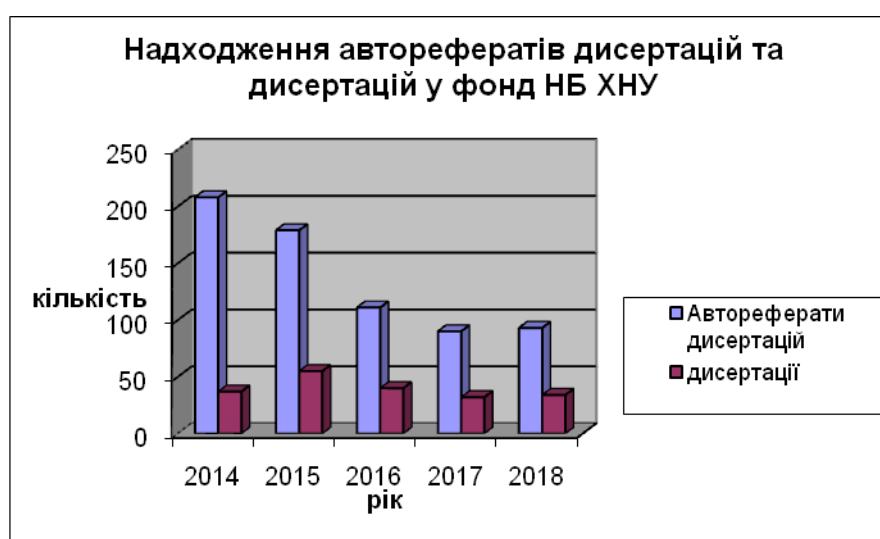
У свою чергу, з огляду на активізацію наукової роботи університетів, бібліотеки намагаються збільшити кількість наукових видань у своїх ресурсних базах. Сталися зміни і в організації збереження окремих видів наукових документів, зокрема, в наданні доступу до дисертаційних робіт. На жаль, наукові періодичні та продовжувані видання останніми роками не висвітлюють проблеми депонування наукових рукописів, хоча цей вид документів заслуговує поваги тому, що він дуже добре знайомий вченим, фахівцям, аспірантам, здобувачам учених ступенів та іншим категоріям авторів і користувачів бібліотек як науково-дослідних інститутів, так і НАН України, вищих навчальних закладів, установ, організацій та фірм. Прийшло нове покоління аспірантів та здобувачів учених ступенів, розширюється коло наукових напрямів.

Проблеми збереження наукових документів та дисертаційних фондів, обмеженого доступу до них висвітлювалися у публікаціях Гольдгамера Г.І., Кушнарєнко Н.М., Омельченка М. М., проте дане питання потребує більшого висвітлення в аспекті процесу обробки та зберігання наукових документів у бібліотеках ЗВО.

Мета статті – дослідити зміни в організації збереження та надання доступу до дисертаційного фонду бібліотек ЗВО, виокремити особливості систематизації наукових робіт.

У Хмельницькому національному університеті (далі ХНУ) функціонують п'ять спеціалізованих вчених рад із захисту докторських та кандидатських дисертацій, які за місяць до захисту надходять до бібліотеки в паперовому варіанті та виставляються на сайті університету.

Прийом та облік авторефератів дисертацій та дисертацій, їхніх електронних версій здійснює відділ комплектування та наукової обробки документів (ВКНОД) наукової бібліотеки ХНУ. Облік ведеться у Книзі реєстрації дисертацій згідно з встановленою формою. Загальний фонд нараховує 573 дисертації та 3486 авторефератів дисертацій. Динаміка надходжень залежить від кількості проведених захистів і представлена на рис.1.

Як бачимо з діаграми, за останні 5 років пік надходжень дисертацій та авторефератів дисертацій приходився на 2014-2015 рр. Зменшення надходжень відбувалося через об'єктивні причини – зміни у вимогах до захисту тощо. Отже, за п'ять років з 2014 по 2018 рр. до фонду бібліотеки надійшло 198 дисертацій та 681 автореферат. У середньому надходило 39 дисертацій та 135 авторефератів дисертацій на рік. Фонд авторефератів значно перевищує фонд дисертацій через обов'язкову розсилку авторефератів до профільних університетів, які й отримують бібліотека.

Усі неопубліковані документи проходять наукову обробку у ВКНОД, де їм присвоюється класифікаційний індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК), який містить відомості про належність наукової роботи до конкретної галузі наук. Індекс УДК забезпечує ідентифікацію видань України в міжнародних бібліографічних базах даних.

Процес систематизації авторефератів дисертацій не відрізняється від систематизації будь-яких інших документів (за темою дослідження), але є суттєві відмінності. Автори проводять дисертаційні дослідження не в одній

конкретній галузі, а у взаємозв'язку з різними галузями науки, тому тема дослідження не завжди повністю збігається зі спеціальністю.

Індекс УДК для автореферату дисертації має визначати як тему наукового дослідження, так і спеціальність, за якою здійснюється захист роботи автора. Теми наукових досліджень завжди конкретні, вузькі, тому їхні індекси найчастіше дуже докладні. Індекси для спеціалізації як аспекту теми приєднуються до основного індексу за допомогою знаку відношення «:» (двокрапка). Якщо спеціальність відрізняється від теми, її індекс приєднується до основного за допомогою знаку приєднання «+» (плюс). Таким чином, індекси для авторефератів дисертацій майже завжди комбіновані (складні або складені)[2, с. 13].

Якщо в авторефераті дисертації тема дослідження збігається зі спеціальністю, її потрібно позначати одним складним індексом шляхом сполучення основного індексу зі спеціальними визначниками. У випадку, коли тема дослідження не збігається зі спеціальністю, її позначаємо комбінованим індексом. Спочатку подаємо основний індекс теми дослідження і доповнюємо його індексом спеціальності.

Для забезпечення правильності визначення класифікаційних індексів УДК систематизатор користується «Основними та допоміжними таблицями УДК», ДСТУ 6096:2009 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування», чинними від 07.01.2009 року.

Процес систематизації передбачає кілька етапів, що здійснюються послідовно і пов'язані між собою:

- аналіз об'єкта систематизації – ознайомлення із назвою, авторами, анотацією, змістом документа та встановлення його теми;
- відбір ознак документа – ідентифікація основних та другорядних тем документа, виділення ключових слів;
- пошук відповідних рубрик УДК в АПП за допомогою ключових слів, що відображають тему документа;
- перевірка правильності відібраних понять у таблицях УДК, їх уточнення;
- прийняття класифікаційного рішення - побудова індексу УДК для документа на основі відібраних рубрик УДК із дотриманням правил індексування документів за УДК, з урахуванням відношень між поняттями, що відображають основну і другорядні теми документа;
- завершальна перевірка визначеного індексу УДК для документа.

НБ ХНУ як методичний центр бібліотек ЗВО Хмельницької області та бібліотека, яка завжди використовувала в роботі таблиці УДК, надає консультації з питань запровадження УДК та систематизує твори друку на замовлення науковцям з інших ЗВО міста.

З метою збереження цього сегмента фонду створено БД «Автореферати дисертацій» та «Дисертації». Електронні копії цих документів здаються до бібліотеки разом з паперовим примірником згідно з наказом ректора № 7 від 15.01.2017 р. «Про обов'язковий примірник для наукової бібліотеки університету», копії зберігаються на сервері бібліотеки. Технічне забезпечення здійснює відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотеки.

Для наближення фонду неопублікованих наукових документів до користувачів на сайті бібліотеки у відкритому доступі створено повнотекстову БД авторефератів дисертацій, захищених в ХНУ http://lib.khnu.km.ua/asp/php_avtoreferat/page_lib.php.

Доступ до БД «Дисертації» обмежений і можливий тільки в локальній мережі бібліотеки. Однак, враховуючи вимоги МОН України, з 2017 року дисертації ще до захисту виставляються на сайті університету у відкритому доступі. Крім того, за бажанням науковця після захисту дисертації розміщуються в інституційному репозитарії, де їх можна переглянути, а інформація про надходження таких документів до бібліотеки, крім БД «Електронний каталог», презентується на віртуальній виставці «Видання викладачів» за поточний рік.

Завершується шлях паперового наукового неопублікованого документа в секторі науково-технічної документації Інформаційно-бібліографічного відділу.

Варто зазначити, що крім роботи з власним дисертаційним фондом, бібліотечні фахівці відстежують наявність БД з дисертаціями в Інтернеті і надають для науковців посилання до них на своєму сайті.

Найбільша у світі повнотекстова база даних дисертацій від ProQuestDissertationsandTheses - комерційна. Вітчизняні дисертації доступні вільно лише у вигляді авторефератів на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, у фондах якої зберігається найбільше зібрання паперових дисертацій в Україні. Другий примірник дисертації зберігається в бібліотеці наукової установи, де відбувся захист. Електронні версії кандидатських та докторських дисертацій після захисту в спеціалізованих вчених радах обов'язково надсилаються для реєстрації в Український інститут науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ), де вони й зберігаються [3, с.186-187].

Таким чином, ми розглянули шлях окремого сегмента фонду неопублікованих документів (авторефератів дисертацій та дисертацій) у науковій бібліотеці ХНУ від наукової обробки до розташування в БД та визначеному підрозділі книгозбірні. Накопичений досвід спеціалістів книгозбірні з визначення класифікаційних індексів УДК для авторефератів дисертацій дає можливість зрозуміти, що це досить складний і відповідальний процес, який потребує чіткого визначення предмета та аспекту розгляду теми

дослідження мовою цифр, котра буде зрозумілою в будь-якій країні, де застосовується міжнародна система УДК.

Окрім того, за наявності сучасних методів перевірки на плагіат, принципів академічної доброчесності, дисертаційні роботи вже не потребують раніше зазначених у регламентуючих бібліотечних документах запобіжних заходів, а навпаки, з метою їх популяризації бібліотекам необхідно якнайширше представляти їх зміст у світовому науковому середовищі через інституційні репозитарії та окремі БД з необмеженим доступом для користувачів.

Список використаної літератури:

1. ELibUkr-OA – мультидисциплінарний відкритий електронний архів. URL: <http://oa.elibukr.org/> (дата звернення: 15.04.19).
2. Визначення індексів УДК для наукових документів : метод. рек. / уклад.: М. Й. Ахвердова, В. М. Муравйова, Ю. О. Набхан. Київ, 2016. 32 с.
3. Грипич С. Н., Буравкова Л. М. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 344 с.
4. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение : учебник. Київ : Знання, 2000. 329 с.
5. Методичні рекомендації щодо визначення класифікаційних індексів УДК для авторефератів дисертацій. *Вісник книжкової палати*. 2010. № 10. С. 16.
6. Омельченко М. М. Збереження дисертацій у наукових бібліотеках: екологічні та технологічні ризики. URL: conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1267 (дата звернення: 15.04.19).

THE PATH OF A SCIENTIFIC DOCUMENT IN THE BOOKSTORE KHMELNYTSKY NATIONAL UNIVERSITY

Summary. *The way of the dissertation and dissertation dissertation in the bookstore of Khmelnytsky National University is considered. Particular attention is paid to the definition of UDC indices and the storage of scientific documents in the library of the scientific library.*

Key words: *dissertation dissertation, dissertation, UDC index, library fund, scientific library, university.*

УДК 025.5:001.815

Циганок О. М., Посітко Л. А.
(м. Кам'янець-Подільський)**БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ – СКЛАДОВА
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕКТОРУ
НАУКОВОЇ БІБЛІОГРАФІЇ НБ ПДАТУ**

В статті розкривається значення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки університету. Наведено приклади нових бібліографічних серій і їх значення для розвитку університетської науки.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, бібліографічні показники, інформаційне забезпечення, інформаційно-бібліографічний продукт, інформаційно-бібліографічне обслуговування.

Активне впровадження інформаційних технологій у роботу бібліотек закладів вищої освіти є безумовною вимогою часу. Науковець К. Лобузіна зазначає, що бібліотека, як соціальна інституція, інтегрована в глобальний інформаційний простір, вимушена пристосовуватися до мінливих умов і надавати послуги в тих формах, які від неї очікує суспільство [3, с. 216].

Технологічна революція та спричинені нею швидкі зміни у суспільстві сприяли кардинальній зміні, в першу чергу, користувача бібліотеки, який з читача трансформується в клієнта – споживача інформаційних послуг. Принципово нового значення набуває і роль бібліотеки у розвитку інформаційного суспільства як структури, що володіє сучасною та об'єктивною інформацією в умовах швидкого цифрового розвитку світу.

За останнє десятиріччя поруч із традиційними формами бібліотечної роботи в практику широко ввійшли новітні інформаційні технології. Зміни, які відбуваються в організації роботи бібліотеки університету, потребують якісного інформаційно-бібліографічного обслуговування. Постійно зростають професійні вимоги до бібліотекаря, зокрема, опанування сучасних технологій пошуку, обробки, зберігання й доставки інформації. І виходячи з цього, діяльність окремих бібліотечних працівників (зокрема бібліографів) дедалі більше набуває характеристик, які притаманні представникам наукової сфери. Бібліограф, по суті, створює кардинально нову, систематизовану, стислу інформацію, організатором і технологом якої він є [2, с. 47].

З появою цифрових інформаційних ресурсів (Google Scholar, Index Copernicus, Web of Science, Scopus та ін.) підвищилась зацікавленість вчених у розповсюдженні результатів своїх досліджень, збільшилась кількість

індивідуальних запитів викладачів і науковців університету, які потребують звернення до наукометричних, повнотекстових баз даних.

В умовах зростання інформаційних потоків інформаційно-аналітична діяльність бібліотек спрямована на обробку не тільки значних обсягів суспільної інформації, а й масивів науково-інтелектуальних напрацювань.

На сьогоднішній день в роботі сектора наукової бібліографії НБ ПДАТУ дедалі більше місце займає інформаційно-аналітична діяльність, яка полягає не лише в інформуванні користувачів, а й у продукуванні нової, синтезованої інформації. Створення інформаційно-бібліографічного продукту відбувається шляхом поглибленого опрацювання первинних документів, що свідчить про наукоємність інформаційно-аналітичної діяльності сектору наукової бібліографії.

За останні п'ять років істотно змінився та набув нових форм традиційний напрямок роботи наукової бібліотеки ПДАТУ – створення бібліографічних показників. Науково-допоміжні, тематичні, біобібліографічні показники, викладені у вільному доступі, дають змогу оприлюднити результати наукової та педагогічної діяльності професорсько-викладацького складу університету, а користувачі бібліотеки отримують інформацію про публікації науковців, аспірантів, студентів.

Процес складання бібліографічного показника полягає в аналітико-синтетичному опрацюванні первинної документної інформації та перетворення її у вторинну, бібліографічну, і тому його слід вважати першим етапом наукоємних технологій.

Електронні версії біобібліографічних показників професорсько-викладацького складу університету почали виходити з 2003 року.

З 2015 року сектором наукової бібліографії започатковано серію біобібліографічних показників під загальною назвою «Подільський державний аграрно-технічний університет: люди і долі». В цій серії побачили світ показники: «Від випускника ПДАТУ до дійсного члена НААН України», «Алексеева Олена Семенівна», «Іванишин Володимир Васильович».

Ця серія розкриває науковий доробок викладачів університету, подає бібліографічні відомості і літературу про їх життя та науково-викладацьку діяльність. Водночас серія показників виконує низку важливих функцій: інформаційне забезпечення потреб користувачів, відображення стану розвитку науки, практики та освіти університету, сприяння проведенню наукових досліджень. Головними елементами в структурі випусків цієї серії є вступна стаття про життєвий і творчий шлях вченого, література про нього, показник його друкованих праць, допоміжні показники та зміст.

Праці біобібліографічного характеру (персональні і біобібліографічні показники) є важливими документальними джерелами з історії розвитку університетської науки. Ці видання є вагомим джерельним базисом для

досліджень. Вони дають змогу не лише докладно висвітлити життя та окреслити наукові пошуки й пріоритети, творчий доробок науковців університету, узагальнити їхній внесок у вітчизняну і світову науку, а й повернути до інформаційного обігу імена осіб, яких забули, чи взагалі мало знали про них.

В 2018 році зусиллями співробітників сектору наукової бібліографії наукової бібліотеки ПДАТУ побачила світ електронна версія покажчику «Бібліографічний покажчик публікацій науковців інженерно-технічного факультету ПДАТУ» серії «Інтелектуальний ресурс ПДАТУ», присвяченої 100-річчю університету. Покажчик задуманий як продовжуване видання і виходить випусками. Кожний окремий випуск присвячено одній кафедрі певного факультету і містять в собі перелік публікацій науковців кафедр. Мета покажчика – з найбільшою повнотою подати інформацію про наукові здобутки професорсько-викладацького складу університету. Під час укладання електронного варіанту покажчика особливу увагу слід приділяти стандартам бібліографування: опису документів (у т.ч. електронних джерел) та форматам бібліографічних записів.

Слід зазначити, що електронна версія покажчика не має традиційного допоміжного апарату. Електронні технології дозволяють у будь-який час вносити доповнення, що змінюють загальну нумерацію документів. До того ж, Інтернет має свої пошукові технології, які практично виключають використання допоміжного покажчика до видання.

Інформаційні технології значно прискорюють роботу над бібліографічними посібниками. Якщо раніше джерелом інформації для укладання покажчиків були тільки бібліотечні фонди, то сучасні технології дозволяють виявляти джерела відсутні в книгозбірні. Сьогодні, завдяки Інтернету, можна користуватися базами даних та електронними каталогами провідних бібліотек країни. Завдяки цим можливостям досягається більша повнота реєстрації інформації.

Бібліографічний покажчик – це не лише сходинка в формуванні особистості науковця, але й цінний матеріал про історію становлення та розвитку університету, його наукових шкіл.

Покажчики, що побачили світ у межах серії, допомагають відчутти поступи розвитку університетської науки. Кожен із науковців, чию діяльність відображено в покажчику, посідає гідне місце у славній когорті українських діячів науки та освіти.

Робота над складанням бібліографічних покажчиків має на меті підтримку і популяризацію наукових публікацій авторів-викладачів Подільського ДАТУ. Складання покажчика – це кропітка робота по збиранню і систематизації матеріалу. На початковому етапі роботи над покажчиком – взаємодія з автором, інформаційний супровід публікацій. Всі ці етапи роботи

призводять до того, що бібліотека, в якійсь мірі, бере на себе частину відповідальності за ефективність науково-інформаційної діяльності навчального закладу.

Хочеться представити ще два бібліографічних показника, які на нашу думку, мають науково-інформаційну цінність. Це показник «Фонд дисертацій бібліотеки ПДАТУ», «Автореферати дисертацій фонду наукової бібліотеки ПДАТУ».

Інформаційний потенціал дисертацій відзначають всі дослідники. Дисертація – важлива ланка наукової системи. Для користувача – це важливе неопубліковане джерело інформації, що містить наукові висновки та практичні рекомендації. У дисертаціях користувачі знаходять логічно обґрунтовану наукову концепцію, викладену більш докладно, ніж в статтях і критичних оглядах літератури за даною темою [1].

Створення бібліографічного показника дисертацій, захищених в Подільському державному аграрно-технічному університеті, має вагоме значення, оскільки дисертації містять в собі не тільки науковий потенціал, але й відображають епоху, історію розвитку науки в університеті і взагалі в країні.

Сектор наукової бібліографії, як активний учасник інформаційно-технологічних змін сприяє розвитку ефективних механізмів збільшення публікаційної активності викладачів університету (цитування статей, імпакт-фактору видань університету), підвищенню рейтингу наукового потенціалу університету за рахунок реалізації заходів з підтримки усіх етапів циклу наукових розробок і досліджень викладачів ПДАТУ, а саме :

- наукова бібліотека здійснює інформаційну підтримку наукової діяльності в університеті (забезпечення доступу до довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, електронних повнотекстових та наукометричних баз даних);
- НБ працює над удосконаленням та поповненням університетського репозитарію;
- здійснює навчання користувачів різним аспектам інформаційного пошуку;
- сприяє формуванню бренду вченого (допомога в отриманні ідентифікатора у єдиному реєстрі вчених, реєстрації в БД (Google Scholar, Index Copernicus, Web of Science, Scopus).

Що до створення і поширення нової інформації, зокрема бібліотечного контенту і бібліотечно-інформаційних ресурсів та інформування про них на сьогодні на сторінці бібліотеки сайту університету розміщено відомості про бібліотеку, відомості про наявність інформації для читачів, інформація щодо каталогів і бібліографічних даних, повідомлення про нові надходження до фонду, книгозабезпеченості навчальних дисциплін, бібліографічні показники тощо.

Бібліографи взяли за мету показати широкому загалу студентської молоді і науковцям-початківцям наукові досягнення викладачів і науковців університету. Молодь може брати за основу досягнення викладачів в своїх наукових роботах, і головне, можна звернутися за порадою та консультацією. Представленні в цій публікації показчики відіграють важливу роль у популяризації творчого доробку викладачів ПДАТУ, який заслуговує на широке визнання та має бути представлений у нових навчальних програмах.

Список використаної літератури

1. Кабанова Н.М. Возможности раскрытия диссертационных фондов методом наукометрического анализа [Текст] / Н. М. Кабанова // Библиотекосведение. – 2013. – № 6. – С. 24-28.
2. Калашникова С.В. Новый рівень інтелектуалізації бібліотечних кадрів ВНЗ як обов'язкова вимога технологічних віянь ХХІ ст. [Текст] / С. В. Калашникова, Ю. В. Кучеренко // Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 жовт. 2013 р. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 46-50.
3. Лобузіна К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / К. Лобузіна. – Київ, 2012. – 252 с.
4. Мар'їна О. Веб-технології в бібліотеках : нові можливості розвитку комунікаційного середовища [Текст] / О. Ю. Мар'їна // Вісник Харківської державної академії культури. – Харків, 2012. – № 36. – С. 105-114.
5. Онищенко О. Бібліотека і «цифрове» покоління : нова ситуація – нові форми роботи [Текст] / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 5. – С. 3-6.
6. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки : стан та перспективи розвитку [Текст] / Г. Шемаєва // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2012. – Вип. 3. – С. 136-141.

BIBLIOGRAPHIC POINTERS AS PART OF INFORMATION AND ANALYTICAL ACTIVITY OF ACADEMIC BIBLIOGRAPHY SECTOR AT PDATU AL

Summary. The article reveals the importance of information and analytical activity of the university library. The examples of the new bibliographic series and their significance for the development of the university science are given.

Key words: informational and analytical activity, bibliographic pointers, information support, informational and bibliographic product, informational and bibliographic service.

УДК 025.5:027.7

*Бичко О. М., Кандул А. Г.
(м. Хмельницький)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМУВАННЯ НАУКОВЦІВ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглянуто теоретичні підходи та сучасні вимоги до бібліографічного інформування споживачів. Особливу увагу приділено організації інформування вчених у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету.

Ключові слова: *бібліографічне інформування споживачів, інформування науковців, вибіркове розповсюдження інформації, диференційоване обслуговування керівництва.*

Одним із основних чинників інноваційного розвитку країни є наукова сфера. Тому особлива увага в системі вищої освіти приділяється організації науково-дослідної діяльності, постійно зростають вимоги щодо підвищення якості та результативності досліджень вчених закладів вищої освіти (ЗВО).

У цих умовах книгозбірні повинні зайняти більш активну позицію у системі наукових комунікацій. Важливим завданням бібліотек є інформаційна підтримка наукових та освітніх програм університету, сприяння публікаційній активності викладачів. Сьогодні зростає роль книгозбірні як ефективного посередника між масивами інформації та користувачами, як навігатора доступу до знань. Зважаючи на пріоритетність інформаційної функції, університетські бібліотеки повинні велику увагу приділяти бібліографічному інформуванню професорсько-викладацького складу.

Детально питання термінологічного розвитку, класифікації форм та засобів бібліографічного інформування, їх практичного використання вивчалися такими вітчизняними науковцями як Л. Ф. Трачук, Г. М. Швецова-Водка, З. В. Романуха та ін.

Термінологія бібліографічного інформування наводиться у міждержавних стандартах ГОСТ 7.0-99 «Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения», ДСТУ 5034:2008 «Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», ДСТУ 7448:2013 «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять».

Визначення термінів у різних джерелах загалом збігаються, але найбільш точними, на думку фахівців, є визначення, що подані у «Короткому термінологічному словнику із бібліографознавства та соціальної інформатики»

[1, с. 45]. У даному словнику термін «бібліографічне інформування» був замінений на «бібліографічне інформування споживачів». Це дало можливість, не змінюючи ні звучання, ні значення терміна, ввести його аббревіатуру: «БІС». Як зазначають Г. М. Швецова-Водка, З. В. Романуха, визначення терміна у згаданому словнику найбільш вдале у практичному і теоретичному сенсі. Бібліографічне інформування споживачів – систематичне забезпечення споживачів бібліографічною інформацією відповідно до довготривалих або постійно діючих запитів та (або) без запитів, відповідно до інформаційних потреб споживачів [2, с. 47].

Мета статті – розкрити особливості організації бібліографічного інформування споживачів у книгозбірнях вишів та його значення для інформаційного забезпечення науковців, використовуючи теоретичний матеріал та досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (НБ ХНУ).

Бібліографічне інформування споживачів поділяється на диференційоване (індивідуальне, групове) та недиференційоване (масове). Завдання диференційованого БІС полягає у регулярному забезпеченні керівників та науковців відомостями про нові джерела інформації, необхідні для їх професійної діяльності. Основними формами диференційованого БІС є вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ) та диференційоване обслуговування керівництва (ДОК).

Найефективнішою і прогресивною формою диференційованого БІС є вибіркове розповсюдження інформації, яке дозволяє подолати такий недолік обслуговування, як відсутність зворотного зв'язку з абонентами. Наявність постійнодіючого зворотного зв'язку дає можливість визначити ефективність бібліографічного інформування, оцінити відповідність наданої інформації запитам абонентів ВРІ.

Сьогодні можна виділити такі обов'язкові вимоги до системи ВРІ:

- повнота бібліографічної інформації;
- розкриття змісту документів за допомогою реферату, анотації;
- оперативність і регулярність інформування;
- постійний зворотний зв'язок з абонентами;
- надання користувачам первинних або електронних документів [3, с.

204].

Для забезпечення максимальної повноти БІС у ньому повинні використовуватися не тільки первинні документи, що надходять у бібліотеку, але й бібліографічні посібники, які можуть містити відомості про відсутні в бібліотеці документи. Наявність реферату, анотації чи переліку ключових слів дозволяє абоненту не тільки оцінити документ з точки зору відповідності його змісту до інформаційних потреб, але й зробити висновок про міру корисності інформації з первинного документа. Нерегулярне чи запізніле надання

інформації може зробити її марною чи малоефективною, негативно вплинути на наукові дослідження [3, с. 205]. З іншого боку, сучасне інформаційне обслуговування науковців передбачає пошук та надання електронних повнотекстових ресурсів. Джерелами повнотекстової інформації можуть бути електронні бібліотеки, інституційні репозитарії, електронні версії періодичних і продовжуваних видань, іноземні бази даних та ін.

Виходячи із сучасних тенденцій роботи з інформацією, основними компетенціями майбутнього повинні стати аналіз, синтез, переробка інформації з метою отримання нового знання. Для отримання нових знань – основи успішної інноваційної діяльності – необхідна інформація, характер якої відрізняється від тієї, яку надають більшість бібліотек у даний час. Йдеться про необхідність виконання складних запитів, з метою отримання нового інформаційного продукту. Для цього необхідно освоювати і впроваджувати технології статистичної, повнотекстової обробки даних, розширювати доступ до віддалених міжнародних ресурсів, нарощувати внутрішні ресурси бібліотек за рахунок роботи з творчою та смисловою інформацією, вдосконалювати методики роботи тощо [4, с. 122-123].

Методика ВРІ має свої етапи: визначення тем, з яких передбачається інформування, визначення експертів з тем інформування (бібліотекарі-бібліографи, науковці), анкетування і інтерв'ювання потенційних абонентів відносно потреби в подібному виді обслуговування, формування кола абонентів з теми можливого інформування, виявлення джерел інформації [5, с. 63].

Фахівці НБ ХНУ мають значний досвід використання системи ВРІ. Впровадження цієї форми інформаційного забезпечення науковців розпочато у 1975 році. ВРІ відрізняється великою трудомісткістю, що не дозволяє розповсюдити даний вид обслуговування на всіх користувачів інформації, тому і застосовується як форма пріоритетного обслуговування окремих категорій абонентів. Серед індивідуальних абонентів бібліотеки довгий час були виключно професори університету, декани факультетів. Обслуговування науковців здійснювалось у першу чергу на основі власних ресурсів. Поряд з цим використовувалися реферативні журнали, покажчики поточної бібліографії «Літопис авторефератів дисертацій», «Літопис книг», «Літопис журнальних статей» тощо.

Впровадження новітніх технологій дозволило перейти на якісно новий рівень обслуговування, який забезпечує оперативність та повноту задоволення інформаційних потреб. Розвиток Інтернет-технологій відкрив нові можливості у процесі інформування науковців. Джерелами пошуку інформації для тематичних списків стали електронні ресурси інших бібліотек. Обов'язково бібліографи НБ ХНУ складають добірку найновішої наукової літератури з ЕК Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського (НБУВ) через можливість замовлення документів за допомогою сервісів МБА та ЕДД. Також, згідно

тематичних запитів, використовуються електронні каталоги галузевих бібліотек загальнодержавного значення.

Для того, щоб сервіс інформування не втратив актуальності, бібліографи НБ ХНУ застосовують у практиці повнотекстові ресурси. Так, зібрання НБУВ «Наукова періодика України» є одним із найпопулярніших вітчизняних наукових ресурсів, який допомагає у задоволенні інформаційних потреб професорсько-викладацького складу. Окремо заслуговує на увагу електронна бібліотека «Культура України» Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, колекції якої направлені на поширення знань про культуру України, сприяння глибокому вивченню теми науковцями і фахівцями в області суспільних і гуманітарних дисциплін. Відкритий доступ до результатів педагогічних досліджень забезпечує Електронна бібліотека НАПН України. Вагомим джерелом для відбору інформації є ресурс Google Академія (Google Scholar), який забезпечує повнотекстовий пошук наукових публікацій всіх форматів і дисциплін. Варто зазначити, що репозитарії університетів містять досить ґрунтовну наукову інформацію, яку можна запропонувати вченим.

Сьогодні, коли велика увага приділяється підвищенню публікаційної активності вчених, особливе значення набуває інформаційний супровід наукових досліджень. Для досягнення якісно нового рівня сервісу ВРІ фахівці НБ ХНУ пропонують пошук документів у наукометричних БД Scopus, Web of Science тощо. Під час пошуку за ключовими словами та окремими параметрами у міжнародних БД перевага надається публікаціям, які є у відкритому доступі. З метою інформаційної підтримки вчених на сайті книгозбірні розміщено рубрику «Наукометричні БД» (<http://lib.khnu.km.ua/naukometr/naukometr1.php>).

Удосконалення різних форм інформування передбачає проведення роботи щодо розширення кількості абонентів. Фахівцями НБ ХНУ розроблено рекламу сучасних можливостей сервісу, оновлено картку абонента вибіркового розповсюдження інформації (індивідуальну), яка містить контактну інформацію абонента, тему наукових досліджень, ключові слова (українською та англійською мовами). Варто зазначити, що на сьогоднішній день змінилися запити користувачів у системі ВРІ: вони стали більш складними, вузькоспеціальними, персоналізованими.

У бібліотеках ЗВО також використовується групове (колективне) інформування. Групове обслуговування є регулярним або епізодичним доведенням бібліографічної інформації до групи споживачів, об'єднаних схожістю інформаційних потреб. Абоненти групового інформування – кафедри в цілому і групи викладачів, які працюють над однією темою. Групове інформування включає підготовку та розповсюдження тематичних списків літератури, проведення інформаційних заходів тощо.

Книгозбірня ХНУ велику увагу приділяє інформуванню кафедр про нові надходження, послуги та інформаційні продукти бібліотеки, можливість

доступу до БД. У 2015 році запропоновано картку абонента вибіркового розповсюдження інформації (колективну), яка крім контактної інформації абонента містить список основних розділів знань за УДК для формування тематичних добірок. Для здійснення інформування, керівниками кафедр визначаються рубрики з картки абонента, а також призначаються відповідальні за доведення нової інформації до кожного співробітника кафедри. Кафедрам надсилаються списки про нові надходження наукової літератури до фондів НБ ХНУ, НБУВ, а також електронні ресурси згідно визначених кафедрою галузей знань.

Співпраця бібліотеки з кафедрами університету спрямована на ефективне забезпечення навчально-виховного процесу та наукової діяльності. Дієвим засобом групового інформування про можливості НБ ХНУ є проведення заходів «Дні кафедри», «Дні фахівця», «Дні аспіранта» тощо. Вони дозволяють популяризувати інформаційно-бібліографічні послуги, підвищують інформаційну культуру вчених.

Ще одна важлива форма інформування науковців – диференційоване обслуговування керівництва (ДОК). Система передбачає аналітичну переробку інформації, в результаті якої керівники отримують тематичні добірки з управлінських питань та методики вищої школи.

ДОК як вид бібліографічного обслуговування запровадили у книгозбірні ХНУ в середині 80-х років. Абонентами системи ДОК є адміністрація університету: ректор, проректори, декани факультетів. Щомісяця для керівництва університету готуються інформаційні списки з проблем вищої освіти за окремими темами: навчально-виховна робота, наукова робота, вища освіта за кордоном тощо. Тематика інформування в режимі ДОК змінюється та поповнюється за вимогами часу, з урахуванням обсягу інформаційних надходжень. На основі підготовленої для керівництва інформації, що надсилається електронною поштою, на сайті формується бібліографічна БД «Вища школа», яка поповнюється щомісяця, а в кінці кожного року списки систематизується за окремими темами.

Під впливом новітніх технологій постійно з'являються нові форми надання інформації. Широко використовуються можливості електронної пошти для розповсюдження анкет та зворотного зв'язку з абонентами, надання тематичних списків та інформаційних повідомлень користувачам. У 2017 році у НБ ХНУ запроваджено нову розсилку повідомлень про діяльність бібліотеки через інформаційну систему «Електронний університет», що дозволило значно розширити коло одержувачів інформації. А перспективним напрямком інформаційної діяльності наукових бібліотек є забезпечення інформацією в режимі ВРІ на базі веб-технологій з використанням автоматизованих систем.

Недиференційоване масове бібліографічне інформування – для всіх категорій користувачів, які зацікавлені у систематичному отриманні відомостей

про ресурси та послуги бібліотеки. Масове інформування може здійснюватись за допомогою різноманітних форм: випуск бібліографічних бюлетенів, організація виставок-переглядів, проведення днів інформації, підготовка інформаційних матеріалів для місцевої преси тощо. Комплексною формою масового БІС у НБ ХНУ є «Дні інформації», на які запрошуються будь-які відвідувачі бібліотеки для перегляду нової літератури, що надійшла у бібліотеку за певний період. На базі університету щороку проходять науково-практичні конференції та семінари, у яких бібліотека бере активну участь і організовує інформаційний супровід цих заходів (виставки відповідно до тематики заходу, виставки-перегляди наукових праць викладачів ХНУ та ін.).

Сьогодні інформування про всі аспекти діяльності бібліотеки реалізується через веб-сайт, який виконує інформаційну, навігаційну та сервісну функції, забезпечує доступ до ресурсів згідно потреб користувачів. Останнім часом НБ ХНУ приділяє більше уваги роботі у соціальних мережах і активно використовує їх можливості для свого позиціонування.

Висновок. НБ ХНУ у своїй діяльності орієнтується на новітні тенденції у системі наукових комунікацій. Проводиться робота, спрямована на вивчення потреб наукової спільноти, на удосконалення форм надання інформації та підвищення якості інформаційно-бібліотечного обслуговування. Сучасні форми інформування науковців й надалі будуть пріоритетним напрямом діяльності університетських бібліотек через можливість швидкого та якісного забезпечення інформацією

Список використаних джерел

1. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / наук. ред.: Г. М. Швецова-Водка. Київ : Кн. палата України, 1998. 115 с.
2. Романуха З., Швецова-Водка Г. Термінологія бібліографічного інформування. *Бібл. вісн.* 2016. № 1. С. 46–51.
3. Коготков Д. Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология : учебник. Санкт-Петербург : Профессия, 2005. 304 с.
4. Чамур А. С. Информационно-аналитическая деятельность библиотеки в условиях трансформации коммуникационной среды. *Вестн. науч. конф.* 2016. № 10–1 (14). С. 117–124.
5. Мохначева Ю. В., Харибина Т. Н. Избирательное распространение информации как библиотечный сервис: основные цели, задачи и методы. *Науч. и техн. б-ки.* 2008. № 5. С. 62–67.

MODERN TRENDS OF INFORMING OF UNIVERSITY SCIENTISTS

***Summary.** The article deals with theoretical approaches and modern requirements to the bibliographic informing of consumers. Particular attention is paid to the organization of informing scientists by the scientific library of the Khmelnytsky National University*

***Key words:** bibliographic information distribution, informing scholars, selective dissemination of information, differentiated service management.*

УДК 027.7 (477.43):[37.091.2:028]

Великосельська О. М.
(м. Хмельницький)

ПРОЕКТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КНИГИ, ЧИТАННЯ І РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТА МЕТОДИ І ФОРМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У доповіді підкреслюється важливість популяризації книги і читання серед студентської молоді та виховної діяльності бібліотек ВЗО; висвітлюється досвід творчої співпраці наукової бібліотеки Хмельницького національного університету з відомими українськими діячами науки та культури, з кафедрами та факультетами університету, зі студентським літературним театром «Глорія» щодо проведення спільних культурно-освітніх проектів.

Ключові слова: бібліотека, читання, культурно-освітня та проектна діяльність, виховна робота бібліотеки, освітнє середовище, виховання студентської молоді.

Сучасна університетська бібліотека – фундамент освіти і самоосвіти, скарбниця людського знання. Вона не тільки забезпечує потреби навчально-виховного процесу в усіх його ланках, а й надає систематичну, цілеспрямовану допомогу студентам в опануванні знаннями, виховує бажання розширювати обсяг знань, знайомить із різноманітними джерелами інформації, навчає користуватися ними, виховує творчого читача.

Проблема читання в епоху комп'ютеризації є актуальною проблемою сьогодення. Соціологія сигналізує: молодь масово заявляє, що не любить читати, не вважає читання важливим і обходиться без книг; теперішні підлітки ("посткнигобумне покоління") опинилися на маргіналіях друкованої культури, поставивши у центр свого інтересу мандрівку просторами Інтернету. Таким чином, книга втрачає монопольний статус носія тексту, а друковане слово — статус засобу комунікації. Люди все частіше отримують потрібну інформацію не з текстів, а з інших джерел, унаслідок чого сформувалася композитна рецептивна фігура «читач — слухач — глядач тексту».

Звичайно, ця ситуація особливо викликає занепокоєння у професійному середовищі бібліотечних працівників і освітян. Адже відмова від читання - загроза майбутньому суспільства.

Останнім часом форми масової роботи в бібліотеках зазнали значних

інновацій. Крім традиційних методів, з'являються нові, завдяки яким у читачів формується сприймання бібліотеки, як закладу життєво необхідного для навчання, дозвілля і розвитку. Запорукою успіху бібліотеки є постійний пошук нових, ефективних форм і методів просування книги. Масові заходи спрямовані на глибоке і різностороннє розкриття тієї чи іншої теми для певної категорії користувачів, об'єднаних спільними читацькими інтересами, віковими, психологічними особливостями тощо.

Проблеми читання в молодіжному середовищі широко висвітлено в працях українських науковців В. Лаппо, Л. Лози, А. Мельничук, до цієї теми неодноразово зверталася автор данної публікації [2]. Потреби і запити, смаки та уподобання, мотиви звернення до книги та бібліотеки аналізують у своїх роботах Т. Долбенко, Л. Драплюк, М. Зніщенко, В. Медведєв, Т. Петелько, Т. Пилипенко, О. Прядко та ін.

Культурно-просвітницька робота університетської бібліотеки, яка розглядається нами як сукупність форм і методів усної та наочної пропаганди творів друку серед читачів, завжди в повній мірі співвідноситься із загальнолюдськими цінностями, в першу чергу культурно-історичними, естетичними, духовними.

Мета статті - висвітлення практичного досвіду роботи наукової бібліотеки ХНУ (далі Бібліотека) в рамках проекту «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету» в умовах трансформації ціннісних орієнтацій суспільства.

2011 року з метою активізації роботи Бібліотеки на підтримку книги і читання, збереження їх як найважливішого засобу творчого та духовного розвитку особистості, формування у студентів сталої зацікавленості читанням та підвищення читацької культури; пошуку нових методів і форм роботи зі студентською молоддю, було розроблено проект «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету» (далі Проект), термін дії якого був розрахований на 2012- 2018 рр. Наукові керівники проекту – д. філол.н., проф., зав. каф. української філології М.М.Торчинський, директор наукової бібліотеки, к.іст. н. О.Б.Айвазян, художній керівник – старший викладач кафедри української філології Т.П. Коваль [2].

Основні завдання проекту полягали в позиціонуванні бібліотеки як культурного, інтелектуального та інформаційно-дозвілєвого центру університету; створенні умов для підвищення у студентів мотивації до читання та включення його у структуру своїх пріоритетних культурних потреб; просуванні читання в молодіжне середовище університету через художнє слово; постійному спілкуванні з читачами завдяки впровадженню різноманітних креативних форм і методів роботи та розширення тематики просвітницьких заходів. Індивідуальний підхід та увага до кожного читача, пошук нових

нестандартних форм популяризації книги, читання серед студентів визначено основним принципом проекту.

Проект активно реалізувався за такими напрямками: виявлення та формування групи «Лідери читання»; проведення соціологічних досліджень та бліц - опитувань з метою вивчення читацьких інтересів читачів; підвищення читацької культури студентів завдяки популяризації високохудожньої літератури та «золотого фонду» світової літератури в рамках проведення циклів літературознавчих годин та філологічних читань; творча співпраця наукової бібліотеки з відомими діячами науки та культури України, з кафедрами та факультетами університету, зі студентським літературним театром «Глорія», Хмельницьким обласним об'єднанням Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г.Шевченка щодо проведення спільних культурно - освітніх проектів та ін.

За сім років у рамках Проекту проведено 207 масових заходів, таким чином щороку реалізовувалось близько 30-ти просвітницьких заходів. Найбільш вдалим і продуктивним були 2016 та 2017 роки (див. таблиця №1)

Таблиця № 1. Кількість проведених заходів у рамках Проекту

Рік проведення/ кількість заходів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Всього
В рамках просвітницьких циклів	20	21	18	11	28	12	12	122
Клуб цікавих зустрічей	2	4	3	2	3	5	3	22
Спільно з театром "Глорія"	-	2	7	7	9	15	5	45
Спільно з кафедрою	3	1	3	6	-	2	3	18
ВСЬОГО	25	28	31	26	40	34	23	207

У культурно-просвітницьких заходах взяли участь 10005 чоловік, зокрема: студенти, члени ректорату, зав. кафедрами, викладачі та співробітники університету, учні й вчителі - наставники шкіл м. Хмельницького; науковці, творчі діячі, письменники Хмельниччини.

У виборі форм та методів масової роботи перевага надавалась тим проектам, які дозволяли найбільш повно реалізувати інформаційну, комунікаційну, просвітницьку, розвиваючу, естетичну та інші функції. Бібліотечні заходи слугували засобами популяризації книги, розкриття змісту бібліотечного фонду, збагачення духовного світу молоді, розвитку її творчих здібностей і комунікативних можливостей.

Кількість документів, експонованих на книжкових виставках під час проведення заходів, становила близько 11900 примірників.

Багато років у науковій бібліотеці при літературній вітальні діє «Клуб цікавих зустрічей», який став центром культурного та інтелектуального спілкування. Проводились творчі зустрічі студентської молоді з істориками-краєзнавцями Сергієм Єсюніним, Петром Слободянком [19]; літературні зустрічі «Подільська Шевченкіана» з творчими діячами Хмельниччини - лауреатами обласної премії ім. Т. Г.Шевченка Миколою Кульбовським та головою Хмельницького обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» Віталієм Міхалевським; подільськими майстрами слова: Василем Горбатюком, Марією Дем'янюк, Петром Малішем, Галиною Корицькою, Михайлом Цимбалюком, Лідією Ярошно; презентації поетичних збірок Любови Сердунич «Зайдам-зась», Віталія Міхалевського «Перші черешні», «Цукерково-букетні вірші», книги-спогади Лідії Ільків «До волі дорога» та ін. [3, с. 9]. Традиційно до Всесвітнього дня поезії проводяться поетичні вернісажі, учасниками яких є не тільки відомі українські поети, але й поети-початківці, члени літературного клубу «Роса», студенти та викладачі університету, щирі шанувальники поетичного слова [20, с. 14].

Багато позитивних вражень залишилося від спілкування з відомими сучасними письменниками України Андрієм Курковим, Братами Капрановими, Сергієм Жаданом, Любком Дерешом, Мирославом Дочинцем. Подібні творчі зустрічі дуже корисні, як для студентів, так і для самих літераторів та науковців. Адже незаперечно, що талант людський - це цілий багатогранний світ, який завжди так цікаво відкривати для себе [2, с. 43].

Щорічно в літературній вітальні наукової бібліотеки відбуваються засідання літературного клубу «Роса», який відкрито при студентському літературному театрі «Глорія» кафедри української філології університету [16].

Авторська творчість студентів і викладачів презентується в університетському художньо-публіцистичному альманасі «Думки творчий злет» та Хмельницькому літературно-публіцистичному альманасі «Слово єднає». Духовним наставником талановитої молоді та головним редактором альманаху «Думки творчий злет» є відомий український поет-пісняр М. П. Войнаренко – перший проректор університету, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАН України. Майстер-класи від відомих українських письменників, журналістів, літературознавців допомагають поетам - початківцям клубу «Роса» вдосконалювати практичні вміння для створення нових форматів, шліфування авторського стилю, розширення художнього світогляду молодих митців [2].

За сім років творчої співпраці наукової бібліотеки, кафедри української філології, Студентського літературного театру «Глорія», (далі СЛТ «Глорія») в межах Проекту «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці

Хмельницького національного університету» проведено понад 60 спільних загально університетських креативних культурно-освітніх проєктів.

Щороку у Хмельницькому національному університеті широко і врочисто відзначають Шевченківські дні, в підготовці і проведенні яких активну участь бере наукова бібліотека та СЛТ «Глорія». Так, до відзначення 200-річчя від дня народження пророка і світоча української нації Тараса Шевченка в книгозбірні університету відбулась презентація другого випуску художньо-публіцистичного альманаху «Думки творчий злет» Хмельницького національного університету [4, с. 11-12], презентація книжково-ілюстрованої виставки «Шевченкове ім'я сятиме довічно» [1, с. 5], реалізовано літературно-мистецький проєкт «Встане правда! Встане воля!» та інші просвітницькі проєкти [17, с.13].

Починаючи з 2015 року у навчальному корпусі університету, біля погруддя Т. Г. Шевченка проводиться щорічний національно-мистецький форум «Мій Шевченко...», в якому активну участь беруть учасники СЛТ «Глорія», презентуючи глядачам щоразу нові літературно-музичні композиції, серед яких: «Калиновий міст...», «...Душі почину і краю немає», «Тарасові небеса...», «Свою Україну любіть!» та ін. Наукова бібліотека презентує виставку «Шевченкове ім'я сятиме довічно», на якій представлені збірки Т. Г. Шевченка, унікальні наукові видання, а також оригінальну студентську літературно-художню творчість, присвячену Генію України.

Щорічно в рамках Шевченківського свята проводилися конкурси читців серед студентів-філологів 1-го курсу: VII конкурс митців «Хай лунають рядки Кобзаревих поезій», присвячений 200-річчю з дня народження Тараса Шевченка проходив на відкритому майданчику університету; VIII конкурс читців «Свою Україну любіть», присвячений 154-й річниці з дня перепоховання Тараса Шевченка проходив у Каневі на Чернечій горі (2015р.); IX конкурс «Фантазіє! Ти сило чарівна», присвячений Лесі Українці, проходив у читальному залі наукової бібліотеки (2015 р.). Конкурсанткам було запропоновано три завдання: художнє виконання поезії Лесі Українки; складання партитури і виконання уривку з прозового тексту; участь у колективній музичній постановці, з якими вони майстерно справилися.

Значною подією в рамках святкування Шевченківських днів стало проведення 15-22 квітня 2016 р. Першого Шевченківського конкурсу митців «Дніпро, Україну згадаєм...», присвяченого Дню звільнення Т. Г. Шевченка із кріпацької неволі 22 квітня 1838 року. У конкурсі взяли участь 37 конкурсанти, серед яких учні шкіл м. Хмельницького, викладачі, співробітники, студенти Хмельницького національного університету та Хмельницького торговельно-економічного коледжу [2].

З метою національно-патріотичного виховання учнівської молоді за сприяння і підтримки Хмельницької міської ради у 2018 р. в Хмельницькому

палаці творчості дітей та юнацтва відбулася прем'єра Шевченківської вистави «Диригент Кохання і... Любові» СЛТ «Глорія» ХНУ. Глядацькою аудиторією були учні (близько 400 осіб) старших класів та вчителі загальноосвітніх шкіл м. Хмельницького [8, с.8].

Уперше в рамках святкування 203-ї річниці від дня народження Великого Кобзаря в науковій бібліотеці проводилися Шевченківські читання «Душа і думи Кобзареві...». Також для студентської молоді організовувалися філологічні перформанси; зустрічі з подільськими шевченкознавцями, письменниками та поетами; філологічні флешмоби; диспути; вікторини; літературознавчі години; уроки поезії та духовності тощо.

До 55-річного ювілею Хмельницького національного університету в жовтні 2017 р. наукова бібліотека спільно з кафедрою української філології та студентським літературним театром «Глорія» презентували університетській спільноті електронну версію третього випуску художньо-публіцистичного альманаху «Думки творчий злет» (відповідальні редактори-укладачі: М.П. Войнаренко, В. Ц. Міхалевський, Т.П. Коваль). В альманах включено поетичні та прозові твори 47 авторів, серед яких: викладачі, співробітники університету, студенти, члени літературного клубу «Роса» [15].

Уперше в науковій бібліотеці з нагоди дня Українського козацтва в рамках відзначення 56-ої річниці від дня заснування Хмельницького національного університету під Шевченковим гаслом «Свою Україну любіть» проводився Фестиваль патріотичного Українського Слова. Українська поезія, пісня, гумор духовно об'єднали представників різних поколінь і національностей, патріотів нашої Держави – учнів навчальних закладів міста Хмельницького, студентів та слухачів підготовчого відділення ХНУ із Камеруну, Сенегалу, Афганістану, Ємену, Саудівської Аравії та Китаю. 122 учасники Фестивалю мистецьки висвітлили розвій української національної ідеї від козацьких часів до героїки сьогодення [11].

У своїй просвітницькій діяльності наукова бібліотека впродовж 2017-2018 рр. започаткувала такі інноваційні форми роботи, як «дебати» і сторітеллінг.

Учасниками «Оксфордських дебатів» були студенти факультету міжнародних відносин. Темою дебатів стала актуальна проблема сьогодення: «Ксенофобія в Україні: міф чи реальність?». У пошуках істини інтелектуально змагалися дві сторони: Пропозиція та Опозиція. Найбільш цікава полеміка виникла у висвітленні питань мовної політики України у контексті глобалізації і ксенофобії. [9].

9 листопада 2017 проведено культурно-освітній сторітеллінг «АБЕТКА – хол», приурочений Дню української писемності та мови. На свято завітали щирі шанувальники Українського Слова – викладачі, співробітники, студенти університету; представники мистецької еліти міста, старшокласники

Хмельницької середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів №21. Наукова бібліотека підготувала виставку «Від мови рідної нам треба починати», що презентувала наукові мовознавчі видання та оригінальну художню творчість авторів літературно-мистецького альманаху «Думки творчий злет». Інноваційний формат, в якому виступили поціновувачі української мови та рідного слова, викликав захоплення у глядацької аудиторії. Цікавими сторітеллінгами про місце і роль української мови в їхньому житті поділилися із глядачами гості та учасники культурно-освітнього проекту: відомий журналіст, поет, член НСПУ М. П. Цимбалюк; завідувач навчально-виховного відділу ХНУ, доцент, Л. Е. Байдич; поетеса, член ВТП «Конгрес літераторів України» та Спілки християнських письменників України, к.філол.н, доцент М.Б. Дем'янюк ; к. філол.н., доцент кафедри української філології М.Б. М.М.Гавриш [6].

Протягом п'яти років (2013 - 2017 рр.) у рамках Програми діяли два цікавих креативних літературно-мистецьких проекти: «Презентація творчих студентів: поетів і театралів» та «Душа, окрилена мистецтвом», у рамках яких реалізовувались творчі напрацювання талановитих студентів Хмельницького національного університету [5].

У заходах, які стали справжнім святом молодості і творчості брали участь студенти гуманітарно-педагогічного факультету, учні старших класів та вчителі шкіл м. Хмельницького, поважні гості: перший проректор, д. е. н., академік М. П. Войнаренко; декан гуманітарно-педагогічного факультету, доцент кафедри слов'янської філології Л.Л. Станіславова; зав.кафедри української філології – д. філол. н., проф. М. М. Торчинський (керівник культурно-просвітницького проекту); зав.кафедри слов'янської філології, к.пед.н., доцент, голова Бібліотечної ради Н. В. Подлевська; директор наукової бібліотеки, к. іст. н. О. Б. Айвазян; поети та письменники: М.М.Кульбовський, В.Ц.Міхалевський, В.І.Горбатюк, М.Б. Дем'янюк, М.П.Цимбалюк та ін.

У рамках проекту відбулась презентація п'ятих випусків електронного літературно-мистецького альманаху «Творчість молодих студентів і прозаїків» студентів-філологів гуманітарно-педагогічного факультету [12]. Молоді літератори - есеїсти, поети, прозаїки, гумористи, драматурги, кіносценаристи (саме у цих жанрах студенти виявили свій літературний талант!) - щиро дарували глядацькій аудиторії оригінальні зразки своєї літературної творчості як результат натхнення та наукового підходу до творчого процесу. Працівники бібліотеки організовували виставку праць студентів «Творчість молодих поетів та прозаїків». Програма літературно-мистецького свята завжди насичена цікавими та різнобарвними виступами [13]. Родзинками свята були прем'єрні театралізовані сценки театру «Глорія»: уривок повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»; «Лісова пісня» Лесі Українки; «Катерина», «Молитва до Марії» Т. Шевченка ; «За двома зайцями» М. Старицького та ін. Інформація

про проведення просвітницьких та інформаційних заходів у рамках проектів і програм публікується у фахових журналах з бібліотечної справи, в інформаційному бюлетені «Бібліотека в інформаційному просторі»; надається у ЗМІ; висвітлюється на веб-сайтах наукової бібліотеки та університету, в соціальній мережі Facebook. Співробітниками телерадіостудії ХНУ та студентами ГПФ створено відеофільми.

Практичний досвід свідчить про необхідність постійного творчого розвитку традиційної діяльності бібліотеки, розширення простору соціокультурної і просвітницької роботи. Саме життя вимагає від бібліотек якісно нового підходу до організації масової роботи, але незмінним має залишатися прагнення до формування в суспільстві істинних ціннісних орієнтирів.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О. Б. Шевченкове ім'я сіятиме довічно. *Університет*. 2014. № 1 (102). С. 5.
2. Великосельська О. М. Культурно-просвітницька робота бібліотеки як основа створення інтелектуального та культурного середовища університету. *Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи* : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. С. Нечипорук, гол. ред.: О. Б. Айвазян. Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4659/1/konf_2016.pdf (дата звернення: 21.03.19).
3. Великосельська О. "Перші черешні" Віталія Міхалевського. *Проскурів*. 2013. 28 берез. (№ 14). С. 9.
4. Великосельська О., Горячок І. Презентація художньо-публіцистичного альманаху "Думки творчий злет". *Університет*. 2014. № 5. С. 11–12.
5. Великосельська О., Ткачук Л. «Душа окрилена мистецтвом...». Літературно-мистецьке свято у Хмельницькому національному університеті. URL: <http://www.khnu.km.ua/old/page.aspx?r=8&p=20550> (дата звернення: 21.03.19).
6. Гавриш М., О. Великосельська. До Дня української писемності та мови: культурно-освітній сторітеллінг «АБЕТКА – ХОЛ» у науковій бібліотеці ХНУ. URL: <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx?l=0&r=8&p=23900> (дата звернення: 21.03.19).
7. Гавриш М. "Слово – це те, що житиме вічно!". *Університет*. 2015. № 3 (109). С. 6.
8. "Диригент кохання і ... любові". *Проскурів*. 2018. 29 берез. (№ 13). С. 8.

9. Коваль Т. П., Довганюк Ю. Л. «Оксфордські дебати» у Хмельницькому національному університеті. URL: <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx?l=0&r=8&p=24550> (дата звернення: 21.03.19).
10. Коваль Т. П. Фестиваль патріотичного українського слова. *Проскурів*. 2018. 1 листоп. (№ 44). С. 15.
11. Коваль Т. П., Довганюк Ю. Л. Фестиваль патріотичного Українського Слова: до дня Українського козацтва в рамках відзначення 56-ої річниці від дня заснування Хмельницького національного університету. URL: <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx?l=0&r=8&p=24965> (дата звернення: 21.03.19).
12. Кохан А. Молоді поети і театри університету. *Університет*. 2014. № 1 (102). С. 11.
13. Кульбовський М. "...І Україна, бо в нас іншої нема!..". *Проскурів*. 2017. 15 черв. (№ 23). – С. 13.
14. Молчанова С. А. Роль бібліотеки ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в нових умовах. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2015. № 1. С. 39–43.
15. Презентація електронної версії художньо-публіцистичного альманаху «Думки творчий злет». (До 55-річчя Хмельницького національного університету). URL: <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx?l=0&r=8&p=23782> (дата звернення: 21.03.19).
16. Торчинський М. М., Коваль Т. П., Довганюк Ю. Л. Святкове засідання «У вінок Кобзареві» літературного клубу «Роса» кафедри української філології. URL: <https://www.khnu.km.ua/root/page.aspx?l=0&r=8&p=24159> (дата звернення: 21.03.19).
17. "Шевченківська весна" у ХНУ. *Проскурів*. – 2014. – 13 берез. (№ 10). – С. 13.
18. Шевченківські читання «Душа і думи Кобзареві...». URL: http://lib.khnu.km.ua/novini/2017/14_ber_/14_bere.htm (дата звернення: 21.03.19).
19. Шекенева В. Зустріч з істориком, краєзнавцем. *Проскурів*. 2016. 29 верес. (№ 38). С. 15.
20. Шекенева В. Словом торкнутися душі... *Проскурів*. 2015. 2 квіт. (№ 13). С. 14.

**POPULARIZATION PROJECT OF THE BOOK, READING AND
DEVELOPMENT OF READING CULTURE OF STUDENT
YOUTH, AND METHODS AND FORMS OF ITS REALIZATION
IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE KHMELNYTSKYI
NATIONAL UNIVERSITY**

Summary. *The report emphasizes the importance of popularizing the book and reading among student youth and educational activities of university libraries; The experience of creative collaboration of the Khmelnytsky National University Scientific Library with well-known Ukrainian scholars of science and culture, with departments and faculties of the University, with the student literary theater "Gloria" on conducting joint cultural and educational projects is covered.*

Key words: *library, reading, cultural-educational and project activity, educational work of the library, educational environment, education of student youth.*

УДК 027.7(477.43):024

Мельник Т. Б.
(м. Хмельницький)

ЕФЕКТИВНА РОБОТА З ПЕРШОКУРСНИКОМ – ЗАПОРУКА ОТРИМАННЯ АКТИВНОГО КОРИСТУВАЧА БІБЛІОТЕКИ ЗВО

Проаналізовано комплексний підхід до роботи з першокурсниками в бібліотеках закладів вищої освіти. Запропоновано досвід наукової бібліотеки ХНУ. Представлені різні напрямки роботи з першокурсниками.

Ключові слова: відкритий доступ, електронний каталог, дистанційна освіта, модульне середовище, покоління Z.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що підвищення якості освіти до світових стандартів сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості [5]. Визначальну роль у підвищенні якості освітнього процесу відіграють інформація, знання та бібліотеки університетів, які є базовою ланкою в інформаційному забезпеченні неперервної освіти.

Завдання сучасної освіти не тільки навчити працювати з інформацією та орієнтуватися в значних масивах даних, але й вміти ефективно їх використовувати, адже недаремно говорять: "Хто володіє інформацією, той володіє світом".

Мета статті – дослідження основних факторів впливу на відвідуваність бібліотеки студентами першого курсу.

Кожен новий навчальний рік у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) відбувається зміна студентських поколінь, ряди читачів університетської бібліотеки поповнюються креативною молоддю. 80% студентства, а значить і користувачів бібліотеки ЗВО, змінюється протягом п'яти років навчання, приблизно на 20% щорічно оновлюється контингент студентів. Все це ускладнює роботу бібліотекаря, не дає змогу за такий короткий проміжок налагодити дієвий контакт.

Бібліотекарі ЗВО сьогодні працюють з молодим поколінням, так званім поколінням Z, народженим після 1995 року. Це діти сучасного Інтернету. Вони виростили з Інтернетом і ніколи не знали світу без нього. Соціальні медіа замінили класичні моделі спілкування і суттєво зменшили їхній вплив. Такі молоді люди відрізані від реального світу, не можуть уявити, як можна жити без гаджетів. Для них освіта – не розвиток усебічно розвинутої гармонійної

особистості, а націленість на результати. Для сучасного покоління набагато легше знайти цікаву інформацію в інтернеті. Для них характерне кліпове мислення – здатність сприймати інформацію через яскраві, але короткі образи. Наприклад, молодь легше сприйме короткий кліп, ніж цілий фільм, пост у Facebook, аніж книгу. Згідно з дослідженнями корпорації Microsoft у 2015 році, сучасні молоді люди втрачають свою концентрацію вже через 8 секунд після початку читання. Проте це не призводить до деградації людей. Навпаки, оскільки потік інформації став набагато швидшим, молоді люди обробляють великі обсяги краще, ніж попередні покоління. Тепер пошук відповідей на питання знизився до декількох секунд [6].

Отже, бібліотекам доводиться серйозно конкурувати з новітніми засобами соціальних комунікацій і розповсюдження інформації, докорінно змінювати власні технологічні процеси й методи обслуговування, докладати чимало зусиль для привернення уваги студентської молоді.

Сучасного студента необхідно навчити працювати з основними базами даних бібліотеки та пошуковими інформаційними системами. Майбутній спеціаліст повинен уміти знайти, опрацювати, проаналізувати інформацію та застосувати її в конкретному випадку. Інформаційна культура студента, здатність до самоосвіти є необхідною умовою для його формування як фахівця.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі НБ) оперативно реагує на зміни в інформаційному середовищі університету, в програмах навчальних дисциплін, здійснює інформаційну підтримку освітнього процесу і є одним з основних елементів у формуванні наукового світогляду студентства.

Для організації самостійної роботи студентів в НБ створено комфортне інформаційно-освітнє середовище, широкий асортимент інформаційних ресурсів і послуг: електронний каталог, електронна бібліотека, віртуальна довідка та інші бібліографічні та повнотекстові ресурси, представлені на сайті книгозбірні. Окрім розвитку зручної віртуальної системи обслуговування бібліотека працює і над оновленням стаціонарного бібліотечного простору. Наразі розробляються проекти дизайну інтер'єрів приміщень читального залу, зали для проведення масових заходів, залу каталогів та електронної інформації, в межах яких планується організація відкритого доступу до фонду читальних залів, перепланування та покращення комфортності приміщень.

Студент знайомиться з можливостями бібліотеки під час проведення місячника першокурсника. Бібліотекарі інформують першокурсників про правила користування бібліотекою, відповідальність за отриману літературу, електронні ресурси книгозбірні та інші послуги, які надаються користувачам. Готуючи студентів до роботи в нових для них умовах, працівники книгозбірні орієнтують їх на вміння працювати з книгою, бажання вчитися, прищеплюють навички роботи з новими інформаційними технологіями та самостійного

інформаційного пошуку в автоматизованих бібліотечних системах, базах даних. Якщо бібліотекар зможе навчити першокурсника отримувати інформацію в бібліотеці, то забезпечить бібліотеку користувачем на найближчі 4-6 років. Тому працівники НБ особливу увагу приділяють обслуговуванню саме першокурсників.

Підготовка до Місячника першокурсника розпочинається ще в серпні. Відділ обслуговування проводить комплекс організаційних заходів щодо забезпечення якісного обслуговування студентів першого курсу: редагує БД «Читачі», додаючи інформацію про вступників; опрацьовує накази про зарахування на навчання; розробляє графіки обслуговування; виготовляє читацькі картки. Графіки видачі літератури надаються методистам факультетів, розміщуються на факультетських дошках оголошень та на сайті бібліотеки.

Обслуговування першокурсників здійснюється комплексними методами. Крім видачі літератури для них проводяться екскурсія по бібліотеці, вступна бесіда та заняття з основ інформаційної культури. Всі нові читачі бібліотеки отримують читацькі картки. Автоматизований облік видачі документів дозволяє уникнути черг на абонементів і забезпечує оперативне обслуговування, адже від комфортності обслуговування залежить позитивне враження та бажання відвідати бібліотеку ще.

З метою активізації роботи з першокурсниками в НБ запроваджено систему кураторства бібліотекарів над першокурсниками як одну з форм участі бібліотекарів у навчально-виховній роботі серед студентів. Бібліотекар-куратор є радником, до якого в першу чергу звертається староста навчальної групи для вирішення різноманітних питань, що виникають у процесі взаємодії студента з бібліотекою. Першокурсникам легше звертатися за порадою до знайомої їм особи. Таким чином полегшується адаптація до нових умов навчання в університеті [4]. Завдяки комплексу завдань, які вирішують бібліотекарі-куратори студентських груп, а це: ознайомлення з інформаційними ресурсами та умовами доступу до них, створення психологічного комфорту, вивчення потреб першокурсників, залучення до активної участі в культурно-просвітницькій роботі, інформування про заходи, що організує книгозбірня, забезпечення контактів із деканами та кураторами груп в університеті, НБ досягає у вересні високих показників відвідуваності (до 80%) студентів першого курсу.

У методах заохочення нових студентів до користування бібліотекою не останню роль відіграє просвітницька діяльність. Від того, наскільки цікавим буде перший захід, залежить частота відвідувань читачами бібліотеки в подальшому. Тому колектив книгозбірні перебуває в постійному творчому пошуку з метою удосконалення форм і методів масової роботи з сучасними читачами, задоволення їхніх інформаційних, освітніх і культурних потреб.

У масовій роботі з першокурсниками використовуються різноманітні традиційні форми роботи: виставкова діяльність, тематичні години, зустрічі з сучасними авторами, презентації книжок. Тематика заходів узгоджується із кураторами груп та враховує побажання студентів і викладачів. Особлива увага звертається на заходи з національно-патріотичного виховання, історії університету, міста та області. У практиці просвітницької діяльності НБ поряд з традиційними використовуються і нові форми: літературно-мистецький проект “Презентація молодих літераторів і театралів”, культурно-освітній сторітеллінг “Абетка – Хол”, Фестиваль патріотичного українського слова “Свою Україну любіть”, Оксфордські дебати “Глобалізація чи Націоналізація”, літературна зустріч з подільськими майстрами слова “Плоскирів... Проскурів... Хмельницький”, музична година-есе “Квітка Цисик: “Я мріяла, що в Україні мене почують” та ін.

Зважаючи на те, що сучасна молодь хоче отримувати інформацію переважно дистанційно, на сайті НБ ХНУ та університету постійно публікуються новини, події та оголошення про нові надходження до бібліотеки, анонси та фотозвіти про заходи, що відбулися, необхідна для освітнього процесу інформація відображається у рубриках “Віртуальна виставка”, “Радимо почитати”(огляд художньої літератури). До послуг студентів на сайті книгозбірні сервісні послуги - МБА, ЕДД (міжбібліотечний абонемент, електронна доставка документів), перегляд власного електронного формуляра тощо.

Одним із напрямків морально-психологічної допомоги студентам-першокурсникам в НБ є застосування бібліотерапії. Ще давні греки вважали книги “ліками для душі”. Вчені довели, що читання протягом 6 хвилин зменшує нервову напругу на 67%, читання підвищує самооцінку, зменшує депресію, частоту серцевих скорочень, знімає напругу, допомагає краще спати, розвиває емпатію та альтруїзм, покращує фізичне здоров'я та інтелект. На абонементі художньої літератури та на фейсбуці читачам пропонуються різноманітні поради щодо тих чи інших книг на будь-який смак [2]. З метою запровадження бібліотерапії в роботу зі студентами протягом 5 років діяв проект “Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету”. У рамках проекту спільно з кафедрою української філології та літературним студентським театром “Глорія”, що діє на кафедрі, проводяться літературно-мистецькі заходи “Презентація творчих студентів: поетів і театралів”. Також протягом останніх років у рамках цього проекту були проведені такі соціологічні дослідження: “Використання студентами інформаційних ресурсів бібліотеки з метою задоволення освітніх потреб”, “Мотиви та фактори, що впливають на читання української художньої літератури”, “Комфортність обслуговування користувачів НБ ХНУ”, “Книги,

що зцілюють душі”. Всі перелічені вище заходи надають змогу контролювати, поліпшувати та сприяти популяризації процесу читання серед молоді.

Вагому роль у вирішенні питання читання та використання бібліотечних ресурсів відіграють викладачі та співробітники університету. Тому бібліотека співпрацює з різними структурними підрозділами університету - факультетами, кафедрами, деканатами, особливо з кураторами та професорсько-викладацьким складом, що дає свої плоди. Наприклад, 2018 року впродовж семестру на абонементи звернулися до 80 % студентів першого курсу з кожного факультету. Відчувається не тільки зацікавленість викладачів навчити першокурсника користуватися потрібною літературою, а й обізнаність самих викладачів з фондами бібліотеки.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що на активізацію відвідувань студентами бібліотеки сприяє низка факторів, серед яких основні:

- перше враження про бібліотеку, її інтер’єр та комфортність;
- можливості та ресурсна база книгозбірні на допомогу навчальному процесу;
- кваліфікація бібліотечних працівників.

Як бачимо, в сучасному світі бібліотеки вже сприймаються не лише як місця, де зберігають і читають книжки, а й як громадські центри спілкування, комфортні й максимально зручні для відвідувачів приміщення, де виникає бажання реалізувати власні інтелектуальні потреби. Тому забезпечення необхідних умов для комфортної комунікації користувачів і бібліотекарів – одна з найважливіших вимог до сучасної книгозбірні, виконання якої стане запорукою збільшення відвідуваності книгозбірні та її подальшого успішного розвитку.

Список використаної літератури

1. Левченко Н. Електронні ресурси бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчального процесу. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 4. С. 27–30.
2. Молчанова С. А. Патріотичне виховання студентської молоді засобами бібліотеки. *Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи* : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4659>. (дата звернення: 10.03.2019).
3. Мостіпан О.П. Інформаційна грамотність особистості: шляхи підготовки компетентного користувача. *Бібліотека в освітньому просторі*. 2014. № 17. С. 65–71.
4. Панасюк Т. Г., Цегельник О. М. Роль наукової бібліотеки ХНУ в процесі адаптації студентів-першокурсників до навчання. *Бібліотека в освітньому просторі*. 2014. № 17. С. 82–91.

5. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. Урядовий кур'єр. 2013. № 117. С. 11–13.

6. Коростіль Л. А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії. Народна освіта. 2018. № 1 (34). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (дата звернення: 2.10.2018).

EFFECTIVE WORK WITH THE FIRST-YEAR STUDENTS IS A SPACE FOR ACTIVE USER OF A HIGH EDUCATION INSTITUTIONS LIBRARY

***Summary.** An integrated approach to working with the first-year students in the libraries of higher education institutions is analyzed. The experience of the scientific library of Khmelnytsky National University is offered. They represent different directions of work with the freshmen.*

***Key words:** open access, electronic catalog, distance education, modular environment, generation Z.*

УДК 027.7(477.43):021.4

*Молчанова С. А., Диха С. В.
(м. Хмельницький)*

ПОДІЄВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСВІТНИЦЬКИХ ЗАХОДІВ (ДОСВІД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХНУ)

У статті розглянуто технологію застосування івент-менеджменту в книгозбірнях на прикладі роботи наукової бібліотеки ХНУ. Підкреслюється, що подієвий менеджмент являє собою перспективний напрямок діяльності бібліотек. Робота в цьому напрямку дозволить зміцнити їх місце в системі соціокультурних інститутів, залучити нових читачів та втримати їхню увагу до бібліотек.

Ключові слова: *подієвий менеджмент, бібліотека ХНУ, подія, захід, комунікація.*

Про послаблення інтересу до бібліотек як інформаційних, освітніх, культурних, дозвільних закладів свідчить той факт, що майже 50 % населення припинило відвідувати бібліотеки, надаючи перевагу Інтернету, телебаченню, мобільним технологіям, індустрії розваг, іншим джерелам отримання інформації. З іншого боку, бібліотеки через економічні обставини, слабе фінансування не повністю відповідають сучасним вимогам до технічного оснащення, комфорту і, як наслідок, втрачають своїх потенційних читачів. Більшість бібліотек, шукаючи шляхи розвитку, експериментує, діє методом випробувань та помилок, здебільшого інтуїтивно.

У практику роботи українських бібліотек за останні роки введено стільки нових понять і методик, що інколи ми не встигаємо їх відразу опанувати. Але поступово вони займають свою нішу і стають необхідними у повсякденній роботі. Згадаймо, як до нас прийшли поняття менеджменту, маркетингу. Хіба сьогодні ми можемо уявити книгозбірню, яка б не займалася маркетинговою діяльністю чи у своїй роботі не використовувала менеджмент?

Досить новим поняттям для бібліотек є івент-менеджмент. Його теоретичні аспекти висвітлені в роботах Н.А. Аношкіна, Е.А. Кондратенко, А.А. Маніхіна, А.Н. Романцова [1]. Ряд наукових статей присвячено вивченню застосування технологій подієвого менеджменту і маркетингу в різних сферах: культурі, спорті та туризмі, автомобільної індустрії, книготоргівлі, бібліотечно-інформаційної діяльності.

На перший погляд, івент – це щось зовсім нове, з чим бібліотеки ніколи не стикались. Роберт Джані, один із керівників парку розваг Уолта Діснея,

визначив це поняття так: «це те, що відрізняється від звичайного життя». Джо Голдблатт, найвідоміший івент-менеджер зі світовим ім'ям і перший президент «Міжнародного співтовариства організації заходів» (International Special Events Society), дав своє визначення: «це унікальний відрізок часу, що проводиться з використанням ритуалів і церемоній для задоволення особливих потреб» [3]. Категорію «івент» (event) ще не зафіксовано в україномовних етимологічних словниках, адже вона з'явилася в українській мові порівняно недавно, хоча з формальної точки зору івент-індустрія зародилася ще у XIX ст., коли почали продавати квитки на професійні спортивні заходи. Саме в цей час багато фірм, які здійснювали організацію свят, почали змінювати свої назви на «агенції маркетингу події», «івент-компанії», «івент-агенції». В Україні менеджмент подій протягом 90-х рр. XX ст. був поширений у вигляді організації весільних церемоній та ювілеїв у середовищі працівників творчих професій.

Але чим різниться івент від звичайного заходу? «Я не пригадаю заходу, що не став би подією. Інші я забув усі» - дані слова вдало відображують взаємозв'язок між заходом і виключно подією, або івент. Головне завдання подієвого менеджменту - перетворення заходу в справжню подію, що викликає особливі переживання, сприяє тривалому збереженню ефекту впливу, тобто - це захід, про який учасники будуть довго згадувати після його завершення.

Отже, івент – запланована соціально-суспільна подія (захід, церемонія, шоу), що відбувається в певний час, із певною метою та має певний резонанс для суспільства. За оцінками спеціалістів, багато компаній вже оцінили переваги івент-менеджменту, оскільки грамотна організація подієвих комунікацій впливає на пізнаваність брендів, збільшення продажів та клієнтів. Активно почали застосовувати івент-менеджмент у своїй роботі й книгозбірні.

Ефективні та масштабні івент-заходи, які організовує бібліотека, допоможуть зміцнити її положення в сучасних умовах виживання. Бібліотека як місце проведення події має свої переваги – вона відома, приваблива для fashion-знімків у Instagram та Фейсбук. У числі переваг слід назвати також фінансову складову - в залежності від бюджету можна вибирати найбільш оптимальний варіант проведення заходу. Нерідко заходи з досить скромним бюджетом при залученні і творчому підході співробітників можуть стати набагато ефективнішими, ніж широкомасштабні акції, в які було вкладено чимало коштів.

Однак не кожний бібліотечний захід слід розглядати з позицій подієвого менеджменту. Масовий захід – це базова послуга, результат, спрямований на реалізацію місії книгозбірні. З позиції подієвого менеджменту спеціальна подія організовується як засіб формування позитивного іміджу бібліотеки, результатів її діяльності, зокрема продуктів і сервісів. Розроблення та організація спеціальної події у формі PR-комунікації базується на цілях та

інтересах як самої книгозбірні, так і цільової аудиторії. Іншими словами, PR-подією може бути спеціальний захід, що має мету та PR-програму її реалізації.

Організація ефективного івент-заходу – це серйозна праця, що складається з великої кількості етапів: 1) народження ідеї; 2) визначення події, що має відбутися; 3) прийняття рішення про проведення і призначення керівників проекту; 4) планування; 5) публічне оголошення про подію; 6) підготовка та організація; 7) розсилка запрошень; 7) облаштування місця проведення, монтаж устаткування; 8) початок самої події – офіційне відкриття; 9) проходження самого заходу до завершення; 10) офіційне завершення.

Розглянемо одну з останніх подій, яка відбулася в книгозбірні ХНУ 6 березня 2019 року – Шевченківські читання “«Немає нічого в Бога, як Дніпро, та наша славная Україна»”, присвячені 205-й річниці від дня народження Т. Г. Шевченка. Ретельна робота проводилась з підготовки цього заходу – визначалися та узгоджувались назва, дата та місце проведення, учасники, цільова аудиторія, розроблялась афіша, складався та поширювався прес-анонс, розсилалися запрошення взяти участь у читаннях. Анонс заходу було виконано в друкованому форматі, а також розміщено на сайті бібліотеки й на сторінці у Фейсбук та радіо. Без перебільшення можна сказати, що результат перевершив всі наші очікування. Студенти, викладачі, співробітники, випускники ХНУ, письменники, учні та вчителі шкіл прийшли, щоб відсвяткувати день народження українського Генія. Шевченківські вірші та власні поезії читали не лише відомі на Поділлі письменники й поети - В. Ц. Міхалевський, П. І. Маліш, М. П. Цимбалюк - але й ті, для кого Шевченківське Слово стало поштовхом до вибору майбутньої професії, до початку власної творчості – студенти (О. Каштан, В. Киселиця, Д. Нижник та ін.), а також найменші поціновувачі українського Пророка – учні шкіл м. Хмельницького. Те, що подія не залишилася непоміченою свідчить той факт, що вже зранку наступного дня на сторінці у Фейсбук були викладені фото й враження присутніх на цьому святі. Це ще раз підтвердило, що яскрава подія - чудовий спосіб привернути увагу і підвищити ступінь впізнаваності бібліотеки за рахунок пов'язаних із нею позитивних асоціацій, адже відвідувачі надовго запам'ятовують те, що пережили на емоційному рівні.

Потрібно наголосити, що підготовка та поширення прес-анонсу; створення та підтримка сторінки події у мережі Фейсбук, фото, відео/аудіозапис, підготовка репортажу про подію, моніторинг відгуків про захід мають велике значення, жодним елементом не варто нехтувати. Назва заходу повинна бути заманливою і від самого початку мотивувати всіх учасників. Якщо вона зацікавить – решту тексту будуть читати. Якщо ні – як би геніально ми не склали рекламний текст, його вже можуть не прочитати і не запам'ятати. Бажано придумати таку назву, яка в перспективі зможе стати

брендом. Найвідоміші серед брендів бібліотеки – “Подільська Шевченкіана”, “Думки творчої злет”, “Слово єдне”.

Важливим під час рекламування заходу є вибір каналів поширення інформації. Це можуть бути: пряме звернення (пошта, кур'єрська доставка); залежно від кількості запрошених і від інших факторів можливо самостійно обдзвонювати потенційних учасників або звернутися в спеціалізовані кол-центри; Інтернет; реклама в засобах масової інформації. Особливу увагу слід приділити PR-інструментам: розсилці прес-релізів, проведенню прес-конференцій, пропозиціям взяти інтерв'ю в найцікавіших учасників майбутнього заходу, стимулювати появу статей у журналах і газетах.

У системі комунікаційної діяльності бібліотек, що мають статус наукової, до числа яких відноситься й бібліотека ХНУ, можна виокремити такі заходи, що мають ознаку подієвості: ділові заходи (конференції, семінари, дебати/круглі столи, публічні слухання); спеціальні заходи (презентації, запуск проекту, професійні свята/ювілеї, виставки/експозиції, екскурсії); навчальні, освітні (семінари, тренінги, майстер-класи); заходи для ЗМІ (прес-конференції, прес-тури, брифінги, інтерв'ю, виступи); корпоративні заходи (корпоративні свята, дні народження та ювілеї бібліотеки, урочисті церемонії, професійні свята, тематичні вечорниці). Такі події є інструментом просування результатів інтелектуального виробництва, науково-дослідної діяльності наукової бібліотеки.

До прикладу, значною подією було відзначення 55-річчя бібліотеки за участі студентського театру “Глорія”. На святі під назвою “У колі друзів” працівників книгозбірні вітали керівництво та профспілкова організація університету, представники інших бібліотек міста, студенти, які подарували чудову пісню про рідну університетську книгозбірню “Бібліотека в нас одна, гостинна, творча в нас вона!”. Гостям свята презентовано стінну газету “Наукова бібліотек@ Хмельницького національного університету: сучасна, креативна, наша!” та виставку “Науковій бібліотеці Хмельницького національного університету — 55. У майбутнє — разом із бібліотекою”. Відзначення 55-річчя книгозбірні закінчилося святковим феєрверком.

Інформація про проведення просвітницьких та інформаційних заходів у рамках проектів і програм надається у ЗМІ; висвітлюється на веб-сайтах наукової бібліотеки та Хмельницького національного університету (<http://lib.khnu.km.ua/>). Співробітниками телерадіостудії ХНУ та студентами ГПФ створено відеофільми про проведення загальноуніверситетських подієвих заходів, організаторами яких виступили наукова бібліотека і кафедра української філології з літературно-студентським театром «Глорія»: літературна зустріч з подільськими майстрами слова «Плоскирів... Проскурів... Хмельницький»; презентація творчих досягнень молодих митців «Хай живе безсмертне слово! Я — вірю!»; літературно-мистецьке коло «Душа, окрилена

мистецтвом...»; VIII конкурс читці “Свою Україну любіть!” з нагоди 154-ї річниці з Дня перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій горі у Каневі.

У підготовці масштабних подій для залучення додаткових ресурсів та більшої аудиторії бібліотека ХНУ взаємодіє з місцевими органами влади, освітніми та культурними організаціями, співпрацює з різними підрозділами університету. Ми вже маємо досить успішний досвід завдяки співпраці із самодіяльним студентським літературним театром «Глорія» (керівник ст. викладач Т. П. Коваль), який є добровільним самобутнім об'єднанням студентів і викладачів зі спільними духовними інтересами. Кожний захід, проведений театром «Глорія» у співпраці з науковою бібліотекою ХНУ, - це надзвичайно яскрава подія, яка нікого не залишає байдужим і надовго залишається в пам'яті всіх присутніх.

Сьогодні, у зв'язку із зростанням деградації суспільства, втратою у значної частини молоді моральних орієнтирів, бібліотека ХНУ намагається розширювати межі культурно-просвітницької діяльності, веде пошук нових методів пропаганди знань і книг. Постійно урізноманітнюються форми заходів, проводиться ретельна попередня робота з їх підготовки. Тематика досить різноманітна: мова, література, екологія, психологія, здоров'я, широко пропагуються документи й матеріали з історії вітчизняної науки, культури. Комплексні заходи до ювілеїв видатних учених, літераторів, художників є однією з основних форм пропаганди бібліотечних фондів і водночас важливим засобом культурно-просвітницької діяльності. І тут важливо вміти заінтригувати, здивувати, тим самим залишити слід у свідомості аудиторії.

За останній час відбулось певне переосмислення суті просвітницької роботи книгозбірні. На зміну пафосним композиціям, монотонним лекціям прийшли різноманітні камерні заходи за участі студентів. Інноваційність у проведенні просвітницьких заходів проявляється в наявності елементів дискусійності, проблемності, театралізації у викладі інформації, включення ігрових моментів, використання новітніх комп'ютерних технологій, у залученні читачів до розробки сценарію та активної участі в заході.

Культурно-освітнє середовище рідного університету повсякчас заповнюється культурно-освітніми заходами, серед яких справжніми подіями у 2018 році були фестиваль «Слово єднає» (з нагоди 204-ї річниці від дня народження Т. Шевченка), поетичний вернісаж «Музика слів, водоспад почуттів» (до Всесвітнього дня поезії), фестиваль патріотичного Українського слова під Шевченківським гаслом «Свою Україну любіть...» (з нагоди Дня українського козацтва в рамках відзначення 56-річниці від дня заснування Хмельницького національного університету). Пісні, поезія, гумор духовно об'єднали представників різних поколінь і національностей - учнів навчальних закладів м. Хмельницького, студентів університету, слухачів підготовчого відділення факультету міжнародних відносин із Камеруну, Сенегалу,

Афганістану, Ємену, Саудівської Аравії та Китаю. В інтерактивній формі в рамках екзаменаційної сесії в бібліотеці було проведено тренінг з постановки комбінованого дихання, правильної дикції, злетності голосу та тембру. Тренери з виразного читання (студенти групи ФУМ-18) епатажно розіграли драматичний етюд «За двома зайцями», презентувавши публіці мистецтво імпровізації. Справжнім новорічним сюрпризом-подарунком для відвідувачів бібліотеки стала постановка-модерн «Кайдашева сім'я». Студенти групи ФУМ-18 своєю майстерністю та наснагою зарядили відвідувачів бібліотеки позитивними емоціями, енергетикою гарного передноворічного настрою.

Важливо, щоб, івент-заходи, які організовує книгозбірня, мали продовження в мережі Інтернет. На сайті наукової бібліотеки ХНУ (<http://lib.khnu.km.ua/>), сторінці у Фейсбук регулярно розміщуються анонси про заходи та події, які мають відбутися у книгозбірні, а також інформаційні матеріали про заходи, які відбулися, з фотозвітом про події. У деяких випадках захід може бути й віртуальним (якщо реальний захід, до прикладу, дороговартісний). Проте, незважаючи на такі його позитивні сторони, як економія часу і ресурсів, ця форма заходу має суттєвий недолік – відсутність прямого контакту з аудиторією. Тому в цьому випадку потрібно встановлювати зворотній зв'язок з аудиторією, щоб уявляти, наскільки проведення заходу забезпечило досягнення поставленої мети.

Традиційним для бібліотек, але від цього не менш важливим та актуальним напрямком, є організація книжкових виставок. Для того щоб виставки стали подією та по-справжньому приваблювали читачів, співробітники бібліотек повинні постійно змінювати підходи до їх експонування. Виставки володіють величезним культурно-просвітницьким потенціалом, але часто залишаються непоміченими читачами, тому при їх організації велику увагу потрібно приділяти якості інформаційно-рекламних матеріалів та їх доступності, поширенню інформації через ЗМІ, сайти, групи в соціальних мережах. Результативним способом просування виставки є її трансформація в комплексі з подіями - поєднання з концертами, творчими зустрічами, засіданнями клубів, майстер-класами. Як приклад, наведемо останню подію, що відбулася у рамках Шевченківських днів 11 березня 2019 року. Біля погруддя Т. Г. Шевченка (у фойє 3-го корпусу університету) у виконанні бандуристів прозвучали українські народні пісні та пісні на слова поета; наукова бібліотека презентувала виставку «Шевченкове ім'я сіятиме довічно», яка, разом із концертом, привернула увагу присутніх. Як ще один приклад виставки-події — мобільна виставка «Книжковий Біг-Бен», яка подорожувала всією Україною у рік англійської мови (2016 рік). Наукова бібліотека ХНУ стала однією з 81 учасниць цієї мобільної книжкової виставки. На виставці, яка експонувалась у читальному залі книгозбірні, було представлено наукову, довідкову та художню літературу зарубіжних

видавництв та навчальні посібники з англійської мови викладачів Хмельницького національного університету. Цікавий елемент експозиції - книжкова інсталяція у вигляді вежі Біг-Бен, яку було створено з томів унікального видання - енциклопедії «Британіка» - найавторитетнішої та найпопулярнішої енциклопедії світу.

Співробітники наукової бібліотеки прагнуть не стояти на місці, а рухатися вперед. Для цього в книгозбірні кожний тиждень проводяться заняття з підвищення кваліфікації, в тому числі й консультації з проведення івент-заходів, тренінги, на яких працівники книгозбірні удосконалюють свої знання, вчаться вибудовувати оригінальні програми та інноваційні івенти, здобувають нову інформацію, яка використовуватиметься в організації подій та заходів в бібліотеці.

Отже, подієвий менеджмент дозволяє зміцнити положення бібліотеки в сучасних реаліях, створити умови для того, щоб, відвідавши захід, людина прийшла в бібліотеку ще раз - але вже в якості читача. Це один із найперспективніших напрямів комунікаційної діяльності бібліотек. Сьогодні у них немає інших шансів на існування, окрім постійного пристосування до суспільних потреб, максимального використання здобутків креативних індустрій; іншими словами, бібліотекам потрібно завжди бути «в тренді». Тим більше, що ніхто не може заперечити той факт, що вони знаходяться на першому місці серед інших культурних закладів, які можуть запропонувати різноманітні заходи із змістовним позитивним навантаженням. Яскрава подія - чудовий спосіб привернути увагу і підвищити ступінь впізнаваності бібліотеки за рахунок пов'язаних з нею позитивних асоціацій. Відвідувач проведеного бібліотекою заходу відчуває почуття задоволення вже в ході події і надовго запам'ятовує те, що пережив на емоційному рівні. Але потрібно пам'ятати, що організація ефективного івент-заходу – це серйозна праця, яка вимагає ретельної підготовки, обізнаності та досвіду.

Список використаних джерел

1. Карнаух І. Івент-маркетинг в бібліотеках. *Інформаційний простір бібліотеки : польсько-український досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 трав. 2017 р. Львів, 2017. С. 440–453. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/42350/1/Inf-prostir-biblioteky_2018-440-453.pdf (дата звернення: 15.04.19).
2. Імплементация научных засад та перспективи досконалої маркетингової діяльності підприємств як ринково-орієнтованої концепції їх розвитку : колект. монографія / за заг. ред. проф. Павловської Л. Д. Житомир : Вид. Євенок О.О., 2017. 404 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/> (дата звернення: 15.04.19).

3. Радіонова О. М. Конспект лекцій з курсу «Івент-технології» / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків, 2015. 67 с. URL: (дата звернення: 15.04.19).

EVENT MANAGEMENT IN THE SYSTEM OF THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL MEASURES (EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF KNU)

Summary. In the article the technology of application of event management in librarys is considered on the example of the work of the scientific library of the KhNU. It is emphasized that event management is a promising direction of the activity of libraries. Work in this direction will strengthen their place in the system of socio-cultural institutions, attract new readers and keep their attention to libraries.

Key words: event management, KNU library, event, measures, communication.

УДК 021.4

Цісар Л. А.
(м. Кам'янець-Подільський)

ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ ТА РОЗКРИТТЯ ФОНДУ ЧИТАЛЬНОГО ЗАЛУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ПДАТУ

В статті розкрито проблему конкуренції книги з інтернет ресурсами, що так стрімко ровинуті в сучасному світі. Наведено приклади переваг перебування в читальному залі.

Ключові слова: книги, нові надходження, спеціальна література, книжкові виставки.

Сучасна бібліотека як джерело знань перебуває наразі в умовах жорсткої конкуренції з інтернетом.

Життя сьогодні стрімко змінюється наша молодь читає значно менше ніж її попередники у XX столітті. Для студентів провідним поштовхом для читання книги є потреба здобуття та поповнення знань в ході навчання.

В читальному залі спеціальної літератури у вільному доступі знаходяться науково-популярні журнали і газети матеріали виставок:

- нові надходження,
- новинки періодики,
- нові наукові праці.

На сьогоднішній день фонд читального залу становить більш як 40 тисяч примірників видань сільськогосподарської тематики. Щорічно фонд поповнюється та оновлюється, а застаріла література відправляється до основного сховища бібліотеки. Періодичні видання зберігаються в читальному залі за 10 років. Щороку з фонду вилучаються видання які зберігаються в архіві бібліотеки.

Також ведеться картотека навчальних програм в електронному варіанті. для більш повного розкриття фонду в читальному залі є постійно діюча книжкова виставка.

«Нові надходження літератури» по напрямках:

- економіка та охорона праці,
- тваринництво,
- ветеринарія,
- рослинництво,
- інформатика,
- екологія,

- техніка,
- бухгалтерський облік.

Спеціальному залі також є література з різних галузей сільського господарства:

- монографії,
- періодичні видання,
- наукові праці,
- підручники,
- автореферати,
- міжвідомчі наукові збірники.
- В довідковій частині фонду:
- довідники,
- словники,
- енциклопедії.

Для більшої зручності читачів відведено окремий стелаж під програми нормативних навчальних дисциплін для підготовки фахівців сільського господарства.

В квітні 2019 року виповнюється 100 років заснування ПДАТУ, згідно плану роботи читального залу бібліотекарів приймають активну участь у загальному «100 подій до 100 років»: круглий стіл «Ювілей флагмана аграрної науки: 100 років ПДАТУ».

Організовано книжкові виставки перегляди:

- «Агробізнес в умовах глобалізації світової економіки»,
- «Модернізація аграрного сектору України»,
- «Екологічнобезпечне землекористування в Україні»,
- «Аграрний сектор Поділля: альтернативи розвитку».

Виставки представлено також і в електронному варіанті.

Бібліотекарі відкривають своїм відвідувачам переваги перебування в читальному залі: тут можна поспілкуватися, переглянути книжкові виставки, замовити книги, відчувається затишок у тихій старовинній будівлі з комфортним естетичним дизайном. Все це сприяє зосередженню уваги на результативній науковій роботі.

Бібліотека і читач сьогодні змінюються, оновлюються. Це констатація факту. Майбутнє сучасної наукової бібліотеки ПДАТУ можна побачити в обов'язковому корпоративному співробітництві, взаємодії з адміністрацією, вченими, викладачами, авторами, видавцями: у створенні комфортного бібліотечно-інформаційного простору.

Список використаної літератури:

1. Бібліотека навчального закладу – центр формування молоді особистості: матер. наук.-практ. семінару, (м. Кам'янець-Подільський, 22-23 липн. 2015 р.) / ПДАТУ, Наукова бібліотека. - Кам'янець-Подільський, 2015. - 47 с.
2. Зніщенко М. Бібліотеки як осередки культурно-просвітницької роботи в діяльності «Киевского Общества Грамотности» (1882-1908) / М. Зніщенко // Вісн. Кн. Палати. – 1997. – № 11. – С. 31-35; № 12. – С. 26-30.
3. Павлуша Т.П. Впровадження прогресивних бібліотечно-інформаційних технологій – ефективний шлях якісного обслуговування читачів / Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша // Сучасний читач і бібліотека. – К., 1991. – С. 18-21.
4. Рогова П.І. Інформаційний простір держави та його розбудова освітянськими бібліотеками : стан та перспективи / П. І. Рогова // Роль освітянських бібліотек у формування інформаційного простору України. – 2013. – С. 16. – Режим доступу : <http://dnpb.gov.ua/datas/upload/files/807830330.pdf>
5. Солонська Н.Г. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки. – 11 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/new/2011/solonska.pdf>
6. Сучасна бібліотека : тенденції та перспективи розвитку в електронному середовищі // Бібліотечний вісник. – 2016. – С. 56-58.

**USER SERVICES AND OPENING OF THE FUND OF THE
READING FACILITY OF THE SCIENTIFIC LIBRARY**

Summary. The article deals with the problem of competition of books with Internet resources, which are so rapidly developed in the modern world. The advantages of staying in a reading room are presented.

Key words: books, new arrivals, special literature, book exhibitions.

УДК 025.5:378.4 (477.43-21)К-ПНУ

Козак Н. О.
(м. Кам'янець-Подільський)

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО ВІДДІЛУ ЩОДО НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНИХ ДАНИХ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті висвітлено один з найважливіших напрямів роботи бібліотеки вищого навчального закладу – інформаційно-бібліографічну діяльність, визначено її важливість та актуальність для навчально-виховного процесу. Проаналізовано чинники, що впливають на повноту, якість та оперативність надання бібліотечно-бібліографічних та інформаційних послуг сучасною бібліотекою вищої школи на прикладі інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки КПНУ ім. І. Огієнка.

Ключові слова: бібліотека закладу вищої освіти, бібліографічна діяльність, бібліотечно-інформаційні фахівці, бібліографи, інновації, інформаційні технології, бібліографічні показники, бази даних, наукометричні бази даних.

Сучасні процеси у сфері освіти обумовлюють постійну модифікацію потоків та обсягів інформації, яка в ході інформаційної діяльності надходить та узгоджується завдяки інформаційному забезпеченню, основним джерелом якого є різноманітні інформаційні ресурси.

Основна мета бібліографічної діяльності бібліотек ВНЗ – це забезпечення локальних та віддалених користувачів інформацією, необхідною, перш за все, для наукових, навчальних, професійно-виробничих потреб. Підготовка бібліографічної інформації для розповсюдження та використання й доведення цієї інформації до споживачів – одне з найважливіших завдань сучасних бібліотек. Головна функція інформаційно-бібліографічної роботи бібліотеки полягає в інформаційному забезпеченні навчального та наукового процесів, яке включає широкий спектр діяльності: інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, інформування професорсько-викладацького складу, створення бібліографічних показників, власних баз даних тощо. Повнота та оперативність задоволення інформаційних потреб користувачів є основою цієї діяльності. Впровадження новітніх технологій, орієнтованих на переміщення взаємодії з користувачами до віртуального інфопростору, змінює форми та методи інформаційно-бібліографічної роботи, які, в свою чергу,

передбачають використання нових джерел інформації, впровадження інноваційних послуг і бібліотечних технологій

Бібліографія була і буде постійним супутником освіти, помічником тих, хто веде цілеспрямований пошук інформації, оволодіває раціональними методами роботи над книгою і текстом. Це необхідний інструмент в роботі науковця, студента, викладача.

Специфіка роботи визначається тематикою і організаційними формами наукових досліджень. Таким чином, в першу чергу бібліотека К-ПНУ ім. І Огієнка орієнтована на тематичні інформаційні потреби своїх вчених і керівників – забезпечення першоджерелами, вторинною інформацією, створення власних електронних ресурсів в зручному сервісному режимі.

Інформаційний потенціал бібліотечного фонду є основою наукового, навчального, виховного процесів університету, загальнодоступне і універсальне за змістом джерело інформації.

Невід'ємною складовою бібліотечного фонду наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, як і будь-якої спеціалізованої бібліотеки, є зібрання довідково-бібліографічних видань.

При формуванні фонду цих видань врахована профільна специфіка навчального закладу. Поповнення довідкової літератури здійснювалося з врахуванням інформаційних потреб користувачів, тому до його складу входять як універсальні, так і галузеві видання.

Важливим інформаційним центром наукової інформації є Книжкова палата України. Вона формує інформаційний масив Національної бібліографії, починаючи з 1917 року, випускає різні інформаційні видання. Серед них: “Літопис газетних статей”, “Літопис журнальних статей”, “Літопис книг”, “Нові видання України”, “Літопис авторефератів дисертацій”, “Літопис рецензій”. Головна мета цих видань – зорієнтувати читачів у великому потоці газетної, журнальної, книжкової інформації, показати тенденції розвитку основних тематичних напрямів і досліджень. Ці видання містять універсальну, достатньо повну інформацію, що може бути використана безпосередньо в поточній інформаційно-бібліографічній роботі, а також служити базою для ретроспективного пошуку матеріалів. Щороку наша бібліотека робить підписку на видання Книжкової палати України, без яких важко уявити довідково-бібліографічне обслуговування наукової бібліотеки університету (деякі з них є за 40-50-ті рр. XX ст і до теперішнього часу).

Серед інформаційних ресурсів чільне місце посідає реферативна інформація. На сучасному етапі більшість зарубіжних РЖ мають електронні версії на CD-ROM та доступні у мережі Інтернет. Реферативні бази даних (БД) і реферативні журнали (РЖ) відіграють важливу роль в організації творчої праці вченого, орієнтуючи його в безмежжі інформації, розкривають зміст

друкованих видань, дають можливість отримати необхідну інформацію без додаткового опрацювання першоджерела.

На пропозицію ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка з 2009 року бере участь у формуванні всеукраїнського реферативного ресурсу у загальнодержавній реферативній базі даних “Україніка наукова” та її паперовому варіанті Українському реферативному журналі “Джерело. Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво”. До цих видань подаємо реферативні матеріали наших наукових збірників “Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Корекційна педагогіка і психологія” і “Проблеми дидактики історії” (всього прореферовано 192 ст.). Відзначено також, що тільки реферати на статті з чотирьох збірників наукових праць, два з яких складаються Кам'янець-Подільським національним університетом ім. І. Огієнка, потрапляють на портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського до галузевої реферативної бази даних, оскільки ці освітні установи пов'язані кооперативною співпрацею з головною книгозбірнею галузі. Використовуючи реферативну інформацію, користувач має можливість вести досить точні спостереження за найновішими досягненнями як у своїй, так і в суміжних галузях.

З кожним роком збільшується поповнення бібліотечного фонду власними виданнями наукової бібліотеки. Інформаційно-бібліографічний відділ активно працює у напрямку поточного бібліографування праць учених, використовуючи різні засоби їх представлення – у вигляді віртуальних виставок на веб-сайті бібліотеки. Біобібліографічні показники дають змогу відтворити реальний образ ученого, відстежити формування й розвиток його наукових ідей, розкрити внесок у наукові дослідження. Наш досвід доводить, що якість біобібліографічних показників залежить від ретельного попереднього дослідження фахівця-бібліографа. Цей процес дозволяє максимально виявити всі опубліковані праці вченого та літературу про нього. Робота здійснюється в тісному контакті з ученими, адже тільки безпосередня професійна співпраця бібліографів і науковців забезпечує якісний фаховий рівень показника.

Презентації біобібліографічних показників для бібліотеки, без сумніву, мають позитивні результати: залучення вчених до популяризації власних праць з книжкового фонду бібліотеки, ознайомлення науковців і студентів з працями викладачів, і, безумовно, розкриття професійних якостей бібліографів-укладачів показників. Такі заходи сприяють збереженню традицій вишу, зміцненню корпоративної й наукової культури, зв'язків між бібліотекою, професорсько-викладацьким колективом і студентами.

Станом на 2018 рік працівниками відділу підготовлено та здано на друк: насамперед, це щорічні видання:

➤ “Календар знаменних і пам'ятних дат К-ПНУ ім. І. Огієнка” на 2018 рік. До 100-річчя заснування Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка та 100-річчя заснування університетської бібліотеки : довід.-біобібліогр. вид. У календарі подано довідки про визначні події навчального закладу та ювілеї працівників, які відзначатимуться 2018 року, а також біобібліографічні матеріали про ювілярів.

Довідково-бібліографічні видання:

➤ Видання особового фонду Павла Дорожинського, які зберігаються у бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка показчик, який складається з двох частин. Він містить перелік документів, переданих у фонд бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з особового фонду Павла Дорожинського. Це спогади учасників та очевидців подій в Україні, суспільно-політичні, релігійні, художні та літературознавчі видання, що вийшли в Україні та за кордоном. Хронологічні межі виходу документів охоплюють період від початку ХХ ст. й до сьогодення (всього 1376 документів).

➤ “Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у показчику відображена бібліографія наукових праць учених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, виголошених на звітних наукових конференціях за підсумками науково-дослідної роботи упродовж 2010–2017 рр.

Вагоме місце займає укладання персональних бібліографічних показчиків, які виходять в серії “Постаті в освіті і науці”. Ця серія розкриває науковий доробок вчених, подає бібліографічні відомості і літературу про їх життя та діяльність. У 2018 році підготовлено і здано до друку показчик Професор С. А. Копилов (до 55-річчя від дня народження та 30-річчя педагогічної і наукової діяльності).

Затребуваність віртуальних способів спілкування в суспільстві забезпечує необхідність використання віртуальної реальності в інформаційно-бібліографічному обслуговуванні користувачів університетської бібліотеки, адже традиційні форми й технології, не дивлячись на свою актуальність, вже не можуть у повному обсязі задовольнити інформаційні потреби сучасних науковців, викладачів і студентів. Формування електронного каталогу та баз даних:

– зведений краєзнавчий каталог – в січні 2010 року на методичній раді бібліотеки було обговорено і затверджено “Положення про краєзнавчу роботу наукової бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка”, в якому окрім іншого чітко визначені завдання Зведеного краєзнавчого каталогу, розроблено і затверджено рубрикатор, згідно якого здійснюється розстановка карток. Сформовано також рубрикатор електронного ЗвКК, до якого протягом 2011–2018 рр. введено нові статті краєзнавчого змісту, а також наукові статті викладачів університету. Окрім цього на сайті бібліотеки розміщені краєзнавчі бібліографічні показчики, які розкривають зміст краєзнавчих документів і можуть бути використані

користувачами в онлайновому режимі.

З лютого 2011 року розпочато аналітичну обробку документів в автоматизованому режимі. З 2010 року обслуговування користувачів у відділі здійснюється також в автоматизованому режимі.

Чільне місце у сфері інформаційного забезпечення навчально-виховного та наукового процесу університету належить системам ВПІ та ДЗК, розробленим для розповсюдження даних про поточні надходження документів відповідно до постійно діючих інформаційних запитів.

Важливою складовою бібліографічної діяльності бібліотеки є бібліографічне обслуговування в режимі “запит-відповідь”, виконання бібліографічних довідок як в усній, так і письмовій формі, надання бібліографічних консультацій. Протягом року виконується понад 10 тис. довідок, число яких значно зросло з відкриттям комп'ютерного читального залу. Через заведені картотеки ВРІ і ДОК, які діють у кожному підрозділі, здійснюється як індивідуальне, так і групове бібліографічне інформування.

Бібліографічна діяльність нерозривно зв'язана з науковою. Створення інформаційної продукції у сфері бібліографічної та науково-бібліографічної діяльності потребує аналітико-синтетичної переробки змісту первинних документів з метою пристосування їх до інформаційних потреб користувача. Працівники наукової бібліотеки університету докладають чимало зусиль, щоб не тільки зробити доступним для користувача книжковий фонд бібліотеки, але й надавати відомості про розвиток науки в університеті, про сам навчальний заклад, його вчених, діяльність наукових шкіл тощо.

За рахунок стрімкого розвитку інформаційних технологій набувало важливого значення підвищення інформаційної культури користувачів, особливо молодих науковців університету. З цією метою організовували різні заходи: індивідуальні консультації з використання довідково-бібліографічного апарату, групові заняття із молодими науковцями, проводили заняття з інформаційної культури для студентів-магістрантів щодо набуття комп'ютерної грамотності та навичок роботи з електронним каталогом бібліотеки, мережевими технологіями.

Працівники бібліотеки проводили ознайомлення з основами інформаційно-бібліографічної культури студентів та науковців університету, з усіх питань використання інформаційних ресурсів бібліотеки. Особлива увага приділялася допомозі кафедрам університету в їх науковій діяльності та інформуванню кафедр, науковців, пошукувачів з різних питань підготовки наукових робіт.

Бібліографи надавали консультації співробітникам бібліотеки, студентам та викладачам університету з питань бібліографічного опису документів, працювали у напрямку вдосконалення бібліографічно-інформаційного обслуговування користувачів.

Загальновизнано, що найбільш ефективно інформаційно-бібліографічне обслуговування для потреб науки та освіти досягається за допомогою створення й функціонування веб-сайту бібліотеки, що стає об'єктивною необхідністю забезпечення різних засобів доступу до інформації. Важливим елементом його структури є відображення інформації про електронні ресурси й надання електронних послуг.

Важливою особливістю електронного сервісу бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка є забезпечення доступу віддалених користувачів до електронних ресурсів власної генерації бібліотеки, зокрема бібліографічної продукції – тематичних списків літератури, списків нових надходжень, бібліографічних покажчиків (біобібліографічних, тематичних, краєзнавчих), віртуальних виставок, інформаційних і тематичних оглядів, створених на допомогу навчальній, науковій і професійній діяльності. Бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка постійно оновлює власні віртуальні виставки, що користуються великою популярністю переглядів.

Розширити зону інформаційно-бібліографічного обслуговування за рахунок віддалених користувачів спонукало бібліографів створити «Віртуальну бібліографічну довідку». Бібліографи виконують різноманітні види запитів:

- адресні,
- тематичні,
- фактографічні,
- уточнюючі

Пошук інформації здійснюється бібліографами на основі електронного, традиційного каталогу й картотек та мережі Інтернет. Користувач отримує відповідь на вказану адресу електронної пошти у вигляді бібліографічного списку літератури, яка є у фонді книгозбірні, та списку джерел пошуку інформації (електронні ресурси) в Інтернеті.

Великою популярністю використовується послуга УДК у віддаленому (online) режимі – професійна допомога викладачам, аспірантам, здобувачам у визначенні класифікаційного індексу.

Наповнення розділів, підрозділів і в цілому веб-сайту та порталу – це безпосередня інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки, оскільки інформація ретельно відбирається, аналізується, шліфується і лише тоді відправляється на сторінку у вигляді інформаційно-аналітичного продукту різноманітної форми та змісту.

Завдання створених аналітичних видань – актуалізувати систематизовану інформацію, сформовану завдяки багатолітній праці провідних фахівців бібліотеки, яка зберігається у каталогах. Такі інформаційні продукти дозволяють популяризувати вторинну науково-аналітичну інформацію, надавати вільний доступ до інформаційних джерел, поширювати інформацію, демонструвати результати інноваційного розвитку бібліотеки,

вирішувати завдання щодо інтеграції бібліотеки у світову інформаційну інфраструктуру.

Висновки. інформаційна та бібліографічна діяльність бібліотек має велике значення для забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, оскільки дає змогу орієнтуватись в інформаційному просторі як окремого навчального закладу, так і в інформаційному просторі держави. Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду інформаційно-бібліографічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка. *Офіційне представництво Бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка*. URL [https:// library.kpnu.edu.ua](https://library.kpnu.edu.ua) (дата звернення: 02.05.2019).
2. Загуменна В. В. Сучасні тенденції розвитку професійної бібліотечно-інформаційної освіти / В. В. Загуменна, І. П. Стефан // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – №1. – С. 21–25.
3. Калашникова С. В. Новий рівень інтелектуалізації бібліотечних кадрів ВНЗ як обов'язкова вимога технологічних віянь ХХІ ст. / С. В. Калашникова, Ю. В. Кучеренко // Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 24–25 жовт. 2013 р. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 46–50.
4. Колесникова Т. О. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. / Т. О. Колесникова // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 11. – Ч. 1 – С. 21–22.
5. Колесникова Т. О. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. / Т. О. Колесникова // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 1. – Ч. 2. – С. 19–24.
6. Ніколаєнко Н. Роль бібліотеки у формуванні науково-освітнього інформаційного простору ВНЗ / Н. Ніколаєнко // Вища школа. – 2013. – № 5. – С. 48–59.

ACTIVITY OF THE INFORMATION AND BIBLIOGRAPHIC DEPARTMENT ON THE PROVISION OF INFORMATION AND ANALYTICAL DATA FOR HUMAN EDUCATION AND SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL WORKERS

Summary. *The article highlights one of the most important directions of the library's work in the institution of higher education - information and bibliographic activity, its importance and relevance for the educational process. The factors*

influencing the completeness, quality and efficiency of providing library-bibliographic and informational services by the modern high school library on the example of the informational and bibliographic department of the library of the K-PNU I. Ogienko.

Key words: *library of institution of higher education, bibliographic activity, library and information specialists, bibliographers, innovations, information technologies, bibliographic indexes, databases, science-research databases.*

УДК 027.7(477):004.9

Соловійова Н. О.
(м. Кам'янець-Подільський)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В статті висвітлено використання можливостей мережі Інтернет в роботі бібліотек ЗВО, їх роль у формуванні та підвищенні рівня інформаційної культури студентів.

Ключові слова: бібліотеки закладів вищої освіти, Інтернет, інформаційна культура, сайт бібліотеки, бібліотечні інформаційні ресурси.

Сучасна бібліотека закладу вищої освіти переживає процес трансформації. Зміни у діяльності вузівської бібліотеки обумовленні як модернізацією системи вищої освіти в країні, так і розвитком інформаційних технологій.

Стратегічно важливим напрямком діяльності бібліотеки є забезпечення науковців вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, інтеграція наукових публікацій та підвищення рівня представництва університетської науки у міжнародному інформаційному просторі. Тому ефективність сприяння інноваціям в освітньо-виховному процесі значною мірою залежить і від стану партнерських відносин книгозбірні та вишу.

У діяльності бібліотек ЗВО активно впроваджуються сучасні комп'ютерні технології, проекти та інноваційні рішення. Бібліотека, яку оснащено за останнім словом науки й техніки, стає важливою складовою частиною розвиненої освітньо-педагогічної інфраструктури вишу, адже однією з основних вимог формування бібліотечних фондів є забезпечення їх відповідності інформаційним потребам суспільства.

Вихід в Інтернет дав змогу бібліотекам не тільки одержати доступ до всесвітніх сховищ інформації, а й самим увійти в інформаційний простір. Використання інтернет-технологій відкрило нові можливості у віртуальному обміні документами, доступі до світових електронних ресурсів, віртуальної інформації.

Структуруючи інтернет-ресурси, вона виступає в ролі інформаційного посередника, навігатора в морі інформації, допомагаючи знаходити якісні, релевантні інформаційні ресурси, а бібліотекарі є провайдерами якісної інформації, які надають доступ до електронних інформаційних ресурсів,

навчаючи ефективно шукати інформацію в Інтернет та користуватися сучасними інформаційними технологіями.

Безумовно, підключення до мережі Інтернет – один з основних етапів інформатизації бібліотеки, певна об'єктивна необхідність для оперативного й повного інформаційного забезпечення користувачів. Однак якщо бібліотека користується лише тією інформацією, яку пропонують інші користувачі мережі, то вона стає пасивним учасником інтернет ринку. Сучасна бібліотека ЗВО здатна й повинна сама пропонувати свої ресурси через Інтернет, стаючи активним учасником інформаційного ринку. Тим паче, що хостінг веб-матеріалів надають переважно заклади вищої освіти, яким бібліотеки підпорядковуються.

Маючи проблему недостатньої кількості літератури (особливо навчальної), вузівські бібліотеки України створюють повнотекстові колекції навчально-допоміжних матеріалів. Частіше бібліотеки використовують їх лише в локальних мережах чи навіть на локальних машинах, щоб уникнути проблем, пов'язаних з вирішенням питань авторського права.

Одним з основних напрямів діяльності бібліотек ЗВО є створення оптимальних умов для самостійної роботи студентів. Під нею розуміють різноманітні види індивідуальної й колективної діяльності студентів на аудиторних і позааудиторних заняттях без участі викладача. Із урахуванням того, що кількість годин, відведених на самостійне оволодіння професійними знаннями, постійно збільшується, роль бібліотеки в цих умовах неухильно зростає. Бібліотека надає студентам необхідні підручники, методичну допомогу й інші навчальні та методичні матеріали. Ефективність самостійної роботи залежить від багатьох складових – упровадження сучасних освітніх технологій, забезпеченості навчальною, навчально-методичною, довідковою й науковою літературою, достатності робочих місць, обладнаних сучасною електронною технікою.

Вузівська бібліотека – це підрозділ інформаційної сфери вузу, головним завданням якого є формування інформаційної культури особистості, що набуває виняткового значення і стає одним із пріоритетних напрямів вищої школи. Нині існує велика кількість визначень поняття «інформаційна культура», але найбільш поширеним є розуміння інформаційної культури як «сукупності інформаційного світогляду, системи знань та вмінь, що забезпечують самостійну діяльність, спрямовану на задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і новітніх інформаційних технологій» [8, с.13].

Категоріями інформаційної культури особистості можна вважати її вміння формулювати свою потребу в інформації, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел в усій сукупності інформаційних ресурсів, переробляти й створювати якісно нову інформацію, відбирати та оцінювати її, а також

здатність до інформаційного спілкування і комп'ютерну грамотність. Автоматизація бібліотек поставила завдання формування інформаційної культури на якісно новий рівень і зробила можливим його виконання.

Процес формування інформаційної культури користувачів потребує диференційованого підходу, підбору методик і програм навчання з урахуванням професійної спеціалізації користувачів, рівня їхніх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою. Говорячи про роль бібліотеки та бібліографії у формуванні інформаційної грамотності особистості, необхідно зазначити, що багато залежить від рівня розвитку самої бібліотеки та якості її технологічних процесів. Упровадження нових інформаційних технологій та автоматизація бібліотечних процесів дають змогу розширити асортимент і оперативність надаваних інформаційних послуг для забезпечення самостійної роботи студентів.

Істотним доповненням до книжкового фонду бібліотеки нині є видання на електронних носіях, а також електронне копіювання навчальних і методичних матеріалів, що сприяє більш оперативному отриманню інформації в самостійній роботі студентів. Відповідно до нових вимог, що пред'являються читачам, змінюється зміст курсу «Основи інформаційної культури», який поряд із традиційними складниками передбачає навчання методиці пошуку за електронними базами бібліотеки, умінню працювати в локальній мережі ЗВО, в Інтернеті. Найвищим рівнем самостійної роботи є науково-дослідна діяльність студентів.

Показником готовності студентів до наукової діяльності є наявність умінь самостійного пошуку необхідного джерельного матеріалу, уміння самостійно оцінювати значущість матеріалу, зіставляти, порівнювати, аналізувати, проявляти самостійність в узагальненні, висновках, використанні методів пізнання.

У навчальному процесі важливу роль відіграють ресурси Інтернет. У студентів, які працюють над науковою роботою, викликає інтерес доступ до електронного каталогу інших бібліотек, у першу чергу до електронного каталогу Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Тому на спеціальних заняттях розглядається можливість такого пошуку фахової інформації з наступним замовленням необхідних джерел через міжбібліотечний абонемент. Заслуговує на увагу база даних «Електронні бібліотеки», яка містить зібрання книг і текстів різного профілю, спеціалізовані віртуальні бібліотеки, енциклопедії та словники різного призначення, нормативні акти; база даних «Інформаційно-пошукові системи», яка має величезні пошукові можливості.

Останнім часом в Україні активно впроваджується дистанційна форма освіти. Тому одним з напрямів діяльності багатьох вузівських бібліотек є

ознайомлення студентів з базами даних «Інформаційне забезпечення дистанційної освіти» та «Освіта в Інтернет», де можна дізнатися про навчальні заклади України, систему освіти на Заході, знайти каталог веб-сайтів дистанційного навчання, різноманітні дистанційні навчальні програми та міні-курси; оволодіти навичками практичного використання баз даних для наукової роботи.

Із метою наближення ресурсів Інтернет до користувача практично всі вітчизняні вузівські бібліотеки створюють бази даних «Навігатор інтернет-ресурсів за профілем ЗВО». Навігатор є анотованим путівником по сайтах, що пропонують електронні книги, публікації з періодичних видань, матеріали конференцій та семінарів тощо. Тематика навігатора відповідає навчальним програмам вузу.

Повноцінне формування елементів інформаційної культури у студентів здійснюється за допомогою спеціального курсу «Основи інформаційної культури», мета якого – сформувати сукупність знань, вмінь та навичок раціонального використання інформації та інформаційних технологій під час навчання. На цих заняттях студенти старших курсів детальніше знайомляться з повнотекстовою базою даних електронних журналів найбільшого у світі видавництва EBSCO (Бостон, США), яка містить більш ніж 100 баз даних; 8 тис. повнотекстових наукових журналів у галузі суспільно-гуманітарних, природничих наук, техніки, медицини в електронному вигляді; налічує у світі більш як 30 тис. клієнтів).

Фундаментом будь-якої діяльності є законодавча база. Тому вміння швидко знаходити правову інформацію теж необхідно студентам усіх спеціальностей. У цьому допомагає знайомство на занятті «Основи інформаційної культури» з комп'ютерною правовою системою «Ліга: Закон Еліт», яка призначена для оперативного доступу до всього спектра актуальної правової, довідкової та ділової інформації. Вона має достатньо зручний пошуковий апарат і дає можливість у разі потреби записати текст документа на дискету чи роздрукувати на принтері. Увага студентів звертається на можливість доступу до правової інформації через веб-сайт бібліотеки.

Для підвищення рівня інформаційної культури студентів, від якої залежить ефективність їхньої самостійної роботи, співробітниками бібліотеки повинні проводитися заняття за програмою, яка містить:

- 1) основні поняття інформаційно-бібліотечної діяльності;
- 2) принципи роботи з інформаційними ресурсами;
- 3) інформаційні і телекомунікаційні технології, їхня роль у сучасному суспільстві;
- 4) електронні ресурси Інтернет;
- 5) електронні бібліотечні системи, їх особливості.

Сучасна освітянська бібліотека – це комплексний медіацентр, у якому можна задовольнити будь-яку інформаційну потребу і навчального, і просвітницького, і науково-дослідного плану.

Таким чином, на нинішньому етапі розвитку освіти значення вузівської бібліотеки як «воріт» доступу до різноманітних інформаційних ресурсів зростає і визначається вже не тільки традиційними показниками величини бібліотечного фонду, а й рівнем комфортності доступу до інформації незалежно від її формату. Наскільки високий цей рівень – це одночасно і показник ступеня інформатизації бібліотеки, і умова успіху впровадження сучасних освітніх технологій [6,с.152].

До основних бібліотечних продуктів і послуг в інтернет-середовищі належать:

- 1) електронне довідково-бібліографічне обслуговування;
- 2) репозитарії повнотекстових документів;
- 3) віртуальні виставки видань повної тематики чи нових надходжень;
- 4) віртуальні екскурсії;
- 5) електронна доставка документів.

Також і веб-сайт бібліотеки можна віднести до інформаційного продукту, який спрямований на забезпечення інтелектуальних чи естетичних потреб користувачів. [11, с.11]

Своє представництво в мережі Інтернет бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка розпочала зі створення власного сайту, який є складовою частиною сайту університету. Бібліотечний веб-сайт в Інтернеті є віртуальним обличчям бібліотеки, що дає доступ до електронного каталогу, повнотекстових видань, новинок літератури, інформації про періодичні видання, місце їх зберігання, видання бібліотеки. Винесений на сайт ЕК бібліотеки університету дає змогу користувачеві навіть із-за меж університету переглянути чи є в наявності потрібні йому документи.

Останніми роками у діяльності бібліотек ЗВО важливого значення набуває створення віртуальних сервісів і служб. На сайті нашої бібліотеки створена служба «Віртуальна довідка», яка сприяє оперативності отримання інформації про книги, статті, а також підібрати список літератури за конкретною темою. Через веб-сторінку абоненти можуть замовити безкоштовну сервісну послугу: «Професійна допомога викладачам, здобувачам у визначенні класифікаційного індексу (за системою УДК), у традиційному та віддаленому (online) режимі.»

Віртуальним майданчиком для побудови в Інтернеті спільнот людей зі схожими інтересами є соціальні мережі. Найбільш популярною і використовуваною серед бібліотек в Україні є соціальна мережа «Facebook». Представлення діяльності бібліотеки нашого університету було розпочато в 2016 році в соціальних мережах «В контакті», Google+ зі створення офіційних

сторінок, а також офіційної групи в соціальній мережі Facebook, це стало однією з найголовніших можливостей реклами своєї діяльності та послуг.

Саме представництво у Facebook дає можливість здійснювати інформування про доступ до науко метричних платформ, та допомагати науковцям у впорядкуванні авторських профілів наукометричних баз даних Scopus та Web of Science. Бібліотекарі вивчають ресурс та оперативно консультують з різних питань його використання, а також спрямовують свій потенціал, передусім, на висвітлення шляхів підвищення ефективності використання наукометричних платформ.

Наукометрична платформа Web of Science пропонує доступ до бібліографії наукових статей із престижних періодичних видань, книг та матеріалів наукових конференцій із зазначенням реальної цитованості цих матеріалів, та Scopus – найбільшої міжнародної реферативної та науко метричної бази рецензованої літератури (наукових журналів, книг та матеріалів конференцій).

Ці наукометричні платформи індексують десятки тисяч періодичних видань, а також відстежують публікаційну активність учених. Саме бібліотека повинна освоїти функції навігації в світових науко метричних системах, взяти на себе методичне забезпечення робіт з представлення в них доробку ЗВО, підвищення його видимості в системі наукових комунікацій. [4, с.219]

Всесвітня мережа Інтернет надає можливість науковим працівникам університету зробити результати досліджень доступними у відкритому доступі. Тож на засіданні Вченої ради університету було прийнято рішення про створення Інституційного репозитарію Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. ElarKPNU, інституційний репозитарій містить монографії, наукові статті, навчальні посібники, підручники, матеріали конференцій, студентські роботи, які науковці передають до бібліотеки. Інституційний репозитарій надає вільний доступ до наукової інформації та фондів електронних видань книгозбірні. Сформований на сервері бібліотеки репозитарій доступний у мережі Інтернет як за прямим посиланням elar.kpnu.ua:8081/xmlui, так і через сайт бібліотеки. Інституційний репозитарій університету формується за інституційно-колекційним принципом. Створено факультетські та кафедральні колекції академічних текстів здобувачів вищої освіти. Пошуковий образ документа формується двома мовами: українською та англійською. Інформацію та посилання на репозитарій К-ПНУ ім. І. Огієнка додано до статті Вікіпедії «Українські інституційні репозитарії».

З розвитком інтеграційних процесів національної освіти у європейське і світове інформаційне товариство та відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 р. № 177 «Про припинення використання ББК та впровадження УДК» бібліотеки України розпочали перехід на міжнародну Універсальну десяткову класифікацію. Це гарантує українським авторам та

їхнім творам можливість віднайти та зайняти свою нішу в глобальному електронному інформаційному середовищі, бути прочитаним, мати індекс цитувань, обмінюватись науковими знаннями в рамках глобального проекту «Відкрита книга».

Отже на сучасному етапі, статус бібліотеки визначає не лише кількість друкованих видань, обсяг передплати, а й те, яким електронним ресурсом вона володіє та яке місце посідає у всесвітній інформаційній мережі, та організації доступу до національних міжнародних повнотекстових баз даних. Книгозбірні закладів вищої освіти є потужною складовою частиною національної інформаційної інфраструктури. Реагуючи на вимогу часу, будучи присутніми в конкурентно-інформаційному просторі бібліотеки ЗВО змушені шукати нові шляхи поширення наукових і технологічних знань, використовуючи існуючі можливості Інтернету, в тому числі соціальні мережі, які все більш активніше пропонують користувачам величезний масив актуальної і ефективної інформації.

Поширення мережі Інтернет суттєво змінило характер організації сучасного навчання, отже виникла потреба формування фахової компетентності студентів закладів вищої освіти за допомогою інформаційно-комунікативних технологій.

Список використаних джерел:

1. Біла Л. Провідні освітянські бібліотеки України в інтернет-просторі: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 1. С.16-19.
2. Білоус В. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 6. – С. 19-23.
3. Воскобойнікова-Гузєва О. Стратегічний менеджмент інформаційної діяльності: базові засади. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 11. С.15-19.
4. Козак Н.О., Кунцевич А.В. Потенціал використання соціальної мережі Facebook бібліотеками ЗВО як платформи комунікації (з досвіду роботи бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. 2018. Вип. 5. С. 214-220.
5. Левченко Н. Електронні ресурси бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчального процесу. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 10. С. 27-30.
6. Лозниця А. Інтернет-технології для задоволення інформаційних потреб науковців і фахівців. *Наукові праці бібліотеки імені В. Вернадського*. Київ. 2002. Вип. 8. С. 147-159.

7. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19-21.
8. Мартюшова О. Використання ресурсів Інтернету для ефективної інформаційної роботи. *Бібліотечний форум України*. 2007. № 2. С. 13.
9. Медведєва В. Наукова бібліотека у забезпеченні доступу до наукових знань. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 7. С. 17-19.
10. Райхель А.В. Інформаційно-бібліографічне інформування користувачів засобами Інтернет-ресурсів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. 2015. № 4. С. 245-248.
11. Ростовцев С. Формування системи інтернет-маркетингу в бібліотеках України. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 6. С. 8-12.
12. Симоненко Т. Наукова декларація – вимога часу. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 1. С. 26-28.

USE OF INTERNET RESOURCES IN LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Summary. *In the article the use of possibilities of network is reflected the Internet in the robot of libraries HEI, their role in forming and increase of level of informative culture of students.*

Key words: *libraries of establishments of higher education, Internet, informative culture, library web-site, library informative resources.*

УДК 027.7:004.9:378.4(477-21)ПДАТУ

Богачик О. В.
(м. Кам'янець-Подільський)**ВІДДІЛ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ,
КОНСУЛЬТУВАННЯ І КОМП'ЮТЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯК СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ
ПДАТУ**

В статті проаналізовано використання сучасних інформаційних технологій в бібліотеках, описано послуги, які надаються користувачам за допомогою комп'ютерних технологій, розкрито завдання сучасних бібліотек в умовах інформатизації суспільства. Головною метою даного аналізу та висвітлення основних напрямків роботи відділу інформаційних технологій, консультування і комп'ютерного забезпечення є вивчення практичного застосування нових технологій, комп'ютерних бібліотечних систем для автоматизації роботи бібліотек та виведення їх на новий рівень.

Ключові слова: *інформаційні технології, комп'ютерне забезпечення, інституційний репозитарій, програмне забезпечення DSpace, перевірка на плагіат, редакційна робота, матеріали конференцій, періодичні видання.*

З метою відкриття нових можливостей для більш повного задоволення читачських запитів, зменшення витрати часу на пошук необхідної інформації, зробити доступ практично до будь-якої інформації відкритим було створено відділ інформаційних технологій, консультування та комп'ютерного забезпечення. Функціонує відділ лише рік, з березня 2018 року.

У новоствореному відділі працюють працівники бібліотеки, які своєю наполегливою працею дають можливість стверджувати, що комп'ютеризовані бібліотечні процеси мають низку переваг над традиційними:

- при одноразовому опрацюванні документа можливе багаторазове та багатоаспектне його використання, швидкість і зручність пошуку та передачі інформації, економічність;
- повніше задовольняються інформаційні запити користувачів бібліотеки, оскільки інформація отримується незалежно від часу і місця її знаходження;
- суттєво збільшується оперативність надання користувачам необхідної інформації;

- для більшості користувачів електронна форма є єдиною можливістю отримати потрібний документ;
- формується новий імідж бібліотеки, яка надає інформацію не лише у друкованому вигляді, але й на нетрадиційних носіях, зростає соціальне значення бібліотечної діяльності;
- підвищується новий рівень інформаційної культури та комп'ютерної грамотності як користувачів, так і бібліотекаря;
- організовується робота з обслуговування різних категорій користувачів.

Сьогодні провідним напрямом модернізації бібліотечної роботи наукової бібліотеки ПДАТУ є її інформатизація: впровадження і розвиток нових інформаційних технологій, формування і використання електронних ресурсів, впровадження мультимедійних технологій, розвиток мережевої взаємодії бібліотек. Такі напрямки роботи призвели до створення нового структурного підрозділу - відділу інформаційних технологій, консультування та комп'ютерного забезпечення, зміни функціональних обов'язків працівників, які досконало володіють електронними інформаційними технологіями, забезпечують відповідно до нових вимог організацію інформаційних ресурсів, підготовку їх до ефективного використання та якісну доставку користувачам. Перед сучасними інформаційними працівниками постала необхідність освоєння нових знань та вмінь для забезпечення доступності та зручності, оперативності пошуку та видачі інформації.

За 2018 рік, з моменту заснування, відділом було проведено:

- Робота з інституційним репозитарієм: вивчення основних принципів роботи інституційного репозитарію;
- планування стратегії розвитку;
- робота над дизайном та структуризація фондів;
- збір цифрових копій матеріалів конференцій, періодичних видань університету, авторефератів, дисертацій та окремих наукових робіт працівників та студентів університету;
- архівація матеріалів в репозитарії (за період з квітня по грудень 2018 року заархівовано 3300 тез конференцій, статей, монографій та інших наукових робіт).

Робота з періодичними виданнями університету:

- створення та запуск сайтів журналів на базі загальнодержавної технологічної платформи «Наукова періодика України», зокрема «Подільський вісник: Сільське господарство, Техніка, Економіка»

- (<http://pb.pdatu.edu.ua/>), «Економічний дискурс» (<http://ed.pdatu.edu.ua/>), «Професійно-прикладні дидактики» (<http://pad.pdatu.edu.ua/>);
- освоєння принципів роботи з CMS Open Journal Systems;
  - архівація минулих випусків журналів (за період з квітня по грудень 2018 року заархівовано 1407 статей);
  - підготовка та відправка поточних випусків журналів до Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського;
  - підготовка та завантаження поточних випусків журналів до наукометричної бази «Index Copernicus»;
  - підготовка до співпраці з авторами та рецензентами.

Надання консультаційних послуг викладачам та студентам університету:

- оформлення власної сторінки в наукометричній базі «Google Scholar»;
- оформлення наукових матеріалів згідно вимог основних наукометричних баз світу.

Перевірка студентських наукових робіт на плагіат за допомогою програмного забезпечення Unicheck згідно навчального плану.

Відділом інформаційних технологій, консультування та комп'ютерного забезпечення на 2019 рік заплановано:

Робота з періодичними виданнями університету:

- редакційна робота з журналами, співпраця з авторами;
- забезпечення журналів сайтами, які відповідають вимогам провідних наукометричних баз;
- каталогізація минулих та поточних випусків, зокрема архівування журналу «Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету» за 2005 – 2011 рр.

Робота з інституційним репозитарієм:

- створення та запуск інституційного репозитарію на зовнішньому хостингу на базі програмного забезпечення DSpace;
- міграція створених архівів в новий репозитарій;
- архівування збірників матеріалів конференцій, періодичних видань університету, а також особистих наукових публікацій НПП;
- довести загальну кількість опублікованих матеріалів в репозитарії до 10 000.

Перевірка студентських наукових робіт на плагіат за допомогою програмного забезпечення Unicheck згідно навчального плану.

Консультавання та технічна підтримка інших відділів наукової бібліотеки:
- допомога у впровадженні централізованої онлайн системи реєстрації читачів (списку користувачів бібліотеки) та системи автоматизації бібліотек.

Участь у культурних та громадських заходах наукової бібліотеки та університету.

Колектив відділу інформаційних технологій, консультавання та комп'ютерного забезпечення наукової бібліотеки ПДАТУ наполегливо займається удосконаленням бібліотечної роботи, підвищенням якості інформаційного обслуговування користувачів. Багато уваги приділяється формуванню інституційного репозитарію, проводиться перевірка дипломних та курсових робіт на плагіат. Відділ систематично бере участь у виховній та культурно-просвітницькій роботі наукової бібліотеки ПДАТУ та університету в цілому.

DEPARTMENT OF INFORMATION TECHNOLOGIES, COUNSELING AND COMPUTER SUPPORT AS A STRUCTURAL SUBDIVISION OF THE MODERN LIBRARY OF THE SAEUP

***Summary.** The usage of modern information technologies in libraries is analyzed in the article, the service provided to users through the computer technologies is described, tasks of modern libraries are shown in the conditions of society's informatization. The main goal of this analysis and coverage of the main directions of work of the IT department, consulting and computer software is to study the practical application of new technologies, computer library systems to automate the work of libraries and bring them to a new level.*

***Key words:** information technologies, computer support, institutional repository, DSpace software, plagiarism analysis, editorial work, conference materials, periodicals.*

УДК 024:0045]:027.(477.45)

Таланчук О. Б., Шевцова О. М.
(м. Хмельницький)

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті проаналізовано досвід роботи з повнотекстовими електронними ресурсами НБ ХНУ за останні 5 років з метою визначення перспективних напрямків подальшої діяльності книгозбірні.

Ключові слова: бібліотечне обслуговування, електронні бібліотеки, електронні документи, інформаційні ресурси, інтернет, репозитарій.

Сучасне інформаційне суспільство формує новий тип особистості, користувача, головними рисами якого є високий рівень інформаційної культури, комунікативності та вміння сприймати значні обсяги інформації з подальшим її використанням. Бібліотека як суспільний інститут повинна бути готова до інформаційно-бібліотечного обслуговування такого типу користувача, задоволення найрізноманітніших його інформаційних потреб.

Створення в бібліотеках принципово нових видів електронних ресурсів, організація доступу до віддалених та локальних джерел інформації, як українських, так і зарубіжних, стали найважливішим завданням інформаційного забезпечення науки та освіти.

Питання роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету з електронними ресурсами вже висвітлювалося на сторінках фахових видань науковцями університету та працівниками книгозбірні, зокрема в публікаціях С.Г. Костогриза, В.О.Глухенької, В.М.Петрицької, О.Б.Айвазян [11] та інших. Але вони, в основному, стосувалися історії розвитку автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) бібліотеки.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету має багатолітній досвід роботи з електронними ресурсами. Веб-сайт книгозбірні створено у 1998 році, а електронну бібліотеку започатковано у 2004 році. У 2004 році розроблена й концепція електронної бібліотеки, яка ставить на меті обґрунтування основних засад та напрямків розвитку електронної бібліотеки університету. Концепція визначає політику формування та представлення електронної бібліотеки і є основою для розробки профілю її комплектування, визначає пріоритети у відборі видань для переведення в електронний вигляд, вирішення технологічних проблем [4]. Сьогодні на сайті бібліотеки організовано віртуальну систему обслуговування, яка включає всі елементи традиційної

системи, а саме: електронний каталог, віртуальну довідку, повнотекстові ресурси, які представлені в електронній бібліотеці та інституційному репозитарії. АБІС включає й процеси обліку статистичних даних використання електронних ресурсів та відвідувачів сайту і БД.

Загалом інформацію, представлену на Веб-сайті бібліотеки, можна поділити на 6 основних тематичних груп, зокрема:

- науковий доробок викладачів (звіти з НДР, дисертації, монографії, підручники, навчальні посібники, публікації, методичні рекомендації, тощо);
- наукові видання університету;
- інформація про науковців, університет та бібліотеку;
- наукові світові ресурси;
- краєзнавчі корпоративні БД;
- аналітична інформація про бібліотечні документи на допомогу освітньому процесу вишу.

Варто зазначити, що наразі проводиться робота з переведення ресурсів на новий сайт, адаптований до мобільних пристроїв, водночас створюється англomовна версія сайту, що має розширити коло користувачів бібліотечними ресурсами.

Крім традиційних бібліотечних послуг, сайт бібліотеки пропонує користувачам і ряд сервісів, зокрема, послуги міжбібліотечного абонементу та електронної доставки документів, замовлення нових видань, просвітницьких заходів тощо. Незамінною для викладачів є БД «Книгозабезпеченість», доступ до якої також здійснюється через сайт книгозбірні.

Електронне інформаційне середовище бібліотеки складається з бібліографічних, вебліографічних та повнотекстових БД.

Найголовнішою БД кожної бібліотеки є Електронний каталог (ЕК), який у нашій Бібліотеці виконує функцію генерального, акумулює всю облікову інформацію щодо нових надходжень, вилучення документів, розподілу фонду за підрозділами тощо. На початок 2019 р. ЕК налічує понад 358 тис. записів. Тематичний рубрикатор нараховує близько 123 тис. рубрик.

До повнотекстових локальних мережних документів, що доступні користувачам бібліотеки (не службові), відносяться Електронна бібліотека університету (ЕБ) та Інституційний репозитарій, ресурси яких наразі перевищують 16,6 тис. записів.

БД «Електронна бібліотека університету» поділяється на дві частини. Авторизований доступ надається до навчальних видань за профілем університету та інших документів згідно з авторським правом. У вільному доступі в ЕБ представлені наукові видання та матеріали наукових конференцій ХНУ, автореферати дисертацій, захищених в університеті, видання з історії вишу, БД «Інституційний репозитарій» а також посилання на світові електронні ресурси – наукові платформи та електронні бібліотеки.

Серед джерел наповнення ЕБ: електронні ресурси структурних підрозділів університету (факультетів, кафедр тощо); роботи викладачів – монографії, навчальні посібники, методичні вказівки, які вийшли друком у видавничо-поліграфічного центрі університету (в електронному вигляді вони розміщуються на сайті в обов'язковому порядку); документи, що передаються науковцями та співробітниками; ресурси Internet тощо.

Опікується формуванням БД «Електронна бібліотека університету» сектор електронної бібліотеки. На початок 2019 року ця БД нараховує близько 10 тис. документів. Це навчальна, методична, наукова, художня література, нормативні документи а також періодичні фахові видання. Склад ЕБ за видами літератури представлено на рис.1.

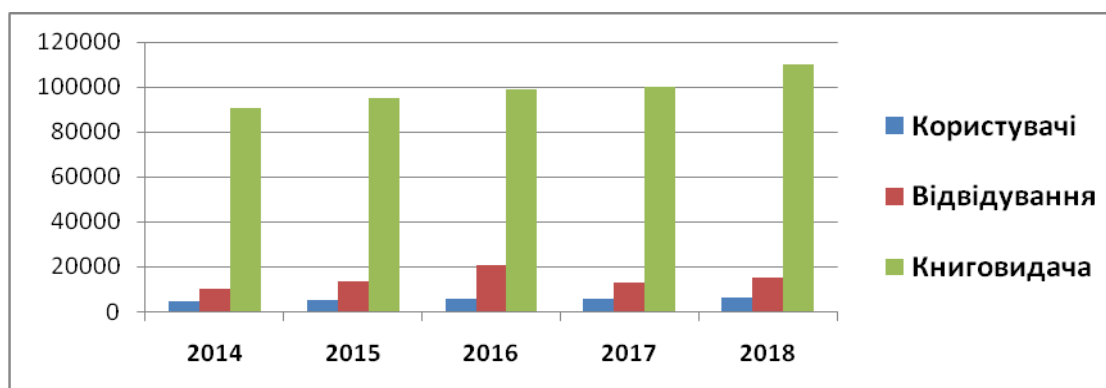
Рис.1 Склад ЕБ за видами літератури

Більшість в ЕБ університету складає навчальна література, оскільки вагома частина наукової інформації розміщується в інституційному репозитарії, найменший відсоток - довідкова література. Нещодавно виникла необхідність вилучення застарілого навчального матеріалу з ЕБ, для чого наразі розробляється модуль для списання, і в подальшому кількісний показник може зменшитися через вилучення документів.

Електронні ресурси зберігаються на сервері бібліотеки у форматах PDF, DJVU, HTML. Доступ до них можливий як у локальному, так і у віддаленому режимі. Для кожного документа та/або його складових визначаються права доступу. Представлення його в мережі Інтернет може бути заборонено повністю або протягом визначеного проміжку часу. Повний та вільний доступ до документів у режимі читання в ЕБ забезпечується тільки в Інtranеті з робочих місць у залі електронної інформації бібліотеки. Копіювання електронних документів та їхніх фрагментів виконується з дотриманням авторських прав. Сьогодні завдяки розвитку сучасних технологій можливо користуватись електронною бібліотекою зі смартфона, планшета при наявності Інтернету. Варто зазначити, що студенти – досить активні користувачі електронної бібліотеки, чому сприяють заняття з основ інформаційної

культури, які проводяться зі всіма студентами під час проведення місячника першокурсника.

Обслуговування електронними документами має свої специфічні особливості. Доступ до основної повнотекстової бази даних мають лише зареєстровані користувачі, які отримали читацьку картку. Процес реєстрації нетривалий, потрібно лише ввести у відповідні поля шифр читацької картки та пароль. Електронним документом можна скористатися у будь-який час при наявності читацької картки та точки доступу до мережі Інтернет. Сьогоднішні користувачі звертаються до повнотекстової бази даних частіше через web-сайт бібліотеки, а їх кількість постійно зростає. Динаміка звернень до електронних ресурсів представлена на Рис 2.

Рис.2 Діаграма основних показників електронної бібліотеки

Діаграма засвідчує, що, не зважаючи на коливання показника відвідувань, показник використання документів поступово зростає, що говорить про якісне наповнення ЕБ ресурсами, необхідними для навчального процесу.

Актуальною для кожного університету є повнотекстова БД – Інституційний репозитарій, яка виконує стратегічно важливі для університету функції – по-перше, забезпечує академічні комунікації між дослідниками, по-друге, є кількісним показником якості проведених наукових досліджень в університеті, а отже, формує імідж і репутацію університету як центру наукових досліджень. Інституційний репозитарій – БД наукових публікацій викладачів університету – наразі налічує близько 7 тис. документів: наукових публікацій, авторефератів, дисертацій, монографій, підручників та навчальних посібників, автори яких погодилися розмістити ці матеріали у відкритому доступі. У світовому науковому середовищі репозитарії наукових праць користуються попитом, про що свідчить статистика використання цих ресурсів. Зокрема, за 2018 рік у БД «Інституційний репозитарій ХНУ» нараховано 429806 звернень та 6946 представлених документів.

Крім власних БД користувачам бібліотеки надається доступ до БД наукових платформ WoS та Scopus, до придбаної БД «Електронний каталог

бібліографічних описів національних та міждержавних стандартів України» та інших безкоштовних БД в Інтернеті за профілем університету.

Головною метою отримання доступу до Scopus та Web of Science є активізація наукової діяльності в університеті. Для популяризації ресурсів працівниками бібліотеки проведено заходи:

- підготовка і розміщення реклами на сайті бібліотеки та університету щодо відкриття доступу до наукометричних баз даних;
- розсилка інформаційних повідомлень викладачам щодо проведення вебінарів через e-mail та інформаційну систему «Електронний університет»;
- організація перегляду вебінарів від компанії Clarivate Analytics (за рік 19 заходів) у приміщенні бібліотеки. Після вебінарів надаються консультації щодо роботи з платформою Web of Science з комп'ютерної мережі університету;
- надання консультацій з питань реєстрації, пошуку та відбору публікацій у БД Web of Science. За 2018 рік надано 26 консультацій, зокрема й викладачам з інших навчальних закладів міста: Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького та Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;
- інформування науковців у режимі ВРІ згідно з індивідуальними тематичними запитами із наданням інформації з міжнародних БД;
- коригування та поповнення новою інформацією рубрики веб-сайту бібліотеки: «Наукометричні БД», «Науковцям».

У фонді НБ ХНУ знаходиться понад 14 тисяч стандартів: ДСТУ, ГОСТ, ISO. Щоб прослідкувати повний перелік чинних, заміненних і скасованих стандартів, включаючи зміни та поправки до них, бібліотека передплачує БД «Електронний каталог бібліографічних описів національних та міждержавних стандартів України» (ІС«ЛЕОНОРМ-ІНФОРМ»), яка містить інформацію про ДСТУ, ДСТУ Б, КНД, Р, РСТУ, ГОСТ, СТ СЭВ. За запитом викладачів на основі БД створюються списки чинних в Україні стандартів.

Для підвищення ефективності використання електронних ресурсів працівники бібліотеки здійснюють низку заходів, зокрема:

- інформування користувачів про БД, послуги та можливості бібліотеки, зокрема, й у соціальних мережах;
- моніторинг використання електронних ресурсів, на основі якого виробляються шляхи покращення наповнення та використання цих БД;
- консультування з питань представлення наукового доробку викладачів у світове наукове середовище, створення авторських профілів;
- вивчення думки користувачів щодо якості електронних ресурсів та умов доступу тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що електронні ресурси Бібліотеки користуються попитом читачів, тому робота з ними є одним із

перспективних напрямків діяльності університетської книгозбірні і потребує від бібліотечних фахівців застосування сучасних методів роботи з інформацією з метою популяризації та розвитку власних ресурсів, їх просування у світове середовище та організації надання доступу вченим до міжнародних наукових БД.

Список використаних джерел

1. Аліференко І. Електронна бібліотека Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка. *Бібліотечна планета*. 2015. № 3. С. 27–29.
2. Богун Н. Електронна книга в бібліотечних колекціях. *Бібліотечна планета*. 2016. № 2. С. 22–24.
3. Гарагуля, С.С. Електронна бібліотека як інтегратор джерел наукової інформації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2018. – 19с.
4. Глухенька В.О. Електронна бібліотека Хмельницького національного університету – технологічні аспекти створення та використання. *Бібліотечний форум України*. 2005. № 3. С. 32–33.
5. Грипич С. Н. Буравкова Л. М. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід : навч. посіб. Київ, 2018. 344 с.
6. Каліберда Н., Ясінська О., Півнюк О. Електронні інформаційні ресурси в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування наукової бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 6. С. 21–28.
7. Кириленко О., Яценко О. Електронні каталоги обласних універсальних наукових бібліотек України: аналіз структури та лінгвістичного забезпечення. *Бібліотечна планета*. 2018. № 2. С. 12–17.
8. Коновал Л. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки "Україніка". *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–16.
9. Костогриз С. Г., Скиба М. Є. Від Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування до Технологічного університету Поділля. *Вісник Технологічного університету Поділля. Технічні науки*. 2001. №5. С. 7–11.
10. Кунанець Н., Малиновський О. Електронні бібліотеки: обслуговування осіб з особливими потребами. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2014. №20 (800). С. 27–34.
11. Айвазян О. Б., Глухенька В. О., Петрицька В. М. Сучасні інформаційні технології в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. *Комп'ютерні технології в Хмельницькому національному університеті* : інформ. зб. / за ред. С. Г. Костогриза. Хмельницький : ХНУ, 2007. С. 22–31.

12. Філіпова Л. Я. Електронна бібліотека в системі дистанційної освіти *Сучасна бібліотека – науково-інформаційний центр освіти майбутнього* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23-24 верес. 2008 р. Харків, 2009. С. 157.

13. Шейко В. Електронні бібліотеки в Україні : перспективи розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2001. № 5. С. 31–34.

ELECTRONIC INFORMATION RESOURCES IN THE SERVICE SYSTEM BY THE EXAMPLE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY KHMELNYTSKY NATIONAL UNIVERSITY

Summary. The article analyzes the experience of working with full-text electronic resources of the NB KNU over the past 5 years in order to determine the perspective directions of further activity of book-keeping teams.

Key words: library service, electronic libraries, electronic documents, information resources, internet, repository

УДК 027.022-048.67:502/504-047.22/+005.745(045)

Босюк Г. А.
(м. Хмельницький)

РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ПРОЦЕСІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ

Розглядається питання формування нового природоохоронного менталітету бібліотеки, популяризації екологічних знань, формування екологічної свідомості користувачів, проведення заходів та участь у акціях екологічного спрямування.

Ключові слова: екологія, екологічна культура, популяризації екологічних знань, бібліотека.

Сучасне життя диктує нам правила, які рідко збігаються з нашими фізіологічними та духовними потребами. Увійшовши в третє тисячоліття, людство зіштовхнулося з низкою екологічних та техногенних катастроф, надмірним та неконтрольованим використанням природних ресурсів, тому люди все частіше шукають шляхи здобуття емоційного комфорту. І зазвичай це відбувається у гармонізації відносин між людиною та природою.

Загальновідомо, що виробнича діяльність людини безпосередньо впливає на навколишнє середовище і його стан чималою мірою визначається показниками ефективності економіки. Між рівнем забруднення довкілля та величиною економічних збитків існує пряма залежність. Економізація навколишнього середовища й екологізація економіки — це два головні напрями діяльності держави та її економіко-екологічної політики на сучасному етапі розвитку.

В Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці значна увага приділяється популяризації екологічних знань серед користувачів, дбайливого ставлення до природи та навколишнього середовища, питанням екологічного вирощування чистої продукції та здорового харчування. В організації даного напрямку роботи застосовуються різні форми: декади популяризації літератури, екологічні мандрівки, презентації книжкових виставок, огляди та перегляди літератури, Дні довкілля, Дні інформації, тематичні зустрічі з представниками екологічних служб тощо. Розробляються методичні поради, дайджести та консультації для бібліотек області.

З метою поліпшення екологічної ситуації в державі, формування нового природоохоронного менталітету бібліотека проводить просвітницьку діяльність та долучається до різноманітних всеукраїнських та обласних акцій еколого-економічного спрямування. Підтвердженням цього є проведення акції «Збережи

довкілля» спільно з Департаментом екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, метою якої є безкоштовний збір від населення (фізичних осіб) відпрацьованих батарейок. Користувачам бібліотеки та місцевим мешканцям запропоновано використати батарейки не викидати на смітник, а принести до спеціального контейнера в бібліотеку, де розміщена актуальна довідкова інформація. Під час проведення Всесвітньої кампанії Година Землі фахівці та користувачі бібліотеки беруть участь в посадці дерев, кущів, квітників під девізом «Посади дерево». Цього року в рамках акції «60+» користувачам бібліотеки запропоновано подарувати нашій планеті 60 хвилин без світла.

Бібліотека долучилася до Всеукраїнського Інтернет челенджу (естафети) «Ми діємо», яка ініційована громадською організацією «Агенція сталого розвитку «АСТАР». Дана акція реалізовується до Дня дій та проводиться в рамках програм «Активуй енергію» і «Міста для життя» за підтримки міжнародної кліматичної організації 350.org.

Мета акції – розповісти про те, як організації працюють у напрямі протидії зміні клімату, енергоефективності та відновлюваних джерел енергії.

В рамках Всеукраїнської екологічної акції «Зробимо Україну чистою Разом!» проведено Дні інформації «Еко- інновації як шлях до зеленої економіки», ««Сонячна» бухгалтерія», «Що стоїть за еко-, біо-, органік- продуктами», з метою ознайомлення з літературою з питань екології, «зеленої» економіки та органічного виробництва продукції. Проведено Обласний форум Взаємодії, під час якого розглядалися екологічні проблеми Хмельниччини та методи їх вирішення, позиції громадських активістів та ініціативної молоді в сфері еколого-культурного розвитку міста, а також роль сфери бізнесу у вирішенні екологічних проблем та розвитку корпоративної соціальної відповідальності в сфері екології.

Бібліотека багато уваги приділяє формуванню екологічної культури у населення та вихованню громадянина, який здатний мислити екологічно та турбуватися про навколишнє середовище, в якому він живе. З цією метою проводяться Тижні та уроки екології «Чиста вода для здоров'я світу», Дні довкілля «Як жити сьогодні, щоб мати шанс побачити завтра», «Довкілля б'є на сполох», уроки екологічної правди «Біоконверсія відходів заготівлі та переробки лісу в Україні, інформаційні години «Добре для довкілля – корисно для здоров'я», «Сертифікація органічного виробництва», Дні корисних порад «Цифри та факти для екологічного споживача», диспути «Харчове марнотратство чи екологічно відповідальне харчування», тижні екологічного споживача «Екологія в тарілці», екологічні години ««Зелена економіка» як сучасний феномен», Дні економіки «Глобальні проблеми людства та шляхи їх розв'язання», круглі столи «Світ, який не повинен загинути», «Людина і довкілля: сучасний аспект», «Екологічно чисті продукти харчування», години

екосвідомості «Батарейкам – утилізація», уроки-реквієм «Чорнобиль. Трагедія. Пам'ять», «Дзвони Чорнобиля», «Чорнобиль – наш вічний біль» тощо.

Організуються цикли презентацій книжкових виставок та переглядів літератури за темами: «Чисте довкілля – наше майбутнє», «Поводження з відходами в Україні», «Екосередовище і сучасність», «Біорізноманіття України», «Зелені легені планети Земля», «Життєдіяльність людини та довкілля», «Еко-книга, створена книговидавцями Хмельниччини», «Вода для життя», «Земля в руках людини», «Джерела альтернативної енергії в Україні», «Енергетика сьогодні: проблеми і надії», «Екологічна енциклопедія», «Чорнобиль: від мирного атому до катастрофи», «Енергозбереження. Від виживання до розвитку», де представляється література з питань взаємодії суспільства і природи, про світову екологічну кризу та її наслідки для людства, необхідність дбайливого ставлення до природи тощо.

Підготовлено віртуальні виставки на веб-сайт бібліотеки за темами: «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології», «Органічне землеробство: крок за кроком», «Аншлаг на грядці та в саду». Проведено веб-конференцію з редактором газети «До Землі з любов'ю», екологічний урок «Право на екологічно чистий світ», приурочений до Дня довкілля, екологічний бумеранг «Екологія в побуті» до Всесвітнього дня Землі, екологічну вікторину «Твій екологічний слід у природі», бліц-інфо «Сучасні екологічні проблеми Хмельниччини», воркшоп «Екологія в побуті», «Як організувати свій побут так, щоб він не шкодив довкіллю?».

При бібліотеці 10 років поспіль активно працює клуб органічного землеробства «Успішний дачник – здорова громада», тематика якого присвячена вирощуванню та споживанню екологічно чистих продуктів.

За цей час прихильниками клубу став не один десяток людей, інтереси яких лежать в сфері екологічного землекористування. Це здебільшого «дачники» та «городники», які щиро люблять свої присадибні ділянки і все, що на них росте. Хоча в останні роки послідовниками клубу стають дедалі більше фермерських та колективних господарств.

Завдання клубу – сформувати свідоме ставлення до землі як до живого організму. Це вирощування овочів та фруктів природним шляхом, без застосування мінеральних добрив, хімічних засобів захисту, без шкоди для здоров'я та навколишнього середовища, для збереження здоров'я нинішнього та майбутніх поколінь.

Клубні зустрічі набули такої популярності, що викликали великий інтерес у жителів усієї області, яким рідко вдається відвідати той чи інший семінар. Саме тому бібліотека взяла участь у конкурсі розвитку місцевих громад та отримала грант для впровадження проекту «Успішний дачник – здорова громада». Мета цього проекту – покращити інформаційну обізнаність представників обласного осередку «Клуб ОЗ» шляхом навчання використанню

сучасних засобів інформаційних технологій в процесі пошуку корисної інформації, а також користування інтернет-зв'язком (скайп), соціальними мережами та різноманітними тематичними форумами.

В рамках роботи клубу проводяться засідання за темами: «Необхідність води для організму людини», «Життя у чистому довкіллі», «Еко-товари», «Сад і город – без шкідників та хвороб», «Вітаміни на грядці», «ЕМ-препарати в рослинництві – запорука успіху», на яких учасники дізнаються про переваги органічного землеробства та перспективи екологічного агробізнесу, діляться досвідом вирощування сільськогосподарської продукції без застосування хімічних препаратів, ознайомлюються з новими сортами, особливостями дії біопрепаратів, сповідуючи принцип «Здорова земля – здорова рослина, здоровий землероб та його родина».

З метою інформування про зниження ризиків впливу шкідливих речовин на здоров'я людей і навколишнє середовище та популяризації органічного харчування та землеробства серед громадян проводяться Дні інформації «Сад і город без хімії», «Результативне органічне землеробство», інформаційні години «Екологічно відповідальне харчування: десять кроків назустріч природі», «ГМО: від міфів до правди», «Органічне сільське господарство як чинник економічної безпеки», Дні спеціаліста «Збереження ґрунтів України – завдання державної ваги», «Фермерство у розвитку сільської кооперації», виставки-ярмарки сільськогосподарської продукції «Дарунки щедрої осені», «Золотиться осінь урожаєм», Тижні популяризації літератури «Запровадження новітніх технологій в садівництві, городництві та квітникарстві».

Для заохочення особистих селянських та дачних господарств до агротуристичної діяльності та розвитку підприємницької ініціативи бібліотекою проводяться Дні інформації «Сільський зелений туризм і довкілля – поради для небайдужих», «Сільгоспкооперативи – шлях до добробуту», «Сімейна ферма: досвід функціонування», «Аграрний бізнес і розвиток сільських територій», віртуальні подорожі «Зеленому туризму – зелене світло».

Усі заходи супроводжуються переглядами та обговореннями відеофільмів та презентацій: «Чорнобиль – хроніка подій», «Що справді трапляється з пластиком, що ти викидаєш», «Зелені коктейлі», «Ази органічного землеробства» тощо.

Намагаючись допомагати користувачам додатковою літературою з питань екологізації економіки, а також популяризуючи її через масові форми, бібліотекарі пропонують користуватися періодичними виданнями: «Актуальні проблеми економіки», «Вісник аграрної науки», «Екологічний вісник», «Економіка АПК», «Економіка і прогнозування», «Економіка України», «Економіка & держава», «Вісник ХНУ. Економічні науки», «Інвестиції: практика та досвід» тощо.

Таким чином, проведення заходів екологічного спрямування у бібліотеці

допомагає формуванню екологічної свідомості користувачів шляхом популяризації знань про стан природного середовища, підвищенню рівня екологічної освіти та культури громадян, усвідомленню того, що кожна людина несе персональну відповідальність за майбутнє нашої планети Земля, привернути увагу до важливих екологічних проблем людства, гармонічного існування людини з природою, формування відповідального і дбайливого ставлення до природи, обґрунтування системи роздільного збирання сміття, що сприятиме розв'язанню екологічних та соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. Виговська Т.В., Куцка І.В. Проблеми поводження з небезпечними відходами на Хмельниччині / Т.В. Виговська, І.В. Куцка // Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології: матеріали Нац. форуму (Луганськ, 24-25 жовт. 2013 р.). – Київ: Центр еколог. освіти та інформації, 2013. – С. 85-87.
2. Гринів Л.С. Екологічна економіка: навч. посіб. / Л. С. Гринів; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів: Магнолія 2006, 2010. – 359 с.
3. Грицишин П.М. Підвищення рівня обізнаності сільських громад щодо екосанітарних підходів у поводженні з побутовими відходами / П.М. Грицишин // Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології. Нац. форум: 4-5 листоп. 2014 року: зб. матеріалів / Всеукр. екол. ліга, Еколог. рециклінгова асоціація України, Центр муніцип. технологій. – Київ: Центр еколог. освіти та інформації, 2014. – С. 89-91.
4. Комач Л.Д. Еколого-економічні основи технології утилізації і рекуперації промислових та побутових відходів. Управління та поводження з відходами: навч. посіб. / Л.Д. Комач, Є.В. Попов, В.І. Швець; М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, Ін-т хім. технологій. – Хмельницький: Авіст, 2011. – 294 с.
5. Косоуров К.В. Україну очікує загроза сміттєвої катастрофи / К.В. Косоуров // Екологічний вісник. – 2017. – № 1. – С. 23.
6. Крисінська Д. О. Україна без сміття: який шлях розв'язання проблеми обрати? / Д. О. Крисінська // Екологічний вісник. – 2016. – № 6. – С. 28-31.
7. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник / Л.Г. Мельник. – 2 вид. випр. і доп. – Суми: Унів. книга, 2003. – 345 с.
8. На шляху зеленого зростання: моніторинг прогресу в Україні / А. Андрусевич, Н. Андрусевич, З. Козак, О. Хомякова. – Львів: [б. в.], 2014. – 76 с.
9. Слюта А.М. Проблеми поводження з небезпечними побутовими відходами / А.М. Слюта // Екологічний вісник. – 2017. – № 2. – С. 22-23.

10. Структурна перебудова та екологізація економіки в контексті переходу України до збалансованого розвитку: матеріали Укр. еколог. конгресу 10-11 грудня 2009 р. / Всеукр. еколог. ліга, М-во охорони навкол. природн. середовища України; гол. ред. К.М. Ситник та ін. – Київ: Центр еколог. освіти та інформації, 2009. – 320 с.

11. Тарасова В.В. Екологізація економіки та екологічність виробництва в регіонах України / В.В. Тарасова // Інноваційна економіка. – 2013. - № 7. – С. 128-133.

12. Ткаченко В.С. Проблеми державного управління екологізацією економіки: регіональний рівень / В.С. Ткаченко, О.В. Ващук // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. - №12. – С. 47-52.

13. Хвесик М.А. Екологізація економіки як пріоритетний інструмент сталого розвитку / М.А. Хвесик // Екологічний вісник. – 2010. - № 6. – С. 26-27.

14. Царенко О. Екологізація виробництва як основа продовольчої безпеки України / О. Царенко, П. Тархов, В. Щербань // Економіка АПК. – 2001. - № 5. – С. 15-20.

THE ROLE OF PUBLIC LIBRARY IN THE PROCESS OF POPULARIZATION OF ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE

Summary. The following issues like forming a new environmental protection library mentality, promotion of ecological awareness, formation of ecological consciousness of users, carrying out of events and participation in actions of ecological direction is being considered in article.

Key words: ecology, ecological culture, popularization of ecological knowledge, library.

УДК 371.132

Роляк А. О., Поліщук А.
(м. Кам'янець-Подільський)

PROFESSIONAL EDUCATION: OVERVIEW OF EUROPEAN UNION RESEARCH

Summary. *The main theme of the research is European context of professional training in the system of European education. The article deals with the analysis of the main literature in the European professional training system that leads world in the impact of innovational and democratic education for the 21-st century society and has gained a positive experience in creating effective strategies for reforming of all the important professional education components.*

Key words: *education, professional training, 21-st century skills, European environment, problem-based learning, blended learning.*

Statement of the problem. The fundamental property of this study is the changing educational context and its challenges. This study presents and analyses the features of teaching methodologies as they emerge from both disciplinary as well as interdisciplinary curricula. It is fast becoming a key instrument in a series of hands-on research on some of the most innovative learning tools emerging in the field, such as simulation games, e-learning, problem-based learning, blended learning and learning through the use of social networks.

The analyzed material is an important component in the development of the education system.

Research and Publications analysis. Definition of strategic directions for the development of professional education system is of concern to the entire world community today. Recently there were appeared new studies of domestic scientists, connected with modern changes in the quality of education as a whole and the analysis of foreign experience in professional training. The article presents analytical materials of European scientists: Stefania Baroncelli, Roberto Farneti, Ioan Horga, Sophie Vanhoonacker, Birgitte Bikvard, Jean-Claude Juncker, Scott Davies, Ove Korsgaard, and so on.

However, the scientific literature analysis shows that in Ukrainian educational environment very few studies have investigated the problems of professional training in terms of higher education modernization in the 21st century. This led to the choice of the topic of our study.

Aim of the research. Based on literature analysis to generalize international experience and design the new technological model of professional education system in Europe.

Basic investigation material. The first part of the investigation is undoubtedly the most diverse, dealing with questions ranging from the professional requirements for graduates in Europe to issues of civic education and multilingual teaching. The authors examine the literature on professional education and examine how insights from established professions can be of use to new professions such as European Union specialists. They not only plead to engage the learner more actively in the learning process but also advocate more educational research and more attention on guiding learners so that they can deal with the continuous changes in practice.

The second part presents an empirical analysis of the use of teaching methods and tools in European Union studies across a number of disciplines (Economics, Law, History, Political Science, Libraries and Cultural studies). Secondly, it also tests the influence of multilingualism on European Studies courses. The three chapters are all based on the results of a survey conducted on more than 2,000 European Union courses in 30 European countries and 7 different disciplines via the above mentioned SENT European Studies network and the Jean Monnet Programme network.

The third part elaborates on the use of innovative teaching methods in European Union studies and presents a number of case studies on the use of simulation games, distance learning, problem-based learning, blended learning, the use of social media and internships. The contributors share their experiences with the use of these tools and reflect on both the strengths and possible pitfalls.

Let's consider these parts and its sections of this study in more details.

The first part of European Studies: Contexts and Challenges includes the following sections: Shaping the New Professional for the New Professions. Modern higher education systems should rethink how to design learning systems that prepare young people as the new professionals in the established (engineering, law, health care, management) or newly emerging professions (e-librarian consultants, governance experts, European Union experts, specialists in finance or law). This chapter focuses on current literature and landmark works on professional education and examines how insights from those traditional professions can be transferred to the new professions. Attention is paid to what professional practice and society need for further development, yet which is not brought in by professional schools. The final part of this chapter provides educators in the new professions with guiding principles for course and program design.

The second chapter is Working at the EU Institutions: New Human Resources Selection Strategy. Intellectual organizations, human capital, the main resource, and choice as a key aspect. The European Personnel Selection Office's (EPSO) Development Programme modernised the EU Institutions' selection methods for the first time in decades, introducing radical reform in three areas: Planning and needs (3-year strategic human resources planning, annual competition cycle), Testing and professionalism (competency-based testing, accredited assessors), Diversity and

attractiveness (neutrality, employer branding). Comprehensive job analysis of EU officials identifies seven core competencies valid for all entry levels. Job-relevant assessments are created to reflect performance requirements for different profiles and levels. The added importance of current staff leads to the inclusion of an eighth competency, «Leadership» that uses at Administrator level for early identification of management potential. New test content and assessment tools applied for the first time in 2010 allow testing on an objective and fair basis, providing new cohorts of motivated and talented staff.

The next chapter is Educating for EU Citizenship and Civic Engagement Through Active Learning. It says that a great challenge for university educators is teaching so that students become “owners” of the knowledge imparted in the classroom. Author explores the fact that, simultaneous to governmental pressures being placed on American educators, both the European Union and the Council of Europe have also called for civic education to ensure long-term, active citizenship. In fact, European and American governmental elites, civil society organizations, nongovernmental educational organizations, and European Studies scholars have contributed diverse ideas, strategies, and tactics to the now rich conversation about the European Identity and the meaning of “good” European citizenship[2, p.18]. Finally, author examines what is needed at the classroom level to help European students connect academic learning with the practical realities of citizenship. This examination considers the development of civic skills and key competences and the value of active and experiential learning.

The main aim of a Multilingual Universities: Policies and Practices is to examine European higher education from the perspective of language use that is, in view of the multilingual reconfiguration currently affecting universities in European Union countries. In this section recent developments of European Union language policies are illustrated, and the notion of ‘functional multilingualism’, which informs such policies, is discussed against the background of societal, political and economic changes, determining a reconsideration of linguistic needs in Europe. This section also is devoted to the analysis of communicative practices in multilingual universities, in particular at the trilingual Free University of Bozen-Bolzano in Italy. Different ways of handling linguistic diversity in the classroom are examined, showing how the use of more languages in teacher-student interaction can not only enhance learning processes and participation but can also prepare professionals who can successfully act in a multilingual, multicultural Europe.

The final chapter of the first part is Thinking Europe: A Canadian Academic Immersion Inside the European Institutions – EU Study Tour and Internship Programme that provides innovative opportunities for students to reinforce their academic knowledge about the European Union and related institutions with practical immersion and hands-on experience. This chapter describes the teaching and learning experience which characterizes the Study Tour and Internship Programme, describe

the activities, explain the methodology and, in a discursive way, describe its success and problems as a learning activity directed to advance knowledge and understanding of the European Union. Further, the problems of program development and internship conditions are discussed here[4, p.11].

The second part Mapping Innovations in Teaching and Learning includes the following sections: Mapping Innovative Teaching Methods and Tools in European Studies: Results from a Comprehensive Study that focuses on the results of a research on European Studies aimed at identifying which teaching methodologies and tools are used in such disciplines. It discusses the educational policy of the European Union and its implementation with reference to the Bologna Process and the Lisbon Strategy, highlighting the skills required of students in the new knowledge society.

The next chapter is Innovativeness in Teaching European Studies: An Empirical Investigation. Due to the growing centrality of knowledge in our society, innovation in teaching is playing an increasingly important role for maintaining the competitiveness of the European Union. Innovative teaching methods allow a more effective delivery of knowledge as compared to the more traditional pedagogical approaches – thus fitting the educational needs of a modern competitive society. Using primary data from a large research project aiming at understanding how European Studies are currently taught across the European Union, authors set out to test the correlates of three different innovative methods used in teaching these classes, namely internships, distance learning, and exchange programmes. In particular, they investigated whether certain lecturer's characteristics (Jean Monnet scholars' status, tenured academic position, and level of experience) and class features (presence of students' evaluations and class size) correlate with more innovation in teaching European Studies. These findings partially support their hypotheses across the three innovative teaching methods which would allow a more nuanced understanding of the correlates of innovation in teaching European Studies.

Linguistic Pluralism in European Studies focuses on the concept of linguistic pluralism as interpreted by the European Union and applied in European Studies courses. Authors argue that linguistic pluralism in teaching European Studies courses is intended more as a static respect for member states' and single institutions' linguistic policies than as an active tool. The chapter identifies the member states which have promoted English as teaching language in European Studies courses and the role of the Jean Monnet Programme within different countries. The final part of the chapter deals with some specific disciplines in European Studies.

Innovative Teaching and Learning in European Studies consists of such sections – Assessing EU Simulations: Evidence from the Trans-Atlantic EuroSim. This paper investigates pedagogical literature and presents a framework to assess the added value of simulations in European Studies programs. More specifically, the paper evaluates the use of simulations as powerful learning environments and as a way to increase affective learning among political science students. It presents the

example of EuroSim, a yearly-extended simulation, organized by the Trans-Atlantic Consortium for European Union Studies and Simulations (TACEUSS) by assessing the organization of the event and by using data from pre- and post-simulation surveys among student participants.

Distance Learning as an Alternative Method of Teaching European Studies – examines to what extent distance learning, as an innovative teaching tool, tackles the needs of the European Studies field. The study investigates the pedagogically sound techniques of online learning by focusing on the blended distance learning through the case study of a master course on ‘EU-Turkey relations’ carried out at Maastricht University in 2009. Based on the analysis of the advantages and limitations of distance learning, this study argues that distance learning is a suitable tool for teaching European Studies because it is able to incorporate a variety of theoretical frameworks, practical experiences, and models of teaching. It provides space for innovation in learning and makes the learning process more accessible as well as provides a framework for interuniversity cooperation and exchange of best practices.

We want to stress that Information and communication technologies (ICT) at present stage of a social development are important elements in the formation and transformation of human knowledge capacity and culture. Any transformation has to be the result of a systematic strategy and since professionals today are considered to be the driving force for change and carriers of intellectual values of a knowledge-based society, one of the most important criteria of the modern specialists professional level is their own ICT competences or the abilities to use in practice the acquired knowledge and skills in the field of information and communication technologies [7, p.132]. Educators themselves, embodying the concept of advanced education, are able to target their students, future specialists to master technologies (including ICT) that will help them to get better employment in the international labor market adapting to work and life in an epoch of fast digital change[6, p.259]. In conditions of open access to large number of informational sources, new technologies play a significant role in a learning process. Through new information systems, students and teachers can easily and in a rather short period of time may accumulate a certain amount of knowledge, focusing on the 21st Century learning skills, essential for participation in lifelong education. Thus, ICT must become an integral part in the professional education [5, p.153].

So, the main advantage of distance learning is that it allows you to fit your learning around your work and home life. You can usually also set your own pace of study. It is your decision as to when and where you study. It doesn't matter where you live – you can gain a degree from anywhere in the world. As with a full-time degree, students may find that they gain useful, transferable skills, such as planning and research.

Problem-Based Learning in European Studies. The approach of problem-based learning is the main teaching method within the field of European Studies, at

both the bachelor and master's degree level. Problem-based learning method is based on activities that encourage several education competencies, making shorter the distance between real and hypothetical learning problems. Problem-based learning is a student-centred approach in which students collaboratively – in small groups with the support of a tutor solve problems that are presented in different assignment texts. Experts of problem-based learning claim that it enhances content knowledge and fosters the development of communication and problem-solving skills as well as self-directed learning [6, p.290]. This study reflects on how and why to apply this method to the field of European Studies. It starts by presenting the grounding of problem-based learning and then moves on outlining the application of problem-based learning in practice, focusing on the seven-step approach as developed at Maastricht University and the role of students and tutors.

Finding the Right Mix? Teaching European Studies Through Blended Learning – this chapter looks into the teaching method developed by the Institute for European Studies in Brussels, combining an e-learning tool, the e-modules, with face-to-face training sessions and webinars. The main aim of this study is to analyse the three different components of this 'blended learning' pedagogical approach, as well as the way they complement each other, and to address a few of the challenges that have emerged from the experience of working with them so far. The mixture of delivery and interaction methods is chosen in order to accommodate a large variety of target groups, ranging from students to professionals working with European Union-related issues, with different backgrounds and geographical origins. One of the main challenges is to use each medium for the functionalities it is best designed for and to ensure that the various pieces of the pedagogical puzzle fit together perfectly, while allowing the learners the flexibility that had initially directed them towards 'blended learning' instead of a classical classroom approach[3, p.98]. The chapter analyses blended learning as a vital pedagogical method for European Studies, considering the specificities of this study field, such as its interdisciplinary character as well as its complex and constantly changing nature.

The last chapter is The Network Is the Message: Social Networks as Teaching Tools that draws from a pilot project at the Free University of Bozen/Bolzano consisting in using an electronic forum in a political science class. Students were challenged to respond to a "prompt" from the instructor on some of the topical issues in European Union politics and engage in informed discussions on topics addressed in the class. Authors of this study argue that beyond the content-specific elements involved, the forum was designed to train students in such practices as discussing and discussing issues that are featured prominently in current EU politics. This chapter refers to Jürgen Habermas's seminal studies on the notion of 'public sphere' and shows how the European Union public sphere is largely shaped by the new electronic media. This study is dedicated to Gretchen van Dyke's chapter on civic education in this volume and connects current issues and challenges in higher education with an

increasingly relevant problem of so-called democratic deficit of the European Union. It concludes with an analysis of electronic media that draws on Marshall McLuhan's understanding of the particular status of messages in complex societies.

Conclusions. The conducted study allows us to make the following conclusions:

- professional training for a modern knowledge-based society can be considered in three dimensions: 1) social; 2) institutional; 3) individual;
- from the point of view of the institutional dimension, professional training in Europe is characterized by: multilevel, flexibility, modularity, mobility, use of ICT;
- for the individual dimension, the leading idea of European model of professional education is to support and ensure the professional development throughout life.

The analysis of European experience may be used in reforming of professional education in Ukraine especially its transformation from traditional to innovative type due to the overall implementation of information and communication technologies, blended and problem-based learning.

References

1. Дуганець В.І., Бендера І.М. Удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів для ПТНЗ. Професійно-технічна освіта. К.: 2003. - №3. – С.29–35.
2. Dunne, T. (2008). Good citizen Europe. International Affairs, 8 (1), p. 13 – 28.
3. Garrison, R., & Kanuka, H. (2004). Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. Internet and Higher Education, 7, p. 95 – 105.
4. Moore, D. T. (2010). Forms and issues in experiential learning. New Directions for Teaching and Learning, 123, p. 3 – 13.
5. Ogienko O. Model of professional teachers competences formation: European dimension / Olena Ogienko, Angelina Roliak // Teacher Education Policy in Europe (TEPE), Network. – 2009. – P. 147 – 157.
6. Roliak A.O. Professional training of teachers in institutions of higher learning in Denmark: PhD Theses: 13.00.04 / A.O. Roliak. – К. – 2011. – 290 p.
7. Roliak A. ICT implementation in the system of teacher education: Nordic dimension / Angelina Roliak // Information Technologies and Learning Tools. – 2019. – 69 (1). – P. 258 – 267.
8. Гуцол Т. Д., Яковенко Л. О. Формування особистості – важлива складова навчального процесу // Наука і методика. 2008. – Вип. 15. – С. 121- 129.

Головною темою дослідження є європейський контекст професійної підготовки в системі європейської освіти. Стаття присвячена аналізу основної літератури в системі європейської професійної підготовки, яка є світовим лідером за наслідками інноваційної та демократичної освіти для суспільства XXI століття і отримала позитивний досвід у створенні ефективних стратегій реформування всіх важливих професійних компонентів освіти.

Ключові слова: *освіта, професійна підготовка, навички 21 століття, європейське середовище, проблемне навчання, змішане навчання.*

УДК 028:027.7

Борисенко Л. В.
(м. Київ)

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КНИГ І ЧИТАННЯ У БІБЛІОТЕЦІ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглядається проблема читання в Україні та заходи щодо ліквідації кризи читання. Висвітлено традиційні, інноваційні та інтерактивні формати популяризації книг і читання на прикладі діяльності наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв. Проаналізовано ефективність розглянутих форматів.

Ключові слова: популяризація читання, криза читання, студентська спільнота, університетські бібліотеки, книжкові виставки, інновації.

Читання є одним із найважливіших засобів трансляції, засвоєння цінностей, культури та знань. Інтенсивний розвиток комп'ютерних технологій привів до різкого падіння зацікавленості молоді не лише до друкованого слова, а й до читання загалом. Як зазначає Т. Вилегжаніна: «Одним із ключових показників успішного національного розвитку, конкурентоспроможності держави на світовому ринку є рівень культури та освіти кожного її громадянина. Головною ознакою, що визначає цей рівень, завжди було і залишається читання, яке можна розглядати як ключ до інформації» [3, с 4].

Перші наукові дослідження читацьких інтересів в Україні були проведені Кабінетом вивчення книги й читача при Українському науковому інституті книгознавства наприкінці 1920-х років. Свої праці цій темі присвячували такі науковці як: Т. Вилегжаніна, Т. Новальська, Т. Сопова, О. Гавеля, В. Борисов, Г. Сивоконь, В. Іванушкін, М. Зубрицька та ін.

Образ українського читача можна уявити, користуючись звітом соціологічного опитування, проведеного наприкінці 2017 року компанією «Research&BrandingGroup». Було опитано 1802 респондента у віці від 18 років. За статистикою проведеного опитування: 43% – прочитали хоча б одну книгу за рік; 51% – не читали взагалі і 6% опитаних не змогли дати відповіді чи читали вони що-небудь взагалі. Виявлено, що більш прихильними до читання є жінки ніж чоловіки (48% проти 38%), найчастіше читають особи які мають вищу (повну і незакінчену) освіту, а найрідше – особи із середньою освітою (відповідно, 57% проти 31%) [12].

Не останнє місце криза читання посідає у студентській спільноті. Тому, коли мова заходить про заохочення та популяризацію читання, особливо в

університетських бібліотеках, застосування усталених традиційних засобів виявляється не достатнім для отримання бажаного результату.

Упродовж останніх років, бібліотечні установи ще конкурували з інтернетом та цифровими технологіями. Сьогодні це не конкуренція, а партнерство, за допомогою якого бібліотеки не лише розширили спектр своїх послуг, а й урізноманітнили діяльність. Розглянемо заходи з популяризації книг і читання на прикладі наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Головною діяльністю з популяризації книг у бібліотеці залишається організація книжкових виставок, яка модернізується, удосконалюється, набуває нових форм. Наприклад, інтерактивні (віртуальні) книжкові виставки, доступні 24/7 на сайті бібліотеки (<http://lib.knukim.edu.ua/>) у спеціальному розділі «Віртуальні виставки». Найчастіше, електронні книжкові виставки інформують про наявну літературу з фонду бібліотеки за певною тематикою. Зазвичай, їхніми складовими частинами, поряд із бібліографією, є ілюстрації та цікаві узагальнюючі матеріали, які, в свою чергу, поглиблюють зміст виставки та заохочують до більш детального вивчення теми.

Бібліотека не забуває і про традиційні книжкові виставки. Постійно діючими є такі виставки: «Наукові праці викладачів КНУКіМ», «Науковий доробок президента КНУКіМ М. М. Поплавського», «Видання наукової бібліотеки КНУКіМ», «Рідкісні видання», що за потребою доповнюються та оновлюються.

Традиційні книжкові виставки, які експонуються до знаменних і пам'ятних дат завжди гармонійно і стилістично оформлені, до деяких готуються відповідні книжкові інсталяції, що не тільки привертають увагу користувачів, а й заохочують поділитися побаченим із друзями.

Приклади організованих традиційних книжкових виставок можна переглянути на веб-сайті наукової бібліотеки у розділі «Новини»:

- «Морфологія жахиття» (до дня Halloween) [9];
- «Великодні мотиви» [2];
- «Кохання – це...» (до дня Св. Валентина) [7];
- «Міжнародний день рідної мови» [8] та ін.

З метою залучення студентської молоді до читання регулярно проводяться зустрічі з українськими письменниками та поетами, відбуваються презентації їхніх літературних новинок. Гостями бібліотеки стали Дара Корій, брати Капранови, Богдана Олександровська, Зірка Мензатюк, Наталка Фіщич, Людмила Скирда, Алла Миколаєнко, Дмитро Лазуткін, Анна Малігон, Оксана Боровець та ін.

Інноваційними формами популяризації книг у науковій бібліотеці університету є інформаційний проект «12 + книг року» [6] та культурно-просвітницький проект «Скарби нації» [11]. Такі формати стають все більш

популярними серед користувачів, про що свідчить статистика переглядів проєктів загалом та статистика запитів користувачів літератури за даними GoogleAnalytics.

Але і на цьому діяльність бібліотеки з покращення рівня зацікавленості книгою не завершується. Від 2015 року на сайті бібліотеки міститься рубрика «Радимо прочитати» [10], де висвітлюються нові, цікаві та актуальні видання, що надійшли у фонд бібліотеки. Першочергово у рубриці презентуються: «Художні твори сучасних українських письменників, нон-фікшн, книги з історії України та видання мистецького спрямування» [10].

У фокусі постійної уваги перебувають видання, підготовлені співробітниками бібліотеки. Вони представлені на сайті бібліотеки на сторінці «Видання бібліотеки», яка має розділи: «Наукові видання» (серія «Вчені КНУКіМ», серія «Видатні постаті КНУКіМ», серія «Знаменні дати КНУКіМ», «Друковані праці викладачів», «Методичні видання», «Інформаційно-бібліографічні видання» тощо.

Прихованою формою заохочення до читання, нещодавно започаткованою у бібліотеці, є інтерактивна вікторина – вид пізнавальної гри, що полягає у наданні правильних відповідей на запитання з різних галузей знань. Увагу користувачів сайту привернула вікторина до Всесвітнього дня філософії [5], Всеукраїнського дня бібліотек [1] та вікторина до Всесвітнього дня поезії [4].

Загальновідомо, що важливим невід’ємним аспектом створення попиту на книжкову продукцію та бібліотечні послуги загалом є просування послуг і бібліотечної установи на сторінках Facebook та Instagram.

Підсумовуючи, можна зазначити, що наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв докладає максимум зусиль щодо заохочення молоді до читання, стимулювання відвідування бібліотеки, активно реагує на вимоги часу, створює комфортні умови для навчання, роботи з книгою та інформацією. Сподіваємося, що у майбутньому, завдяки докладеним зусиллям співробітників бібліотеки, рівень читацької культури студентської молоді зросте та отримає нові формати розвитку.

Список використаних джерел

1. Бібліотека – територія знань : вікторина. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ. 2018. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/biblioteka-teritoriya-znan/> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Великодня радість землю обіймає. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ. 2018. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/velikodnya-radist-zemlyu-obiymaie/> (дата звернення: 23.03.2019).
3. Вилегжанина Т. Криза читання як сучасна проблема світового рівня. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4 (54). С. 4–6.

4. Вікторина до Всесвітнього дня поезії. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ.2019. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/viktorina-do-vsesvitnogo-dnya-poezii/>(дата звернення: 23.03.2019).
5. Вікторина до Всесвітнього дня філософії. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ.2018. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/viktorina-do-vsesvitnogo-dnya-filoso/>(дата звернення: 23.03.2019).
6. Інформаційний проект "12+ Книг року". Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ. 2018. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/12-knig-roku/>(дата звернення: 23.03.2019).
7. Кохання – це .... Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ. 2019. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/kokhannya-se/>(дата звернення: 23.03.2019).
8. Мова – явище космічне. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ. 2018. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/mova-yavishhe-kosmichne/>(дата звернення: 23.03.2019).
9. Морфологія жахиття. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ. 2018. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/morfologiya-zhakhittya/> (дата звернення: 23.03.2019).
10. Радимо прочитати. Сайт наукової бібліотеки КНУКіМ.2015. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/info/radimo-prochitati/>(дата звернення: 23.03.2019).
11. Скарби нації : лонгрід / підгот. Олена Скаченко ; технічна підтримка Євгена Дорошенка ; Наук. б-ка Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Електрон. текст. і граф. дані. Київ, 2017. URL: <http://skarbi-natsiyi.tilda.ws> (дата звернення: 23.03.2019).
12. Украинцы и чтение книг. Сайт Research&BrandingGroup. 2018. URL: <http://rb.com.ua/blog/ukraincy-i-chtenie-knig/>(дата звернення: 23.03.2019).

POPULARIZING BOOKS AND READING IN THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY

***Summary.** The article deals with the problems of reading in Ukraine and measures to eliminate the crisis of reading. The traditional, innovative and interactive formats of books popularization and reading are illustrated on the example of the scientific library of KyivNationalUniversitycultureandarts. The efficiency of the considered formats is analyzed.*

***Key words:** popularization of reading, reading crisis, student community, university libraries, book exhibitions, innovations.*